

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

YAKUBUN KOYUNLARI

Necati CUMALI

YAKUBUN KOYUNLARI
(İsrail Öyküleri)

Yakubun Koyunları, Necati Cumalı / 2. basım
1984 Mayıs / Kapak, Erkal Yavi / Kapak Baskısı
Özyılmaz Matbaası / Dizgi - Baskı, Yaylacık Mat
baası / Cilt, Tekin Ticaret / Kitabı Yayımlıyor
Kemal Karatekin, Tekin Yayınevi, Ankara Cad
No. 51, İst. Tel.: 527 69 69

NECATİ CUMALİ

YAKUBUN KOYUNLARI

İsroll Öyküleri

TEKİN YAYINEVİ

YAKUBUN KOYUNLARI

O dedi ki: Bırak beni gideyim. Çünkü şafak söktü. Yakup karşılık verdi: Beni kutsamadıkça seni bir yere bırakmam.

O dedi ki: Adın nedir? Yine karşılık verdi Yakup.

Bu kez dedi ki: Adın bundan böyle Yakup değil İsrail olacak. Çünkü sen hem Tanrı, hem de kullarıyla savaştın. Yengiye ulaştın.

Tevrat - Yaradılış 32

I. İSRAİLİ DÜŞÜNDÜM

Hahudilerin ne çok bayramları var. Din, yılın aylarına haftalarına dağıttığı günleriyle anlaşılan sık sık hatırlatıyor kurallarını; bayramına göre sevinçli ya da acılı anılara düşüncelere sürüklüyor inananlarını. Cuma günleri başlayan şabatın yasakları, hamursuz bayramının perhizi, ailelerin uzak yakın bütün üyelerini bir safrada toplayan dinsel şarkılarla yenilen yeni yıl yemekleri, bahçelerde ağaç dallarından kurulan yeşil çardaklar altında kutlanan çardak bayramları, denize inen sokaklarda türküler horalarla günahların denize atıldığı bahar bayramları, şimdi birden hatırlamadığım daha başka bayramlarla daha başka dinsel günler..

Bunların arasında hiç unutamadığım bir de Yom Kipur (Kipur günü). Yom Kipur yaklaştıkça yavaş yavaş ne olduğunu öğreniyorduk. Görüştüğümüz İsraili dostlarımız «Bu yıl Eylülün 18 ine düşüyor» diyorlar, daha bir oy öncesinden hafiften hafiften uyarıyorlardı bizi.

«Nedir o gün?»

«O gün hiç bir İsraili evinden çıkmaz. O gün bütün evlerin kapıları pencereleri kapalıdır..»

«Neden?»

«O gün her yahudi kendi iç dünyasıyla başbaşa kalır. Kendisiyle hesaplaşır..»

Yom Kipur yaklaştıkça, o gün bir yanlışlık yapar da sokağa falan çıkarız diye korktukları açıktı. Bizi uyarırken bir yandan da ilerici, uygar, hoşgörülü insanlar olmadığımıza göre özgürdük elbet. Sokağa çıkabilirdik istersek. Kimse bir şey yapmazdı belki de; yani kendini bilen İsrailinin bir şey yapmaması engel olmaması gerekirdi bize. Ama... Evet bu amadan sonra geliyordu gerçekte nasıl davranmamız gerektiği. İsrail topraklarında, İsraililer arasında yaşıyorduk. Sokağa çıkmak aralarında, memleketlerinde yaşadığımız İsraililere saygısızlık olurdu en azından. Hiç bir şey demeyenleri bile kırılırlardı içlerinden; ya da bağınaz İsraililer keserlerdi yolumuzu, başımıza bir şeyler gelebilirdi...

«Elbet herkese uyacağız..» diyorduk rahatlamaları için...

Yom Kipur geldi. Her günlük alışkanlığımıza uyararak erkenden kalkmıştık. Pancurlar, balkonumuzun kepenkleri bütün komşularımız gibi akşamdan kapalıydı. Karım balkona çağırırdı beni. Kepenklerin aralığından caddeyi gösterdi. Apartmanımızın girls kapısı önüne, asfaltı boydan boya kesen kalın bir çatı kirişi bırakılmıştı. Az ötede dört yol kavşağında, yol ağızlarına iri taşlar, birlkotler dizmişler, yine boylu boyunca kalaslar yatırmışlardı. So-

kakta tek canlı yoktu. Bütün sesler kesilmişti. İnsanları bırakıp gitmiş, bütün kent boşalmış gibiydi. Karım: «Tuhaf bu ya, dedi, deminden beri bakıyorum, tek köpek, tek kedi bile ilişmedi gözüme..»

Sokoğ o çıkacak değildik nasıl also. Akşam gün botınçaya kadar sürecekti yasok. Pencerelelimizin pancurları orasından görebildiğimiz kadarıyla yakınlarımızda neler olup bittiğini anlamaya, çalıştık bir süre. Bazı ince pancur aralıklarından içerde, evin loşluğu içinde yonan mum ışıkları görünüyordu. Komşularımız Mısırdan sürüldükleri günden başlayarak, Kızıldenizi geçişlerini; görkemli zenginliği çöküşü ile Musa ile başlayan kırai peygamberlerin yönettiği İsrail devletinin yazgısını, yeryüzüne dağılan İsrail oğullarının göçler, sürgünler, hor görülmelerle dolu çilesini düşüneceklerdi bütün gün. Kendi kendilerine yoşamalarının. dinlerine bağlılıklarının hesabını vereceklerdi.

Çalışma odamdaki divona sırt üstü uzanıp ben de uzun uzun İsraili düşündüm o gün. İsrailin İsraililerin sorunlarını anlamaya çalıştım. Kendime göre Yom Kipur u yaşadım.

Altı oyu oşkın bir süredir Tel Avivdeydik. Çarşı pazardo sokoklarda her gün yahudiler arasındaydım. Hemen hemen bütün İsraili gezmiş görmüş, çok sayıda İsraili ile tonışmıştım. Bir de çocukluğumdan başlayarak Türkiyenin değişik kentlerinde tanıdığım yerli ya da yabancı bunca yahudi vardı...

Kimdi yahudi? diye düşünmeye boşlodım. Belleğimi dolduron bunça onıdan, bunça somut izlenimden, kendi ilişkilerimden yola çıkarak bir genellemeye varmaya çalıştım.

Cocukluğumun geçtiği Urlada yahudiler ayrı bir mohollede otururlardı. Havraları vardı. Urla, varlıklı bir kaso-baydı. Üzüm, incir, tütün, zeytin, badem, ceviz yetiştirirdi. 38 kilometrelik bir şose ile İzmir e bağlıydı. İzmir şo-

sesinin üstündeki büyük depoları hep yahudiler kiralamışlardı. Bazıları kendileri kiralamamış olsalar bile İzmirli büyük yahudi tüccarların temsilcileri olarak o depolarda çalışırlardı. Kasabanın pazar yeri ile büyük iki ana caddesinden biri arasına sıkışan arastada manifaturacılık, hazır ayakkabı satıcılığı onların elindeydi.

Kaç göç henüz pek kalkmamıştı o yıllarda. Kasabanın yeni çarşıftan çıkmış kadınları ceneleri oltından düğümlü baş örtülerle, dizlerinin bir karış aşağısına kadar inen paltolar pardesüleriyle görünürlerdi sokakta. Yahudi kızları kadınları ise daha o dönemde, bizim kadınlarımızın Cumhuriyetin kırkinci yılını oştıktan sonra ulaşabildikleri bir özgürlük içindeydiler. Özellikle cumartesi akşamları yılın modasına uygun giysileriyle İzmir şosesi üstünde gezintiye çıkarlardı. Güzel biçimler verdikleri saçları açtı. Bahar gelince kısa kollu hafif entariler giyerlerdi.

Kasabanın bolluk yıllarıydı henüz. Üzüm tütün zeytinyağı bol para getiriyordu. Sonra o hatırlayanların deşetini unutamadığı 1930 yılı geldi çattı. Dünya buhranının etkileri telle ulaşmış gibi yetişti kasabaya. Kasabanın dünyaca aranan eşsiz çekirdeksiz üzümü alıcı bulamıyordu. Hayvan yemi fiyatına düşmüştü. Öbür ürünlerin durumu da üzüme göreymiş. Kasaba uzun süre doğrultamadı bellil. O zor yıllar yahudi ailelerini üçer beşer çekti götürdü Urladan. 1950 de artık iyice yerleşmiş bir manifaturacıdan başka tek yahudi kalmamıştı. İlk İzmirli göçmüşler yine ticarete dayanan yeni geçim yolları aramışlardı. Gidenler ilk yıllarda arada bir sabah otobüsü ile gelir, Urlada kalanlarını yoklar, ufak tefek ticaret işleri çevirir, akşama İzmirli dönerlerdi. Ya da ürün mevsimli, Eylül'den yıl sonuna kadar, iki üç aylığına Urlada dükkân, depo kiralar, üzüm, zeytin, badem alır, aldıklarını İzmirli aktarırlardı. Sonra sonra Eylül'de de görünmez oldular.

Nerelelere kaybolmuşlardı? Onlardan biryle, bir ço-

cukluk arkadaşım İsrailde karşılaştım. Akranımdı, Salaman du adı. Benden bir yıl geç başıadı akula. İkinci sınıfta da kalınca kızkardeşlerimden benim küçüğümle bir sınıfa düştü. Sakakta, okulda, daha başka akranlarımızla birlikte anunla oynadığımız olurdu. O da çacuktu bizler de. Yahudilik müslümanlık nedir doğru dürüst bildiğimiz yaktı. Çacukluğuna uyan bir dille «Bizde Salaman, sizde Süleyman, derdi. İkisi de bir. Biz yahudiyiz, siz müslüman. Aramızda fark bu kadar. Yukarıda ikimizin de Allahı bir. Ama peygamberlerimiz ayrı.» Günahsız çocuk mantığıyla insan adı Salaman olursa yahudi, Süleyman olursa müslüman olur demek istiyordu. Çacuklar arasında peygamberlerimizin büyüklüğü üstüne uzayan bir tartışmada, bir gün anun; «Yalnız sizinle biz mi? Yeryüzünde bu kadar çok ulus var, hepsinin kıralı ayrı, hepsinin cumhurbaşkanı ayrı, ama Allahı bir» dediği hatırımda;

Ben severdim Salamanu. Tapumu verirdim. Cebimdeki leblebi şekerini, üzümü, bademi paylaşırdım. Bir gün hiç beklemediğim bir şekilde kırdı beni. Yine bizim yaşlarda bir Kırcalı vardı. Haylazdı.. Okuldan kaçırdı. Daha o yaşlarda cigara içmeye başlamıştı. Yahudi mahallesinde otururdu. Salamanlarla kamşuydular. Kırcalı, ya Salamanu, ya da öbür kamşularının çacuğu Bahriyi yanına alır, elinde eski bir şemsiye, sakak sakak dalaşır kavgaya edecek çocuk arardı. Kavgaya çıkarma yolları değişmezdi. Okuldan çıkış saatini bekler, haşuna gitmeyen çacuğun ardına düşerlerdi. Çarşıdan çıkıp mahalle iclerine girince, Kırcalı arkadan yaklaşıp, şemsiyenin çengelini takardı çacuğun ayak bileğine, ceker, düşürürdü çocuğu. Bana da yaptı bu oyunu. Kızkardeşimle birlikte okuldan dönüyorduk. Evimize varmadan önce, Kurtuluş Savaşı sonunda topa tutulup yanmış yıkılmış ev kalıntıları arasından geçerdik. Eve yaklaştığımız sırada, a kalıntılar arasında, Salamania ikisi karışımıza çıktılar. Kırcalı «Okuldan

mi len?» dedi önce. Bu dille sorguya çekilmek hoşuma gltmedi.

Yine de yürüdüm. Bu kez «Neye gidiyorsun len okula?» dedi. Ayak bileğime şemsiyeyi taktı, çekti. Yüzüstü kapaklandım. Çantam elimden fırladı. Kız kardeşim öfkelenmiş bağırip çağırıyordu. Zayıf bir çocuktum. Kavgayı sevmezdim. Kendimde o güne kadar olduğunu bilmediğim bir güçle fırladım yerden. Bacakları arasına daldım, kaldırıp yıktım. Altıma alıp dövmeye neresine gelirse vurmaya başladım. «Ne duruyorsun len yahudi oğlu» diye bağırıyordu altımda. «Beline tekme yi indirsene.» Salamon üstüme doğru gelecek oldu. Kararsızdı. Kız kardeşim yerden Kırcalının şemsiyesini kapmış, yürümüştü bile Salamonun üstüne. «Seni çıfıt seni. Sana yarın okulda gösteririm ben.» Salamonun iyice korktuğunu hatırlıyorum. Ellerini kaldırmış başını gözünü şemsiyeden korumaya çalışıyordu. Kırcalıyı bırakıp kalktım. Şemsiyeyi kız kardeşimin elinden aldım. Salamonun üstüne yürüdüm. Salamon hemen alttan almaya başladı. «Ben senin arkadaşınım. Gördün işte, ben karışmadım. Ben ona yapma dedim. İkinizi ayıracaktım. Kardeşin bırakmadı..» Neredeyse benimle bir olup Kırcalıyı dövmeye hazırды. Salamon o günden sonra bir daha görünmedi bizim evin yakınılarında. Okulda, arkadaşlarımla benden kaçardı. Ne zaman sokakta beni babamın yanında görse, babama söyleyeceğimden kendisini dövdürecekimden korkar, yolunu değıştirtirdi...

Bu küçük olayı düşündüm. Ne bana ne Kırcalıya bağıllık göstermişti. Hemen ayak üstü yön değıştirebiliyordu daha o yaşta. Bir bakıma daha bacak kadardan yahudiydi.

Başka bir anıya atladım. İzmirde ortaokula gidiyordum. 1983 yılıydı. Hitlerin adı sık sık geçer olmuştu gazetelerde. Kamşumuzun oğlu İlo bizden iki yaş büyük yeğ-

ni, birgün akuldan sonra bent aradılar «Hadi, dediler, yahudi dövmeye gidiyoruz..» «Neden?» «Yahudiler de andan..» «Ne olmuş yahudi olmuşlarsa?» «Almanyada dövüyorlar yahudileri. Atıyorlar Almanyadan. Biz de döveceğiz, İzmirden atacağız.»

O hafta içinde bir iki yahudi çocuğunu dövdüklerini anlattılar. Gülüyorlardı. Onlar vurdukça, çocuklar hiç karıştı kaymuyar «Ne vuruyorsun? Ne yaptım ben sana?» diye ağlamaya başlıyorlarmış.

Çirkin buldum bu işi. Katılmadım. Bu türlü din dil ayrılıkları, zarbalıklar daha o yaşta tiksinti uyandırırды bende. Ailemin, yetiştiğim çevrenin payı büyük almalı bu duygularımda. Rumelide doğmuştum. Ailem, yedi kuşak, değişik diller konuşan değişik dinlerden insanlar arasında sürdürmüştü varlığını. Uralaya göcmüştü. Uralılar yüz yıllar boyunca rumlar yahudilerle bir arada yaşamışlardı. Yüzyılların deneyleri, dillerin dinlerin ötesinde insanları yaklaştıran ya da uzaklaştıran değerler aldığını öğretilmişti onlara.

Palis cak cabuk önledi bu türlü olayları İzmirde. Bu çirkin alaylar sokaklarda bir iki çocuk kavgası almaktan öteye gecmedi o dönemde.

İzmir yahudi doluydu o yıllarda. Zenginleri Karantina ile Karataş arasında Tramvay Caddesi üstünde otururlardı.

Ticaret onların elindeydi. Kadınları kızları şıklıkları güzellikleriyle ünlüydü. Çapkın, ucarıydılar. Diledikleri gibi yaşarlar; İzmirin yakışıklı, parlak delikanlılarını, heveslerini aldıkca birbirlerine devreder dururlardı aralarında. Yaksul yahudiler, eskicilik, işportacılık, ayak satıcılığı, muslukculuk, gibi işlerle kazanırlardı ekmeklerini. Severdim o yaksul yahudileri, acırdım. Konak yakınlarında, Tilkilik ile İkiceşmelikteki yahudihanelerde otururlardı. Bir avluyu cepcevre kuşatan, genellikle iki katlı yerlerdi ya-

hudi haneler. Oda oda kiraya verilir. Her odada bir aile yaşırdı. Sidik, ayak teri kokusu sinmişti dört bir yanına.

Sonraları Çanakkale, Ankara, İstanbul'da bir çok yahudi tanıdım. Lisenin son sınıfında sosyalizme ilk eğilimlerim uyanırken ayrı bir ilgi duymaya başlamıştım yahudilere. Yahudiye sevmek, korumak ırk din ayrılığına karşı çıkmanın bir çeşit kanıtlanması gibi geliyordu bana. Daha sonra bu ilgiyle Çanakkalede yahudi bir kıza aşık oldum. Daha doğrusu olmak istedim. Kız güzelliğine güzeldi. Ama güzelliğinden çok yahudi olduğu için seçmiştim kız.

Benim çocukluk, ilk gençlik yıllarımda bir Alman hayranlığı eserdi İstanbul basınında. Bazı büyük gazetelerin yazarları Prusya militarizminin hayranıydılar. O hayranlıkla Hitleri bir Bismark olarak görüyorlar, göklere çıkarıyorlardı. Bir bakıma boşuna gitmiyordu bu övgüler. İyi sürüm sağlıyordu. İyi niyetli ama bilinçsiz bazı okuyucular, Birinci Dünya Savaşında dört yıl süren yazgı birliği sonunda kökleşmiş bir sevgi ile bağlıydılar Almanyaya. Savaşta birlikte dövüşmüş birlikte yenilmişlerdi. Şimdi Almanyaya eski ortak düşmanlarıyla dövüşüyordu. Bu savaşta Almanyayı yalnız bırakmanın erkekliğe sığmadığı kanısında ydılar. Hitler, savaş cephelerinde kazandıkça, eski yenilgilerinin öcü alındığı için seviniyorlardı.

Dünyada olup bitenlerin niçininden nedeninden habersiz sokaktaki köy kahvelerindeki halkı bu duygularından ötürü kınamak olanaksızdı. Ayrıca, onlar kendi gerçeklerinden yola çıkarak varıyorlardı bu ilkel, bu çocuksu yargılara. Kahvede oturan eski bir savaşçı kendi dünyasında bir değişiklik görmediği ölçüde eski savaş arkadaşlarının değişebileceğini de aklına getiremiyordu. Onun gözünde Almanyada güç kimin elinde alursa olsun Almanyaya Almanyaydı, Alaman da Alaman. Hindenburg, Sosyal Demokratlar, Führer hep kafalardaki değişmez o Ala-

manlardı. Bazı okuyucuları ise hiç de iyi niyetli değildi o gazetelerin. Faşizmin ne olduğunu, Hitlerin kim olduğunu biliyorlardı. Faşizmle işbirliğinin kendilerini güç sahibi yapacağını umarak alkışlıyorlardı Hitlerin nutuklarını. Gestapo baskısıyla çıkarlarını güven altına alacakları günleri bekliyorlardı.

Dünyada olup bitenleri üzüntüyle izliyordum. Savaş iyi gitmiyordu. Yahudi sürgünleri, yahudi avı, toplama kamplarıyla ilgili haberler korkunçtu. O yıllarda İzmirde tanıştığım genç bir yahudi aydınının, Hitler hayranlarına uyararak Hitleri övdüğünü, Rusların işini bitirmesi için teklif edildiğini görünce şaşmış kalmıştım. Tutamamıştım kendimi: «Hitler kazanacak olursa, hele Türkiyeye sokacak olursa askerlerini, sen ne olursun biliyor musun?» demiştim. Durup bakmıştı yüzüme. Benim için acıydı gerisini söylemesi, ama söylemiştim: «Fırınlarda yakılırsın.»

\ Sonradan sık sık aklıma gelmişti o günkü konuşma/ O genç o kadar bilinçsiz miydi gerçekten? Sanmıyorum. Ticaret lisesini bitirmişti. Üç batı dili biliyordu. Borsada komisyonculuk yapıyor, avuç dolusu paralar kazanıyordu. O gün için yaptığı, sadece barsanın leri gelenleriyle eş düşüncede olduğunu gösterme çabasıydı onun. Komünizme karşı sürüyordu Hitleri. Böylelikle paracıklarını korumayı amaçlıyordu. Hitlerin yıllardır yahudilere yaptıklarını umursamayacak kadar bencildi. İç güdülerıyla iyice bilenmiş bir yeteneğine güveniyordu o. Yeni koşullara çabucak uyabilirdi. Naziler gelecek olursa, Güney Afrika mı olur, Birleşik Amerika mı, yine bol paralı işler çevrilebileceği bir yer bulurdu kendine. Yeter ki bir gün vurgununu önleyecek şu komünizm tehlikesi haritadan silinsin...

II. PİS YAHUDİ

Çocuklar yaşamadıkları görmedikleri çoğunlukla da

büyüklerinden dinledikleri olayları kendileri yaşamış görmüş gibi anlatmasını severler. Anlattıkça da anlattıklarının doğruluğuna daha çok inanırlar. İzmirde lise arkadaşlarım yahudileri sevmediklerini söylerlerdi. Nedenini sordum mu «Sen onların Yunan ordusu İzmir'e çıktığı zaman yaptıklarını bir bilsen...» diye başlardı... Oysaki Yunan ordusu İzmir'e çıktığı zaman bizler dünyada yoktuk henüz. Çoğumuzun anneleri babaları henüz evlenmemişlerdi bile.

Çocuk, çoğunlukla büyüdükten sonra da düzeltmez bu türlü kulaktan edildiği yanlış kanılarını. Kırkına, ellisine, altmışına gelir, söz açıldıkça doğruluğunu yanlışlığını düşünmeden yeniler durur. Böyle böyle hem kendini hem dinleyenleri aldatır. Yeni yetişen çocuklar altmışında bir adamın ağzından buna benzer sözler duyunca, o adamın söylediği olayları yaşadığına, gözleri ile gördüğüne inanırlar. Adam, kendisini dinleyenlerin gözünde önem kazandığını gördükçe söylediklerini git gide daha çok benimser, savunmasını üstlenir.

Liseden sonra üniversitede okuduğum yıllarda Ankara'da İstanbul'da daha sonra askerliğimi yaptığım Çanakkalede de dinledim yahudilerle ilgili bu türü sözleri. İstanbullular, Çanakkaleliler, mütareke yıllarında İngiliz işgal kuvvetlerine gösterdikleri yakınlığı bir türlü bağışlamaz, döneklik nankörlükle suçlardı yahudileri. Onlar da lise arkadaşlarım gibi gözleriyle görmemişlerdi söyledikleri olayları.

O acılı günlerde yabancı işgal kuvvetlerinin gelişine bayram eden, ya da bayram eder görünen yahudiler miydi yalnız? Öbür azınlıklar başka türlü mü davranmışlardı? İşin daha da kötüsü bizim kendi zenginlerimiz, iş adamlarımız işgal kuvvetlerini bu türlü karşılamakta yahudilerden, öbür azınlıklardan daha da ileri gitmemişler miydi? En güvenilir bir romancımızın, Yakup Kadri Kara-

osmanoğlunun Sodom iie Gomore'de Nişantaşında, Şiş-
lideki konaklarında, İngiliz dananması subaylarını ağırla-
makta yarışıklarını onlattıkları kimlerdi? Resmi kayıtlar-
da Türk diye, müslüman diye görünmüyolar mıydı?

Yahudileri suçlayan lise arkadoşlarımın çoğu küçük
ticaret işleriyle uğraşan ailelerin çocuklarıydı. Kurtuluş
Savaşı boyunca, babaları yahudi komşularıyla yanyana İz-
mirde, İstanbulda dükkânlarının başında kalmıştı. Birinin
olsun ağzından babasının Kurtuluş Sovaşına katıldığını
işitmemiştim. Yine de yahudilere üstünlük taslama hak-
kını nereden alıyarlardı?

Anloşılması güç bir olay da şuydu: İşgal kuvvetleri-
ne buyurun diyen saraydı. Mütareke yıllarında işgalciler-
le işbirliğine öncülük eden saray ile İstanbul hükümeti al-
muştu. Nedir ki durmadan yahudileri suçlayanların ağ-
zından, bu konuda İstanbul hükümetini kötüleyen tek söz
çıkmiyordu. Giderek işbirlikçi oldukları için Kurtuluş Sa-
vaşından sonra sınır dışı edilen yüzellilikleri savunanlar
kahramanlaştıranlar bile oluyordu aralarında. Kurtuluş
Savaşı sonunda ordularımızı karşılayan İzmir İstanbul
halkı arasında yahudiler de vardı. Ya padişah, ya İstan-
bul hükümeti neredeydi a zaman? İngiliz dananması ile
birlikte Türkiyeden kaçtıklarını herkes bilmiyor muydu?
Öyleyse o yılların bütün acılarını yahudinin sırtına yık-
mak niye? Niye bu vurun yahudiye öfkesi?

Döneklik, nankörlük çirkin davranışlardır. Ama sade-
ce yahudilere özgü davranışlar mıdır? Birakalım savaşı
bir yana. Mütareke yıllarında İstanbulda İngiliz İşgal kuv-
vetleriyle içli dışlı olan a çıkar çevrelerinin savaştan bu
yana takındıkları tutumları hatırlayalım. Her dönemde İkt-
tidar kimde ise, güç kimde ise, hemen onun yanında yer
alan onlar değil mi? Sülük, mantor, sarmaşık, ayrik otu,
neye benzetirseniz benzetin bu adamları, bir gün içlin-
de partli değiştiriyor, babalar ile çocuklar, kardeşler, or-

taklar ayrı ayrı partilere kol atıp, iktidarların kanını emiyor, posasını çıkarıyorlar, sonra da topladıkları parayı aralarında bölüşüyorlar. Yahudi mi hep bu adamlar? Evet, yahudi!

~~Yahudinin sevilmeyen yanlarını tanıdıkça anlıyordum~~ ki, yahudi denilen yaratık, yahudi dinine bağlı bir insan olmaktan çıkmış, zamanla bir prototipe dönüşmüştü. Dini, dili, uyruğu değişik olabilirdi bu tipin. Rus, İngiliz, Fransız, Hollandalı, Türk olabilirdi. Ortodoks, Katolik, Protestan, Müslüman, Musevi olabilirdi. Arapça, Fransızca, İspanyolca, Almanca konuşabilirdi. Sonunda, ulusların, dinlerin üstünde, faizciliğin, tefeciliğin, para hırsının yarattığı bir insan türüydü o. Dönekti, bencilidi, korkaktı, harısti, canına zevklerine düşküncüydü, kutsal bildiği hiç bir şey yaktı bu dünyada. Dini imanı paraydı. Vatansızdı, hiç bir toprak parçasının sorumluluğunu yüklenmemiştir ama en güzel kentlerde yaşayıp en güzel evlerde oturmasını sever, en güzel yemekleri yemekten hoşlanır, okıl almaz beden zevkleri ardında koşardı. İticiydi, her yerde herkes-ten öne geçmeye bakardı. Otomobil sürerken öyle, alışverişte öyleydi. Bir otobüse binince, ön sıralarda tek kişilik boş bir yer görse, kadınları çocukları ite kaka o yeri kapmaya çalışırdı. Kısacası kendisinden başka kimseye hayrı dokunmayan zavallı biriydi. Dünyanın tiksindiği bir yaratıktı. Adını bulmuştu: Pis yahudi!

III. VENEDİKLİ TEFEÇİ

Vefa, bağlılık, özveri, cesaret, cömertlik gibi duygular oldum olası insanı yücelten değerlerdir. Nedir ki tarih içinde değişik dönemlerde, değişik bölgelere, iş, yaşama koşullarına göre değişmiş durmuştur toplumların bu kavramlar ile ilgili anlayışları. Ortaçağın vefa cesaret anlayışı ile günümüzün vefa cesaret anlayışı bir ol-

madığı gibi, yersiz yurtsuz yahudinin cesaret anlayışı ile İsrailde tanıdığım yahudinin cesaret anlayışı da bir de-ğildi.

Ortaçağın sanlarına kadar Doğu ile Batının, cesaret, özveri, vefa, v.b. kavramlarla ilgili anlayışları birbirine uyar. Şeyhname ya da Hint Masallarında anlatılan aşk, kahramanlık öyküleri ile Batı destanları, masaileri, şovalyelik öyküleri, bu bakımdan tam bir duygu birliği gösterirler. Böyle olması da olağandır; çünkü doğu ile batı toplumları eş yapıdadır henüz. Her ikisinde de derebeylik düzeni egemendir. Büyük deniz yollarının kuruluşu ile Asya ile Amerika, Avrupaya bağlanınca, Hindistanın, Çinin, Amerikanın zenginlikleri altını gümüşü, Avrupaya akmaya başlar, Doğu ile Batı arasındaki ilk ayrılıklar da bundan sonra biçimlenir, gelişir.

Derebeylik düzeni içinde yahudi önemsiz bir varlıktır. Soyluların hor gördüğü işlerle uğraşır. Toprak sahibi olamamıştır. Orduda yeri yoktur. Subay olamaz. Askerlikten uzak tutulur. Saraylara giremez, Devlet içinde görev alamaz. Romalıların Kudüsü alıp kendilerini kovduğu günden beri oturduğu her yerde eğreti yaşamıştır. Mal mülk edinmez. Bütün varlığı para kasası içindedir. Kira evlerinde oturur. Ülke ülke kent kent dolanır durur. Faizcilik, tefecilik, sarraflık, ticaret işleri, özellikle komisyonculuk yapar. Küçük el sanatlarıyla geçinir. Kentler, henüz demiryolları, havayolları ile bağlanmamıştır birbirlerine. Denizler egemendir ulaşımında. O da âdeti limanlarda üsler kurar. İstanbul, İzmir, Selânik, Beyrut, İskenderiye, Atina, Rotterdam, Amsterdam, Havr, Londra limanlarının işyerlerinde görünür. Shakespeare'in Venedikli Tecimen'indeki **Shylock**, bu dönem yahudisinin en belirgin örneğidir./

Fransız devrimi ile soyluların egemenliği sona erip kentsoylu sınıfın palazlanmasına kadar yahudi budur.

Kentsoylu sınıf güçlendikçe yahudi öne geçer. Buhorin bulunması ile gerçekleşen sonayi ile uiaşımdaki gelişme, yahudinin gücünü daha da arttırır. Ticaret gitgide daha büyük bir önem kazanmaktadır. Toplumlardaki bu değişikliğe ayak uydurmaya en hazırlıklı olan odur. Yüzyıllordır bu günleri beklemiş, bu düzen içinde başarıyo ulaşmak için yetiştirilmiştir. Nasıl et yiyen hayvonların bağırsokları kıso, ot yiyenlerin uzunsu, nasıl kedinin anten gibi bıyıkoriyle koku alma duyusu güçlüyse, yohudinin de bütün organları, bütün yetileri ticoret için gelişmiştir. Antenleri kazanç kokuşunu hemen alır. Örgütlenmiş para gücüyle pençeleri şivrilmiştir. Kısacosı, kapitalizm, varoluşunun gereği, yapısındaki ocimosızlığı, bencilliği ile kendine en iyi temsilci olarak yahudiyi bulur. Kapitalizmin gelişmesi, yoygınlaşması ile orontılı olarak, bütün ülkelerde, her ulustan, yahudiyi kendine örnek alan, iş odamları, sanayiciler yetişir. Eski toprak sahipleri yeni kentsoylulor, sınıf değiştiren yeni zenginler, iş hoyatında yahudiye benzedikçe daha çok zenginleşirler. Zenginleştikçe de doho çok yahudileşirler. Bu bokımdan yohudileşmek, sözlükte eylem olarak yer alması gereken bir keiimedir. Pis yahudi, pis yahudi dediğimiz bu adamdır. Bu adomın sinagogla, Tevratla, Yohudi diniye, ya do İncil, Kur'an, Kilise ile, konuştuğu dil ile ilgisi kişiliğın çok gerilerinde kolan ilişkilerdir. Dünyanın her yerinde bu adamı adına, taşıdığı kimlik kartına bakmodan doğru tanımak gerekir.

IV. GÜLEN SAM

Dedikleri gibi gerçekten korkak mıdır yahudi? hiç de değil. Bizim korkak dediğimiz yahudi, bizim kendi korku cesaret anlayışımıza göre suçladığımız kişidir. Yahudinin cesaret anlayışı çok başkadır bizden. Bu cesaret on-

loyış içinde ise yahudi övülecek kadar korkusuz bir kişidir.

Gorki'nin «Çocuklar» adlı öyküsü geliyor aklıma. On yaşlarında bir yahudi çocuğu, kendisini sokakta sıkıştırıp çıfıt diye dövmek isteyen bir çocuk kalabalığına yer numaraları yapar, ardından üç beş kuruş vermelerini ister. Gorki, çocuğun yırtık gömleği arasından sırtında kabuk tutan bir yaranın kanadığını görür. Numaraları sırasında yara zorlanmıştır. Çocukla konuşunca, cambaz olduğunu öğrenir. Üç beş gün önce babası ile trapezden düşmüşlerdir. Küçük «Ben iyileştim ama, der, babam feno. Hiç bir yeri tutmuyor. Yatakta. Kımıldamadan yatıyor...» Babasına bakmak için sırtındaki taze yara ile sokaklara düşen çocuğun bu cesaretini över Gorki..

Saroyan'ın «Gülen Sam»ı daha da güzel yazılmış bir öyküdür. Küçük Sam, New York'ta bir otelin asansöründe çalışır. Kendine söylenilen her sözü güierek dinler, verilen her işi gülümseme ile görür. Bir gün olsun bir güçlükten yakındığı duyulmamıştır. Yaşamdır onun savaşı. Gülümseme ise tek silâhı. Yaşamın küçük omuzlarına yüklediği ağır yüke, yahudi olduğu için horlanmaya, hep gülümseyerek karşı koyar. Bir gün bir kaza sonunda asansör boşluğuna düşerek ölünce yüzünde o gülümseme ile ölür.

Yahudi cenk serüvenlerine, askerlik öykülerine, silâhlı kahramanlıklara ilgi duymaz. Adının korkağa çıkması bu yüzdendir. Duymamakta da haklıdır kendi açısından. Kudüsten sürülen yahudi yeryüzüne dağılıp da serseri yahudi damgasını yediği günden beri yaşadığı her yerde azınlık olarak yaşamıştır. Tabanca yumruklu kavgaları kazanması olanaksızdır. Karşısına çıkan bir kişiyi kılıcını dövecek olsa, sonunda o kılıcının bir olup kendisini döveceğini bilir. Serseri yahudi, cesaretni sadece varlığını korumak, dinine bağlı kalmak için kullanmıştır.

Bütün horlamalara sürülmelere, ağır vergilere, malına mülküne el konulmasına, ırzına geçilmesine katlanarak dinini yahudiliğini yadsımamış, Kudüse dönmek umudunu yaşatmıştır.

Yahudinin vefadan, özveriden, bağlılıktan anladığı da kendine göredir. Yahudinin yahudiye bağlılığı ile özetlenebilir bu bağlılık. Evliliğinde boşanma yoktur. Karı kocaların birbirlerini aldatmaları, evlilik dışı cinsel ilişkileri etkilemez evliliklerini. Drahoma evliliğin temelidir. Kadın olağan karşılar bu durumu. Çünkü evliliğinin desteğidir. Babası drahomasını haklı görerek ödemiştir. Yahudi drahoma öderken cömerttir. Ticaretle uğraşan ticaretin kanunlarını bilen biri olarak öder drahomayı. Ne kadar büyük drahoma öderse damadının o kadar büyük para kazanacağını bilir. Yahudi sinagoga bağışta bulunurken, hahamın buyruklarını yerine getirirken dürüsttür, cömerttir. Yahudilerin dışında kalanlarla olan ilişkilerinde ise değişir bu kavramlarla ilgili ölçüleri. Bir satış sözleşmesinde kendisine düşen borcu yerine getirdi mi vefalı sayar kendini. Fazladan ödemesi istenilen bir kuruş için sonuna kadar savunur çıkarını...

V. EMEKÇİNİN DÖNÜŞÜ

Altı aydır İsraildeyim. Altı aydır yahudiler arasında yaşıyordum. Bir fotoğraf albümünü karıştırır gibi bu altı ayın anılarını karıştırmaya başladım belleğimde. Geldiğim ilk günlerde Tel-Aviv sokaklarında karşılaştığım bazı olaylar ne kadar şaşırttı beni. Hiç unutmam. Ben Yehuda caddesinde yürüyordum bir sabah. Mavi tulumlu iki işçisi ile şoförü bira fıçıları ile yükü bir kamyonu boşaltıyordu. Karşı kaldırımda durdum. kamyon boşalınca kadar çalışmalarını seyrettim. Bir kamyonun boşal-

tılmasında böyle uzun uzun seyredecek ne var diyeceksiniz? Ağır işlerde çalışan yahudileri benim gibi ilk kez görürseniz, var. Üçü de ağırdı güreşecek yapıdaydılar. Kanları yüzlerine vurmuş, güçlü kuvvetli erkeklerdi. Şoför kasaya çıkmıştı. Kasanın arka kapağı indirilmişti. Birra fiçilerini tutup arka kapağın kıyısına çekiyordu. Öbür iki işçi, kendilerini hiç zarlamadan, fiçileri altından üstünden kavırıyor, götürüp kaldırımın kıyısına bırakıyorlar; birahane'de çalışanlarda aradan kaldırımın altındaki mahzene indiriyorlardı. Birbirlerine takılarak keyifle çalışıyorlardı. Fransız, İngiliz ya da Bulgar işçilerine benziyorlardı onlar da. Yalnız mavi tulumlarıyla değil, güvenli duruşları, babacan davranışları, alçak gönüllülükleri, çalışmalarlarıyla da...

Allenby Caddesinin yan sakaklarından birinde Carmel Pazarı kurulurdu. O pazarda dalaşmasını çok sevdim. Çağu satıcılar Türkçe bilirlerdi. Alıcı çekmek için bağırırlarken arada bir «Hey Maşallah!» dediklerini duyardım. Yahudileri böyle sebze, bolik, süt yumurta satarken görmek çok hoşuma giderdi. Mavi peştemalları, hafif geriye yıkık kasketleri, bıyıkları, nasırlı şiş elleriyle, dünyanın bütün pazarcıları ile kardeştiler. Dünyanın bütün pazarcıları gibi sıcak kanlı, şakacı, cana yakın insanlardı...

Bir sabah güneş doğdu dağacak, Sadam'dan Eilat'a doğru yala çıkmıştık arabamızla. Geniş asfalt ilkin patasyum tepelerini yara yara ilerler o bölgede. Taprak tarıma elverişli değildir. Otuz kırk kilometre kadar ilerledikten sonra patasyum tepeleri silindi iki yanımızda. Çevremiz düz bir ava görünümü aldı. Ne bir ağaç ne de bir yeşil at, gözümüzün görebildiği her yer kumla kaplıydı. Salda bir km. kadar ilerde Ürdün sınırına paralel olarak yal alıyorduk. Biraz daha gittik. Küçük bir bayırı aştık. Ürdün sınır? ile asfalt arasında toprağın yüzünü

körpe bir yeşilliğin kapladığını gördük. Yük furgonuna benzer, altı yedi kadar tekerlekli araba sıralanmıştı yeşilliğin kıyısında. Küçük bir kamp. Toprağa tarıma elverişli duruma getirmek için kurulmuş bir tarım öncü merkezi. Arabaların çevresinde günle birlikte uyanan kadınlar erkekler dolanıyordu. Atlet fanileli bir erkek, ayakta, arabaya astığı küçük bir aynaya bakarak traş oluyordu. Kadınlar kahvaltıyı hazırlamak telaşı içindeydiler. Tüm yeni bir çalışma günü eşliğinde görünüyordular.

Duygulandıran bir yeşillikti görünen. Çöiün ortasında bir çocuk gülüşü gibi açmıştı. Henüz seyrekti, çelimsizdi ama yine de sağlıklı duruyordu. Toprak kumundan arınmış, gübre ile beslenmişti. Henüz adam boyunu aşmayan bir dizi kavak yetiştirmişlerdi. Negev çölünün girişinde kavak görmek bile coşku veren bir olaydı.

Gün Ürdün tepeleri üzerinden az sonra görünür, çöle ışıklarını yayarken bir yük kamyonuna yetiştik. Kamyon, birbirine dayanarak ayakta duran kırk elli işçi ile doluydu. Yaz sabahı, gün doğmadan yola çıkmışlardı bile. Yeşilin havarileriydi onlar. Bir yerlerde çölü yeşertmeye gidiyorlardı. Bütün dünya işçileri gibi, açık kamyonlarda ayakta sarsıla sarsıla yola çıkmışlardı. Meksikada ya da Türkiyede, her yerde herkes görmüştür böyle uykusunu tam alamamış yüzlerle dolu güneş doğarken yola çıkan kamyonları...

Tel-Avivden Askelon'a gitmiştik ilk yaz başlarında. Şaşırtıcı bir görünümü vardı yolun. Solumuzda yukardan bir iğne atılsa yapraktan yere düşmeyecek kadar sık narenciye bahçeleri uzuyordu. Ağaçlar çiçekteydiler. Hava ya limon portakal kokuları dağıtıyorlardı. Sağımızda ise denize kadar dalga dalga kum tepeleri uzanıyordu. Çölden rüzgârların getirip yığıldığı kum tepeleriydiler bunlar. Çok değil daha on onbeş yıl önce şimdiki narenciye bahçelerinin yerini de kum tepeleri örttüğünü söylediler.

İkl üç metre kalınlığındaki kum tabakasını kaldırıncı alttan bereketli topraklar çıktığını yinelerlerdi sık sık...

Tel-Aviv ile Hayfa, Kudüs yolları üstünde genç çam ormanları görmüştüm. 1963 te en eskisi 15 yıllıktı çamların. İsrail devletinin kuruluşu ile eş yaşıydılar aşağı yukarı. Yakın bir geçmişe kadar İsrail dağlarının ceylanlar geyikler dolaşan ormanlarla kaplı olduğunu söylerlerdi. Osmanlılar, Kudüs demiryolu döşendikten sonra, ormanları kesip odunlarını lokomotif kazanlarında yakmışlar... Şimdi dağları tepeleri çam ormanları sarıyordu yeniden. Çölde portakal bahçeleri kum yığınlarının üstüne üstüne yürüyordu...

Bir gün Zeytin Dağında, tepede durup Ürdün topraklarına bakmıştım. Feodal bir düzenin keyfine bırakılmış, kuraklığın kısırlaştırdığı ağaçsız gölgesiz topraklar uzanıp gidiyordu o yakada. Yeşil, İsrail sınırına kadar gelip duruyordu. İstatistikler İsraile düşen yağmurların yıldan yıla arttığını saptıyordu. Toprakları yeşerdikçe İsraile düşen yağmurlar da artıyordu. Denizden gelen bulut, Zeytin Dağından öteye geçmiyordu dediklerine göre. Gececek gibi olsa, ağaçların, yeşilin çekimine kapılıyor, geri dönüyor, İsrail topraklarına yağıyordu.

Doğrusu iyi tarımcı olmuşlardı. Carmel pazarında ikisi üçü bir kilo gelen şeftaliler, armutlar satılıyordu. Üzüm salkımları sık iri taneli tombul tombuldu. Elmalar Fransanın Almanyanın elmalarını aratmazdı. Ama kolay olmamıştı bu meyveleri yetiştirmek. Daha bir yıl öncesi ne kadar şeftalilerin ceviz büyüklüğünü aşmadığını söylüyorlardı. İri sarı armutlar yeni görünüyordu çarşıda. Bütün bu ağaçlar bol su isterdi. Oysa verilen su, ağaçların köküne varmadan uçup gidiyordu sıcaktan. Ya da gece sulayacak olsalar, kuruyan toprak çekiyordu suyun büyük bölümünü. Tarım mühendisleri suyun uçmasını önlemek için çare aramışlar, meyve bahçelerinde top-

rağın kırk santimetre altına döşemişlerdi sulama borularını. Ağaçlar bu borularla toprağın altından sulanıyorlar, verilen su güneş görmeden olduğu gibi köklere gidiyordu.

Sık sık, tek tek ya da iki üç arkadaş bir arada dolaşan güzel asker kızlar görürdüm. Yalnız oldukları zaman, bir arada oldukları sıradaki kadar rahattılar. Tel-Aviv'in çıkışında, Ber Şeba, Kudüs, Hayfa'ya giden yollarda, birliklerine gitmek için, arabaları durdururlar otostop yaparlardı. Dizengof Alanında, ya da Mograbi'de karşıdan hızlı adımlarla gelirken, birden açık bir büfenin önünde dururlar, birer falafil (Arap pidesi ile içinde unla nohut karışımı yağda kızarmış köfte) alır, falafillerini ısıra ısıra geçer giderlerdi. Devinimlerindeki özgür hava, sporcu rahatlığı, sadelikleri ile görmekten, karşılaşmaktan hoşlandığım kızlardı.

Bir gün, hafta tatilinin başladığı saatte sarışın güzell üniiformalı bir kadınla, üniiformalı sevgilisini görmüştüm. Kadın yüzbaşı, erkek erdi. Birbirlerinin bellne dolaşmışlardı kollarını. Tel-Aviv'in Broadway'i Dizengof Caddesinde bir kaldırımdan karşı kaldırıma geçiyorlardı güle söyleye, arada bir öpüşüyorlardı.

Sokaklarda ağız dalaşına girişmiş adamlar görürdüm. Kısacası kafamda yahudi diye yerleşen insana hiç benzemiyordu her gün karşılaştığım bütün bu insanlar. Anlıyordum ki yahudi olmaktan önce İsrailiydiler onlar. İsrail halkı olarak, dünyanın her yerinde yaşayan halklar gibi üstünde yaşadıkları toprağın sorumluluğunu yüklenmişlerdi.

Düşüncelerimin burasında, yine anlıyordum ki, yahudinin yaşamında görülen bu değişikliği bu türlü yorumlamakla yanıliyordum. Yani sadece İsrail topraklarında yaşamak, İsraili olmak değildi değiştiren çağdaş yahudiyi. İsrailin kurulmasından daha önce, Avrupada, Birleşik Amerikada çoktan değişmişti yahudinin yaşamı.

Cocukluğumda ağır siklet boks şampiyonlarının yaşam öykülerini meroklo işlerdim. 1932 Dünya Şampiyonu Max Baer'in yaşamını okumuştum o ora. Ayrıco Max Boer'in yaşamı ile ilgili kendi çevirdiği bir film görmüş-tüm. Bokso başlomodan önce, biro kamyonlarını boşol-ton movi tulumlu New Yorklu bir işçiydi o do. Yoni, Ben Yehudo Coddesinde gördüğüm işçilerin yaşamını onlor-dan çok daho önce süren bir yahudiydi New Yorkta. Cesur gözü pek bir boksör olarak ün bırokmişti ringlerde.

Soyluların yeryüzünde gücünü, ayrıcolıklarını yitirdi-ği günden bugüne, yahudi, salt dünya borsalarını eline geçirmekle kalmamıştı. Kentsoylu sınıfın gelişmesi, çoğ-doş demokrasilerin kendi sınırları içinde yoşoyan azın-lıkloro eşit haklar tonımosı, yohudiyi yaşadığı ülkelerin votandaşı durumuno getirmişti, İсроil devletinin kurulu-şundan çok daho önce. Yohudi, yaşadığı ülkelerde XIX. Yüzyilin yarısına doğru, güvenle, yeteneklerine uygun uğ-raşlar seçebiliyordu. Böylelikle, anamalcı düzene koloy-lıklo uyan yohudi yaşadığı ülkelerin yeni zenginlerine ör-nek olurken, o ülkelerin emekçileri, aydınları da bazı ya-hudileri kendi arolorino çekiyorlardı. O dönemden beri her olondo büyük isimler yetişmişti yahudiler orosındon. **Disraeli, Trocki, Léon Blum, Mendes France** gibi yahudi çıkışlı politikocılar, İngilterenin Rusyanın, Fransanın yaz-gısında söz sahibi olmuşlardı. **Heine** gibi yürekli şairler, **Kafka** gibi çığır açon yazarlar, **Menuhin, Heifetz**, gibi ke-man ustaları, **Chagall** gibi büyük ressomlar yetiştirmiş-lerdi. **Bergson, Einstein** gibi bilginler, **Spinoza** gibi dü-şünürler yahudiydiler. Giderek çoğımızo damgosını vu-ron iki büyük zekâ, **Karl Marx** ile **Freud** yahudiydiler. Bir-leşik Amerikodo sonot dünyosına, sinema dünyosına ön-cülük eden onlardı. **Rotchild, Hertz**, daha niceleri gibi, ano-malcı düzenin yeni soyluları durumuno gelen büyük zen-ginler hep yohudiydiler.)

! Nedir ki bir bakıma hiç biri yahudi değildi bu isimlerin **Marx, Einstein, Freud** Alman Kùltürü içinde yetişmişlerdi. **Disraeli** İngiliz, **Troçki**, Rus, **Léon Blum** en kayu Fransız kadar Fransızdı. **Heine** katıksız bir Alman şairiydi. **Menuhin, Heifetz** keman tekniklerini Birleşik Amerika'ya borçluydular! Kimse yahudi demiyordu bu zekâlara. Bütün dünya Alman, İngiliz, Rus, Fransız, Birleşik Amerikalı, Çek, Hollandalı diye anıyordu onları. Olsa olsa yahudiliklerinden gelen sonsuz bir sabır, direnme, tuttuğunu koparma gücü yardımcı olmuş olabilirdi başarılarında. Nitekim bugünkü İsrail de Marx'ı ya da Kafka'yı kendinden saymıyordu. Tel-Aviv ile Yafa arasında küçük, bakımsız bir sokağa verildiğini görmüştüm Marx'ın adının, işçi mahalleleriydi oraları. Belki de işçilerin elindeki yerei yönetim vermişti o sokağa Marx'ın adını. Bugünkü İsrail devletinin büyük saydığı, önemsemediği yahudiler, İsrail devletinin kuruluşu için savaşıyan Siyonistlerdi yalnız.

İsraillilere gelince, İsrailde yetişen yahudiler, hızlı gelişen bir Orta Doğu toplumunun bireyleri düzeyindeydiler henüz. Yazarları, şairleri Lübnanlı, Mısırlı yazarlar, şairlere eş beğeni çizgisi üzerindeydiler. Mutfaklarının temel yemekleri Arap mutfağından geliyordu. Gördüğüm İsrail filmleri, sokaktaki İsrail halkının, İsrail topraklarının gerçek temsilcilerinin beğenisine yaklaştığı ölçüde Mısır ya da İran filmlerine yaklaşıyordu. Kurgu, teknik, duyarlılık açısından **Hollywood** yahudilerinin yaptığı filmler düzeyine ulaşmalarına daha yıllar yıllar isterdi. Arap ülkeleriyle aralarındaki boykot İsraillilerin Arap filmlerini izlemelerini engelliyordu. Televizyan kendiliğinden kırıyor du bu boykotu. Televizyonu olan İsrailliler Beyrut ya da Kahire TV'lerinin tiryakisiydiler. Türk filmlerini ise görebiliyorlardı. Tel-Avivde işçi kesiminin, küçük esnafın gittiği sinemalarda İsrail yapımı filmlerle Türk filmleri sürekli olarak yer değiştiriyorlardı.

Bu durumun kanıtladığı salt gerçek, dışardan gelenlerin katkıları ne olursa olsun, özde bir Ortadoğu ulusu olmasıydı İsrailin. Bu gerçek bir bakıma İsrail devletinin içinde sonunda uyması zorunlu grafiğin doğrultusunu da saptıyordu. Bu gerçeğe aykırı bir politika, toplumun yapısına aykırı olduğu ölçüde yapay kalmaktan sıfıra doğru inmekten kurtulamazdı.

VI. GÜLMEYEN ŞLOMA

Düşündükçe, İsrailin sorunlarını doğru anlayabilmek için, «Pis yahudi» yi, «Serseri yahudi» yi tanımaya çalışarak konuya girmekle doğru bir yol tuttuğuma inanıyordum. Çünkü az önce dediğim gibi, çağdaş demokrasilerin, değişik ırk, din, dillerden vatandaşları arasında, yahudiye de sağladığı eşitlik ortamı içinde, bazı yahudilerin bu yeni ortamın koşullarını özümlemelerine karşın; yahudi deyince hatıra gelen, değişmeyen oydu yine. Kapitalizm sistem olarak var oldukça yine a kalacaktı. Kapitalizmin yapısına örnek insan olarak seçtiği, öbür dinlerden olanları da bu örneğe uymağa ittiği yaratıktı o. İsraille göç etmekle değişmemişti. Aksine İsraille aktardığı hırs ölçüsünde İsraililer arasında kendine benzettiği «pis yahudiler» yetiştirmişti. İsrailde görüldüğü kimliği ortaya çıktığı zaman, İsrail halkı da sevmemişti o pis yahudiyi. Her fırsatta kendinden saymadığını açığa vuruyor, giderek küçük görüyor, horluyordu.

Hatırlardaydı. 1961 de İsrail gizli polis Hitler'in gestapo şefi Eichmann'ı kaçırıp getirmişti Arjantin'den. Eichmann, kurulan özel bir mahkemede açıkça yargılanmıştı. İsrail devleti bu yargılama ile Nazilerin yahudilere uyguladığı vahşeti lânetlemek istiyordu dünya kamu oyu önünde. Oysa, genç kuşaklar üstünde hiç de olumlu bir

etki yaratmamıştı bu dava. İsrail'e yeni gittiğimiz günlerde tanıştığımız gazeteci dostlarımızın dediklerine göre, Nazi Almanyasında yahudi kırımını ile ilgili olayları genç sabraların akılları almıyordu. Gazeteleri dolduran, devlet radyosunda saatlerce süren duruşmalarla ilgili yayınları izledikçe, çocuklar neredeyse düşman olmuşlardı annelerine babalarına. Okulda öğretmenlerini horluyorlardı. Sinir buhranları geçiriyordu çoğu. «Siz ne kötülük ettiniz de karşılığında size bu kadar kötü davrandılar?» diye soruyorlardı öfkeyle. Çocuklar, çocuğun günahsız kişiliğinin işgüdüleriyle «pis yahudi»nin kokusunu almışlardı görülen davada. O pis yahudinin kanından gelmekten utanç duyuyorlar, annelerinden babalarından öğretmenlerinden, kendilerini yönetenlerden tiksiniyorlardı. Duruşmaların genç sabralarda bıraktığı bu olumsuz izleri silmek, unutturmak yeni bir sorun çıkarmıştı ortaya o günlerde.

Sabra İsrail doğumlu İsraillilere denir. Çölde az su ile yetişen bir bitkinin verdiği, dışı dikenli ama içi çok lezzetli bir yemişin adından gelir. Sabralar çölün yetiştirdiği bitkiler gibi, güçlüklerin çocuklarıdır. Dış görünüşleriyle soğuk oldukları ölçüde yakından tanıdıkça sevimlileşirler.

Yolda, bazen okul çıkışı karşılaştığım çocukları arabama alırdım. Bende bıraktıkları izlenim hiç değişmezdi. Bir araya gelen üç beş çocuğun taşkınlıklarından uzak-tılar. Bir yabancıнын arabasına bindiklerini unutmazlardı. Benim İsrailli olmadığımı öğrenince öçüü bir incelikle, yakınlık gösterirler, İsrailli, sevip sevmediğimi, Tel-Avivde yaşamaktan sıkılıp sıkılmadığımı sorarlardı. Sevdiğimi söylersem, yüzleri hafiften güler, sanki bir daha buluşacakmışız, benim kendilerini aramamı, evlerine gitmemi bekliyorlarmış gibi babalarının annelerinin ne iş yaptığını, nerede oturduklarını söylerlerdi. Konukluklarına gitsem gönülleri olacağını anlardım.

Tel-Aviv'de, Jabotinski Caddesinde, Herzliya Lisesi'nin karşısında otururduk. Kitabımı, gazetemi çoğunlukla evimizin liseye bakan balkonunda okurdum. Çocukların okula gidiş gelişleri, okul bahçesindeki oyunları ilgilendirirdi beni. Şaşılacak kadar ağır başlıydılar. Bin kişilik okul gürültüsüz dağılırdı. Bahçedeki oyunları gürültüsüzdü. Küçük sabralar daha şimdiden bir takım dertleri, sorunları yüklenmişler gibi gelirdi bana. Saroyan'ın New York'lu küçük asansörcüsü 'Gülen Sam' hep gülümseyerek bakardı karşısındakine. İsraili genç sabralar ise hep susan, soru soran bakışlarla dinlerlerdi karşılarındakini. Ben «Gülmeyen Şlomo» olarak adlandırmıştım onları. Arap ülkelerinin boykotu karşısında küçük ülkelerin yalnızlığı, her gün çıktı çıkacak bir savaşın bekleyişi içinde yaşamak daha küçük yaştan düşünceli etmişti herbirini. Genç sabraların Eichmann davasına akıl erdiremeyişlerini anlıyordum. Vatan bildikleri bir toprağın üstünde dünyaya gelmişlerdi. Horlanmamışlardı. Horlanmaları için de bir neden görmüyorlardı. Gerçekte İsrail devleti ile başlıyordu onların tarih bilinci. Horlanan yahudiyi birleştiren siyonizme yabancı kalıyorlardı kendiliğinden.

Pis yohudi İsraille göç ederken alışkanlıklarıyla birlikte göç ediyordu. Yabancı bankalarda hesap cüzdanları, elinin altında yeteri kadar para, ayrıldığı ülkenin pasaportu ile geliyordu İsraille. Büsbütün İsrail uyuşuna geçmeye yanaşmıyordu hiç bir zaman. Birleşik Amerika, Fransa, İngiltere, Hollanda, her ne ise, geldiği gelişmiş ülkelerden birinin pasaportunu koruyordu. İsrail bir vatan olmaktan çok yeni bir iş alanı idi onun gözünde. Sivri dişleriyle peyniri kemirmeye alışmış bir fare gibiydi o. İsrail ise taze bir kalıp peynir. Tüketime yönelik endüstriye yatırıyordu parasını. Kazancının bir bölümünü ne olur ne olmaz dışarıya aktarıyordu yine. Eski alışkanlığıydı onun. Yaşadığı ülkenin dışında bir ya da bir kaç ül-

kede parası vardı. Mavi tulumlu İsraili emekçilerin ülkelerine cömertçe döktükleri alın terinden bencil hesaplarla pay alıyordu. Binlerce yıllık eski öykü bir kez daha doğru çıkıyordu. Emekçi ile anamalcı bu kez yahudi olarak karşı karşıyaydı. Emek yine cömertliğini kanıtladığı ölçüde anamalcının bencilliği açığa çıkıyordu. O bencil anamalcı günün birinde kazanç yüzdesinin düştüğünü gördü mü çekip gidiyordu İsrailden. Anamaina yüzde ondan düşük kazanç sağlayan ülkeye vatan demiyordu o. Geldiği ülkeye geri dönünce, yaptığı buydu yine. Bu kez yabancı bir ülkenin yanı sıra İsrail'e de el altından para kaçırıyor, ya da yaşadığı ülkenin kanunları uygunsa para gönderiyordu. Ama yine de horlanan bir kişi olmaktan kurtulamıyordu İsraili emekçilerin gözünde. Yardımlarından söz açıldı mı «Gönderecek elbet pezevenkier!» diyorlardı. «Biz burada sınırlarda ölüyoruz, çölü adam edeceğiz diye geberiyoruz. Yahudi olmak kolay mı? Bedava yahudi olmak yak. Onlar yaşadıkları yerde rahat para kazanıyorlar. Ne olmuş birazını göndermişler de...»

Bir tatil günü Tel-Aviv yakınlarında Herzliya'da dolaşıyorduk. Bahçeli köşkiele dolu lüks bir mahalledir orası. Bir villanın kapısı üstünde İstanbullu tanınmış bir yahudi kuyumcunun adını gördük. Bu kuyumcu o villayı satın alacak, ya da yaptıracak kadar parayı nasıl geçirmişti İsrail'e? Her halde Türk hükümetinin izniyle değil. Bizim kanunlarımız bir karton sigaradan fazlasını bile dışarıya çıkarmayı yasaklar. Öyleyse?

İsraildeki çoğu yapıların, kuruluşların parası bağış yoluyla ya da kaçak olarak dışardan gelmişti böyle. Tel-Aviv'deki üç bin kişilik konser salonu Helena Rubenstein'in bağışydı. Rotçild'lerin İsrailin her yanında bağışları vardı. Tel-Avivin en işlek caddesi Dizengof'un üstündeki Camerli tiyatrosu ise Mike Todd'un vakfı olan bir

yapı içindeydi. Yapının bodrum katındaki sinemanın, gece kulüplerinin, giriş, birinci katlarındaki dükkânların gelirleri tiyatroya bırakılmıştı. Tiyatro yapının üçüncü katında başlıyordu.

Yahudi nasıl beceriyor bu işi, yani nasıl para kaçırıyor, ya da yaşadığı ülkede İsrail'e bağışta bulunmak iznini nasıl koparıyor demeyeceğim. Anamaıcı düzende bütün para babalarının kolaylıkla becerebildiği işler bunlar. Ama, İsrailde yaşayan Araplar böyle davranacak olsalar, İsrailde kazandıkları milyonları Şama, Kahireye, ya da İsviçre bankalarına aktaracak olsalar İsrail hükümeti bu yaptıklarını nasıl karşılar demekten kendimle alamıyorum.

Bir insanın çift uyruk taşımamasını aklım almıyor benim. Rulet masasında iki numaraya birden para yatırmak gibi bir tutum bu. Vatandaşlık ilişkilerini kumar masasına çeviriyor. Yine kapitalizmin çıkar oyunlarından biri bu. Anamalcı düzen içinde güçlülerin çıkarlarını korumak amacıyla bu türlü haklar tanıyor anamaıcı devletler. Oysa vatandaşlık doğal bir hak. Kişinin doğum yeri, doğduğu ana baba ile ilgili. Kâğıt üstünde bağışlanan ikinci bir uyrukluk yapay olmaktan kurtulamaz bu hakkın niteliklerine göre. Ayrıca çelişik durumlara yol açar. İsrailde iki uyruktan biri ortaktır, İsrail uyruğudur örneğin. Öteki ise değişir. Yani bir yandan hep birikte İsrailli olanlar, öte yandan Amerikalı, Fransız, İngiliz, Türk, Yunan v.b. olabilirler. Bu durumda iki ayrı orduda askerlik yapacaklar, iki ayrı devlete vergi ödeyeceklerdir. Söz gelişi, Fransa ile Almanyanın çıkarları çatışacak olsa, ikisi de İsrailli olan iki yahudi, biri Fransız öbürü Alman yahudisi olarak karşı karşıya geleceklerdir. Durumun yapaylığını kendiliğinden açıklar bu olay...

İsrail devletinin kuruluşu yeniydi daha. İsraillilerin çoğu. 1949 da devletin kurulmasından sonra dışardan

gelen göçmenlerden oluşuyordu. İsrail devletinin kuruluşu ile o güne kadar dünyanın dört bir yanına dağılmış yahudiler için bir seçiş hakkı doğuyordu. Yaşadıkları ülkelerde kendini horlanmış sayan, gerçekten de bazı ülkelerde horlanan yahudinin, yeryüzünde vatanım diyeceği tarih boyunca özlemini çektiği topraklar üstünde yaşamak istemesi, bu seçimini İsrail'den yana kullanması olağandı. Dışardan gelenler arasında İsrail'e göç etmekle yanıldıklarını, doğup büyüdükları ülkeye her bakımdan bağlı olduklarını anlayanlar olmuştu. Isınamıyorlar, İsrail'e yabancı duyuyorlardı kendilerini. Ağaçlar gibi insanların da bir yaştan sonra toprak değiştirmesi güçtür. Bunların arasında geldikleri ülkelere geri dönenler oldu. Bu da olağandı. Olağan olmayan bazı yahudilerin bu seçiş hakkını kullanmalarından (ya da kullanmamalarından ki eş anlama gelir) sonraki tutumlarıydı. Elbetteki geçici bir durum olması gerekirdi bu seçiş hakkını kullanma işi. Belli bir süre içinde kullanılması gerekirdi. Ondan sonra da bir kez kullanıldı mı yine belli bir süre geçince kesinleşmesi gerekirdi. Demek istiyorum ki yahudi, doğup büyüdüğü yerde mi kalacak, İsrail'e mi göçecek, göçtüyse geri mi dönecek, seçiş hakkını kullanmalı bir karara varmalıydı. Yahudi için onurlu bir vatandaş olmanın yolu buydu. Bunun dışında, elbet yahudi de her insan gibi, yer yüzünde seçtiği her hangi bir ülkede yaşamak isteyebilir, kanunun aradığı koşulları yerine getirirse o ülkenin vatandaşlığına girmek için baş vurabilirdi. Alt yarı bir hukuk sorunuymdu bu. Oysa gerçekte çoğu yahudiler için böyle değildi durum. Özellikle yabancı ülkelerde yaşayanlar arasında işi iyi olanlar İsrail'e göç etmeyi akıllarından bile geçirmediikleri halde, hem yaşadıkları ülkenin vatandaşlık haklarından yararlanıyorlar, hem de İsrail'i sayıyorlardı kendilerini. Bunların arasında gezmek için olsun beş on günlüğüne İsrail'e gitmeyi angarye sa-

yanlarla karşılaşmıştım bazı dış gezilerimde. Yaşadıkları yerlerde zoria tutan yoktu onları. İsrail ise durmadan çağırıyor, göçmen bekliyordu. Öyleyse nereden geliyordu İsrailcilikleri? İsraili falan değil düpedüz siyonisttiler. Bu gibiler örneğin Birleşik Amerikada yaşayıp, İsraili yahudileri desteklemekte haklı görüyorlardı kendilerini. Oysa ki haksızlıkları açıktı. Yaptıkları iş, kendilerinin vatani olmayan bir ülkede, o ülkeyi vatani bilenlerin işlerine karışmaktı. Doğrusu, San Fransiscoda doğup büyümüş bir yahudi, kalkar da bana, Yafa'da ya da Kudüs'te doğup büyümüş Filistinli bir mültecinin İsraille geri dönmeye hakkı olmadığını söylese, kendisinin de böyle bir karar vermeye hakkı olmadığını söylemek zorunda kalırım ona...

Gazetelerde sık sık yeryüzünde yaşayan yahudilerle ilgili haberler çıkardı. (Information'da okuduğum böyle bir haberde «Dünyada 13 Milyonuz» deniliyordu) Küçük İsrailin insan sayısı henüz orta büyüklükte bir Avrupa kenti kadardı: 2.300.000. Artış hızı ağırdı. Dışardan gelenlerle birlikte yüzde biri ancak buluyordu. Dünyanın her yerinde yaşayan yahudileri kendilerinden sayıyorlardı haberdan anlaşılacağı gibi. Bunların arasında Türkiyede kalmış 50.000 kadar yahudi de vardı.

Gerçekle bağdaşır mıydı bu anlayış? Belki düne kadar İsrail devletinin kuruluşuna, ondan sonra da dışarda yaşayan yahudilerin İsraille göçmekle yerinde kalmak arasındaki seçiş hakkını kullanmalarına kadar bir doğru payı vardı bu sayıda. Yeryüzünde yahudi dinine bağlı 13.000.000 insan yaşıyor anlamına gelirdi. Fakat günümüzde sadece dinle ilgiliydi artık. İsraili olanlarla olmayan yahudiler ayrılmıştı. İsrail kendi kütüğünde yazılı insanların ülkesiydi olsa olsa. Ayrıca İsraililer arasında başka dinden olanlar, en başta İsrailde kalmış 300.000 Arap vardı. İsrailin dışında bırakılmış, İsrail topraklarını vatani

olarak bilen, bir gün o topraklara geri dönmek için yaşayan sayısı bir milyona yakın Filistinli sığıntı ise, İsraililerin kendilerinden saydığı dışarda yaşayan 11.000.000 yakın yahudiden çok daha fazla İsrailiydi. İsraili sağcılar, böyle sık sık biz yer yüzünde onüç milyonuz demesi, bizim Turancıların yer yüzünde yaşayan bütün Türkleri bir bayrak altında toplamak istemesi gibi düşsel bir tutum olarak düşünülebilirdi ancak. İsraili sağcılar da yer yüzündeki bütün sağcılar gibi doğrulardan hoşlanmazlardı. Örneğin Arapların haritada on üç devlete bölündüğünü göstermiyorlardı bir türlü. Çağımızda her devletin sınırları içinde yaşayan değişik etnik öğelerden kurulu olduğunu anlamaya yanaşmıyorlardı.

VII. RAŞİD İLE DONNA

Dinin sert kuralları, bağnaz uygulaması ile daha gerdiğimiz ilk günlerde karşılaştık İsrailde. Karım Tel-Aviv Tanıtma Ataşesi olarak atanmıştı. 1963 Martı sonlarında bir perşembe gecesini indik Tel-Avive. Elçilikten Ben Yehuda Caddesi üstünde bir otelde yer ayırtılmıştı bize. Tel-Avivin önde gelen ilk otellerinden biri değildi ama, fiyatları İstanbulun en lüks oteli ayardaydı. Karımın döviz olarak eline geçecek aylığıyla ancak yirmi günlüğünü ödeyebilirdik. Odamızda yazılı fiyatını öğrenince ertesi gün kendi bulacağımız bir otele geçmek kararıyla kaldık o gece.

Ertesi gün cumaydı. Karım elçilikteki işinden öğleye doğru boş kaldı. Yemek yemek, otel aramak için birlikte dışarı çıktığımız zaman saat bire yaklaşıyordu Allenby Caddesine kadar gittik. Dükkanların mağazaların derinlerinde yanan ışıklar sönüyor, içerde çalışanlar başlıyor,, kepenkier iniyordu. Çalıştıkları yerlerden çıkanlar,

koşarak uzaklaşıyorlardı gittikleri yönlerde. Saat birde bütün satış yerleri kapanmıştı. Caddeler şaşılacak kadar boştu. Bir uçtan bir uca bakınca gelen tek otobüs görünmüyordu ortalıkta. Duraklarda kimse kalmamıştı. Şabat tatili başlamıştı artık. İsrailde böyle haftalar geçirdikten sonra anlamıştım ki yom kipur değilse bile her şabat bir çeşit yarı yom kipurdu.

Yiyecek satan yerlerin çoğu kapalıydı. Mograbi Alanından geri döndük. Ben Yehuda üstünde açık kalmış bir büfe bulduk. Ayakta portakal suyu içerek falafil yiyen bir işçi vardı içerde. Biz de onun gibi birer küçük şişe portakal suyu içerek birer falafil yedik. Yine otel aramaya çıktık.

Şabat günü ateş yakılmayaçağını çigara içilmeyeceğini biliyordum. Yine de yaktım. Koça çadde karımla bana kalmıştı. Cigaram elimde yürüyorduk. Yan sokaklardan birinden çıkıp bize doğru gelen bir adam yanımdan geçerken elimdeki çigaraya kötü kötü baktı. Bir şey demeden geçti. Sanıyorum yabancı olduğumu anlamıştı. Adamı sinirlendirdiğime üzüldüm. Ondan sonra şabat günleri uluorta bir daha çigara içmedim İsrailde.

Otele döndüğümüzde biri giriş salonunda öbürü resepsiyonda iki mum yanıyordu. Şişman, al yanaklı Rus yahudisi otelçi, resepsiyonda bankın gerisinde oturmuş, başında takkesi, kapıdan gelen ışığın da yardımıyla Teverat okuyordu. Anahtarımızı verdi.

Odamızda tek mum yandığını gördük. Elektrik akımı kesiktl. Şabat günü elektrik yakmak da yasaktı bağnazların anlayışıyla. Bağnaz bir otelçiye çatmıştık.

Cumartesi sabahı otelimizi değiştirecektik. Hayarkon alanında denize bakan güzel bir otel bulmuştuk. Eskiden kalma bir Akdeniz yapısıydı. Çok temizdi. Sık sık, çivitle karışık kireçle badanalan, tahtaları yerleri sabunla fırçalanmış bütün Akdeniz'in evleri gibi rahatlatıcı bir koku

slınmıştı her yanına. Alman yahudileri işletiyordu. Fiyatı kaidiğımız atelin tam dörtte biriydi.

Otelciye ayrılacağımızı söylediğim zaman başında takkesi resepsiyonda Tevrat okuyordu yine. Anlamamış gibi davrandı söylediğimi. İyi Fransızca biliyordu. Yineledim. Bu kez «Olmaz» dedi. Çünkü şabat günü paraya el süremez, hesap kapatamazdı.

«Siz bilirsiniz» dedim. «Yarın gellr öderiz.» Bu kez ınıttı şabatın yasaklarını. Böimesinden çıktı. Herkesin içinde para aldığını göstermek istemiyordu. Odamıza geldi. Kapıyı kapadık. Barcumuzu ödedim. Verdiğim parayı iki kez saydı elinde, cebine koydu. Her yerde, her dinde görülen dindarlardandı o da. Tek başına kaidiği zaman herkes gibi insandı. Ailahın gözünden uzak sayıyordu kendini. Her hangi bir işi yapmakta, o iş günah da olsa, sakınca görmüyordu. Başkalarının gözü önünde olursa sanki o zaman başkaları ile birlikte Allah da görüyordu dinin yasaklarının çiğnendiğini. Resepsiyonda elinde Tevrat, başında takke, herkes girer çıkarken Tevrat okuması falan hep başkalarına kendini dini bütün biri göstermek çabasından geliyordu.

O günden sonra İsrailin değişik kentlerinde değişik şabatlar yaşadık. Tel-Aviv her bakımdan ılımlı bir kentti. Açık lokantaları kahveileri bulunurdu şabat günleri. Sinemaları tiyatroları kapalıydı. Otobüsleri işlemezdi. Özel arabası olanlar için yasak yoktu.

Hayfa Belediyesi sosyalistlerin elindeydi. Belediye otobüsleri her günkü gibi çalışırıardı şabat tatilinde. Lokantalar, kahveler, plaj açıktı. Biletle girilen yerlerde memurlar para alır bilet keserlerdi.

Kudüs ise bağnazdı. Softa yahudilerin yaşadığı **Mea Şearim** de **Mandelbaum** kapısından özel arabalarıyla geçmeye kalkanları, şabat günlerinde. taşa tutarlardı orada yaşayan bağnaz yahudiler.) Romalıların gelişinden son-

ra da Kudüsten ayrılmamış yahudilerdi onlar. Lüle lüle saçlı, soluk yüzlü, çacuklar, delikanlılar, siyah pelerinleri, siyah melon şapkalarıyla geçerlerdi yanımızdan. Kızlar kadınlar yaz ayları bile uzun kollu kapalı giysiler, kalın çoraplar giyerlerdi. Genellikle göğüslü kalçalıydılar. Bütün o kapalı giysilerin içinde cinsel bir iştihanın ışıltıları yanardı gözlerinde.

Sayısı 250 ye yaklaşan kibutzlarda şabat dünyanın her hangi bir yerindeki tatil günleri gibi geçerdi. Din egemenliğini yitirmişti kibutzlarda. Tel-Avivlilerin çoğu, şabatin yasaklarından kaçmak için, şabat günleri kibutzlarda yaşayan akrabalarını dostlarını görmeye giderlerdi. Her cumartesi akşamı, şabat tatili dönüşü, Hayfa - Tel-Aviv yolu tıkanırdı. Trafik kentin kalabalık saatlerini andırırdı.

Şabat gecesı yemek evlerde yenirdi. Genellikle aile büyüğünün evinde toplanılırdı. Cuma günü akşama doğru ellerinde çiçeklerle aile büyüklerinin evine giden genç evliler doldururdu sokakları.

Cumartesi sabahları ise başlarında takkeleriyle sinagogtan dönenler geçerdi evimizin önünden. Cumartesi akşamı gün batarken birden kalabalıklaşırdı sokaklar. Yanbanlıklarını giymiş genç kızlar, delikanlılar Dizengof Caddesinin kaldırımlarını daldururlardı. Sinemalarda yer bulunmazdı. Cumartesi gecesı dışarda yenirdi yemek. Çünkü şabat tatilinde evlerde ateş yakılmaz, yemek pişmezdi. Her yaşta karı kocalarla dolar boşalırdı lokantalar,

Çoğu lokantalar kaşerdi. Dinin yasaklarına uyardı. Kaşer lokantalarda yenen et hahamların müsaadesi alındıktan sonra satılan etti. Etin yenmesi helâl sayılması için kanının akıtılmış olması gerekirdi. Etli yemeklerin üstüne sütlü bir şey İsteyecek olursanız getirmezlerdi. Din, et ile sütün bir arada yenmesini yasaklıyordu,

Evlenmeler dinsel törenlerle yapılırdı. Yahudi dinin-

den olmayanla evlenmeyi din yasaklamıştı. İsrail ulusal futbol santroforu, iyi bir iş bularak Sidney'e gitmişti o ara. Ulusal maçlara çağırılıyor, o da çağrılara uyarak geliyor takımdaki yerini alıyordu. Bütün İsrailin taptığı bir futbolcuydu. Bizim İsraille gelmemizden az sonra delikanlının Avusturalyalı bir kıza âşık olduğu, evlendikleri duyuldu. Kız yahudi değildi. Sinagog, gencin boykot edilmesini kararlaştırdı. Olay günlerce İsrail basınının konusu oldu. Sinagogun kararı kesindi. Delikonlu İsrail vatandaşlığından çıkarıldı.

Kibutzlar kırıyorlardı bu sert kuralları. Drahoma yoktu kibutzlarda. Komünistlerin kurduğu kibutzlara Araplar da üye olabiliyorlardı. Bunlardan birinde, Raşid adında Arap bir delikanlı ile Donna adında yahudi bir genç kız bir aradayken evlendiler. Gençler kibutzda doğmuş büyümüş birbirlerini çocukluklarından başlayarak sevmişlerdi. Evlenmelerinde dinsel tören istemediler. Kibutz yönetim kurulu kıydı nikâhlarını. Sinagog ister istemez se-yirci kaldı olaya.

VIII. KİBUTZLARIN BEKÇİLERİ

Ne tuhaf! İsraillileri birleştiren etkenin din olduğunu söylemelerine karşılık çoğu komünistlerin ya da sosyalistlerin yönetimindeki kibutzlar, dinin yasaklarına kapamışlardı kapılarını. Tevrat, boş inançlarla ilgili sayfaları çıkartılarak, güzel bir öyküler kitabı gibi okutuluyordu bu kibutzlardaki çocuklara. Buna karşılık İsrailin yapısındaki en sağlam kuruluşlar yine de kibutzlardı.

Kibutz, İsraille özgü bir kuruluş. Kitaplarda yazılı kamunizmin uyguladığı tek kuruluşları belki de dünyanın. Ortolama 600 - 700 hektarlık topraklar üzerinde, 200 - 300 üyeli birlikler; Kibutzlarda para geçersiz.

Bir hafta tatilini İsrail Gençlik otelleri Başkanı Dr. Katz, karısı ile birlikte, Teberiyad gölü kıyısında bir gençlik kampında geçirmiştik. Ertesi sabah onlarla birlikte gençlik kampından ayrıldık. Kuşluğa doğru Ramat Haşofed kibutzuna geldik. Dr. Katz kibutzun yemekhanesi önünde park etti Wolkswagenini. Orada elinde katlanmış Al Hamişmar (Nöbetçi) gazetesi olan orta yaşlı dinç bir adamla daha bir iki kişi karşıladı bizi. Tanıştırıldık. Alhamişmar'ı okuyanın Şlomo idi adı. Dr. Katz, ile karısı öbürleriyle birlikte gittiler. Biz Şlomo ile kaldık.

Şlomo, otomobilden inince tanıştığımız yerden aldı, hemen kibutzu gezdirmeye başladı bizi. Şlomo, bu tutumu ile bile sevimli bir insandı. Yeni bir şiir tamamlayan şairi andırıyordu. Hemen okumak istiyordu sanki şiirini. Poionya yahudisiydi. Fransızca, Almanca biliyordu. Solcu Mapam Partisi üyesiydi. Ramat Haşofed kibutzunun kurucularındandı. Ramat Haşofed, 1943 te kurumuş, yirmi yıllık genç bir kibutzdu henüz.

Kibutzun ağıllarına doğru yürüdük, 500 kişilik tribünü olan gece karşılaşmaları için ışıklandırılmış bir basketbol alanı önünden geçtik. Koyunların ağıllı küçük bir bayırın sırtındaydı. Ağılda 300 kadar koyun vardı. Tümü, ayakları kahverengi şekili, kulakları kahverengi akıtmalı davarlardı. İki kişi çayırdan biçilmiş yeşil ot dolu dört tekerlekli bir arabayı boşaltıyorlardı ağıla. Sonra ineklerin ağıllına uğradık. 60 inekleri vardı. İri Hollanda cınsı sağmallardı. Günde 42 - 45 kg. arası süt verirlerdi. Yemliklere yeşil ot demetleri yığılmıştı. Ağılda, başları, iki yan duvar boyunca uzanan yemliklere, sağrıları birbirine dönük, iki dizi halinde sıralanan koyu duman rengi sağmallar ağır ağır çiğneyerek otlarını yiyorlardı. Temmuz ayındaydık. Yayılmaya çıkarmıyorlardı sıcaklarda hayvanlarını. Otta başka ayrıca küspe, pancar, patates, havuçla beslediklerini söyledi Şloma. Verimi günde 42 Kg. Aşağıya düşen sağmallar kesime gönderiliyordu.

Başka bir bölümde 40 kadar buzağı, bir başka bölümde de bir a kadar dana gördük. Ağılardan ayrıldık. Kümeslere doğru ilerledik. Yolumuzun üstünde elinde bir kava yemle, koşarak yanımızdan geçen uzun boylu bir adamla karşılaştık. Şlomo durdurmak istedi adamı. Türkiye sözü geçti söyledikleri arasında. «Türkiyeden gelmişler. Bilgi ver» gibilerden bir şeyler demiş almalı. Adam sadece «İşim var» diyecek kadar durakladı. Yine koşmaya başladı, karşıdan görünen kümeslerden birine daldı. Şlomo: «Bugün nöbetçi. Yalnız çalışıyor. İş çok» dedi adam için bize.

Kümesler bölme bölme yapılmıştı. 15.000 tavuk besliyorlardı. Yılda en az 290 yumurta vermeyen tavuğun yeri mezbahaydı. Biz ilk bölmeye yaklaşırken, uzun boylu adam ilk iki bölmenin yemini vermiş, üçüncü bölmeye geçiyordu. O gün 15.000 tavuğun yemini suyunu vermek, kümeslerini temizlemek tek başına ona düşüyordu.

Kümeslerden ayrıldık. Kibutzun yerleşme merkezine doğru yürüdük. Bu kez yüzme havuzunun yanından geçtik. Havuz boştu. Orta yaşlı dinç bir erkek, yanında ortaokul çağında iki üç çocukla birlikte yüzme havuzunu temizliyordu. Bir süre havuzun başında durduk. Şlomo adamla çocuklarla konuştu. Havuzun başından ayrılırken «Akşama doğru suyunu verecekler, dedi, kalırsanız yüzersiniz...»

Okuma salonuna uğradık. Salonda yeşil çuha örtülü yirmi kadar masa vardı. Duvarlarda kuruluş yıllarından başlayarak kibutzun değişik aşamalarda çekilmiş fotoğrafları asılıydı. Şlomo, bir fotoğrafın önüne götürdü bizi. «1943» dedi. «Ramat Hoşofed bize böyle verildi.» Çıplak bir tepe. Çalışından çırpısından arınmış. Toprağın üstü yumruk büyüklüğünde taşlarla dolu henüz. Çıplak, çırılçıplak, tek ağaçsız bir tepe. Başka bir fotoğrafın önünde durduk. O çıplaklık ortasında kurulmuş, ordu tipi, beyaz

konik çadırlar. Çadırlardan birinin önünde genç bir adamla korısı «Bu ben, yonımdaki de karım» dedi Şlomo.

Daha sonra kibutzun yeşeren yüzünün, yükselen yapılarının fotoğrafı.

Çimenlerle örtülü yeşil alonlar orasındaki asfalt yoya yollarından ilerleyerek kibutzun kulübünü, tiyatro salonunu, gençlik otelinin, 7000 KW gücünde jeneratörünün bulunduğu elektrik santralini gezdik. Jeneratörleri komşu bir kibutzla ortak kurulmuştu. Devletten aldıkları elektrik kesilecek olursa işlerin aksamaması için devreye giriyordu. Santralden sonra kutu fabrikasına uğradık. Tarım makineleştirilmişti. Hayvan bakımı çok zaman almıyordu. Gördüğümüz gibi tavukların bakımı ile tatil günleri bir kişi, öbür günlerde ise iki kişi görevliydi. Sağmallar makine ile sağılırdı. Yemlerinin verilmesi ağılların temizlenmesi de hep ikişer kişilik işlerdi günde. Tarımdan hayvan bakımından ortan emek gücünü değerlendirmek için kurmuşlardı fabrikayı. Kibutzun 230 üyesi vardı. Okuyan çocuklara, okul günlerinde iş vermezlerdi. Tatillerde ise yaşlarına göre günde bir saatten dört saate kadar iş verdikleri olurdu. Fabrikada günde ortalama 120 kişi çalışırdı. Yaptıkları şey, meyve sebze ulaşımında kullanılan basit kutulardı. Kibutzlar arosında işler plânlanmıştı. Onlara da bu kutu üretimi düşmüştü. İsrailin dört bir yanında domates, salatalık, elma, armut, şeftali gibi ürünlerin ulaşımına yarayan kutuları onlar yapıyorlardı. Narenciye kutularını yapmak boşko bir kibutzun işiydi.

Sonra doğum evini, kreşi, ilkokulu gezdik. Doğan çocuklar doğum evlerinde kolırlardı. Anneleri, doğumdan sonra, gereği kadar bakılır, taburcu edilirdi. Çocuk bakımını bir uzmanlık işi olarak anlıyorlardı. Ayrı bir uğraştı. Annelerin kibutzdaki işine dönmesi kibutzun yararınaydı oyrıco. Doğum evinde, kreşlerde görevli özel bakıcılar büyütürdü çocukları. Çocuk kundaktan çıktığı dönemde

ayrı bir bölüme, koşup yürümeye başladığı dönemde ayrı bir bölüme, ana okuluna, ilkokula başladığı dönemde ayrı bölüme alınırdı. Bu bölümleri ayrı ayrı gezdik. Tümü tek çatı altında toplanmıştı. Yatak odaları dörder kişilikti. Altı üstü ranzalarda yatıyorlardı çocuklar. Duvarlar renkli fotoğraflarla süslüydü. Oyun odaları oyuncaklar, okuma odaları ders araçları ile doluydu.

Doğum evi, kibutzluların yaşadıkları evlere karşı düşüyordu. Çocuklar anaları ile babalarından yüz metre kadar uzakta oturuyorlardı böylelikle. Bu eğitimin çocuğu ana baba kuzusu olmaktan çıkardığını söylüyordu Şlomo. Çocuk daha emeklemeye başlarken kendi kendini yönetmesini öğreniyordu. Çocuklar yalnız tatil günleri öğleden sonra bir iki saatlerini anneleri babaları ile birlikte geçirirlerdi. Kibutz mutfağında anneler çocuklarına pastalar kekler çörekler hazırlarlardı bu buluşmalar için.

Öğle yemeğini, Dr. Katz, karısı, Şlomo ile birlikte kibutzun yemekhanesinde yedik. Yemekte domates hıyar salatası, fırında pişmiş patatesli tavuk, fasulye, krem karamel vardı. İçki olarak, portakal, greyfurt suyu şişeleri dizilmişti masaların kıyısına. Çinko kaplı bir masada yedik yemeği.

Yemekten sonra Şlomo evine götürdü bizi. 16 M2 lik bir yer. Ev değil oda. Odanın önünde küçük bir veranda, verandanın sağında tuvalet, solunda küçük bir yüklük. Slomo odasını gösterdi bize. İçerde eşya olarak iki yatak vardı, iki de ağaç koltuk, yerde küçük bir kilim. Duvarların ikisi ise kitap doluydu. İbranice, Yidiş, Fransızca, Almanca, ekonomi, toplum bilim, edebiyat kitapları...

Odadan çıktık. Evin önünde çimenlere uzandık. Karısı kahve pişirdi bize.

Çimenler gürdü. Az ötemizde küçük bir sulama fırladığı dönüp duruyor su püskürüyordu. Uzandığım yerde çimenlerin gür dokusunun gövdemi itişini duyuyordum.

Şlomonun evinin yirmi otuz adım gerisinde yeni yapılar yükseliyordu. Altışar daireli küçük blok apartmanlar. Yakında o apartmanlardaki dairelerine taşınacaklardı Şlomolar. Her daire 45 M2 olacaktı. Yapı epeyi ilerlemiş çatısı kapanmıştı. Kapıları pencereleri takılıyordu şimdi. Güz ortalarında tamamlanmış olacaktı.

Şlomo : «Doğrusu şimdi oturduğumuz bu evler yetiyordu bize. Çünkü çocukların kalacak yerleri var. Yemek salonumuzu gördünüz. Yemeğl hep birlikte orada yeriz. Kulübümüz, okuma salonumuz var. Ev sadece yatıp kalkmamıza, canımız istedikçe yalnız kalmamıza yarıyor. Ama paramız var. Yirmi yıl önce çadırlarda oturarak yerleşmiştik buraya. Sonra bu gördüğünüz evlere geçtik. Şimdi niye daha rahat edeceğimiz evlere geçmeyelim?» dedi.

Kibutzlorında yılda onbeşer günlük tatil hakkı tanınmıştı üyelere. Çocuklarıyla birlikte geçirebiliyorlardı tatillerini. Onlar da bu yıl iki kızlarıyla birlikte deniz kıyısında Natanya'da geçirmişlerdi tatillerini. Kibutz otel giderlerini, yemek giderlerini karşılıyor ayrıca da kendileri için 150 şer (50 dolar) çocukları için de 75 şer İsrail lirası cep harçlığı ödüyordu. Henüz gençti kibutzları. Ancak bu kadarını sağlayabilirdi üyelerine. Daha eski, daha eski olduğu için daha zengin kibutzlarda ise artıyordu tatil hakkı. Örneğin Teberiad gölü kıyısında, Rusyadan gelen ilk ülkücü yahudilerin kurduğu seksen yıllık Deganya kibutzunda yılda kırk beş gündü tatil hakkı. Kibutz Avrupa gezisine yolluyordu üyelerini tatilde.

Biz konuşurken Şlomonun birbirinden güzel iki kızı bisikletleriyle eve uğradılar. EvİN önünde bisikletlerinden indiler. Kısa şortlar, şortlarının üstüne kısa kollu şık bluzlar giymişlerdi ikisi de. Sağlıklı yetişmiş düzgün vücut yapılı gençlerdi. Eve girip çıktılar. Sonra bisikletlerine atlayıp uzaklaştılar.

Şlomonun dediğine göre ikisi de liseye gidiyorlardı. Komşu üç kibutzun ortak bir ortaokulları vardı. Ortaokulu bitiren çocukları üç kibutzun ortak otobüsü Tel-Avive liseye götürüp getirirdi. Liseden sonra çocukların okuyup okumamasını kibutz yönetim kurulu kararlaştırırdı. İyi okuyan çocukların üniversiteye devam etmek hakkıydı. Yirmi yaşını dolduran çocuklar kibutzda kalıp kalmamakta özgürdüler. İsteyen kibutzdan ayrılabilirdi. Ayrılanlara kibutzda bıraktıkları ortaklık haklarına karşılık para ödemişiyordu.

Üst baş gereksinimleri, çocukların bisiklet gibi araçları, spor malzemesi alımına Kibitz yönetim kurulunda karar verilirdi. Kibutzun kültür temsilcisi vardı. Tel-Avivede, Hayfada tiyatro, konser anlaşmaları yapardı. Haftada bir gece Kibutz tiyatro salonunda ya temsil ya da konser vardı.

Ayrılmadan önce küçük bir gezinti daha yaptık kibutzda. Dışardan gelenlerin kaldığı gençlik otelini gördük. Yurd dışından ya da İsrailin büyük kentlerinden gelen gençler kalırlardı bu otelde. Otel, yeme içmelerinin karşılığını günde dört saat çalışarak öderlerdi. Daha sonra küçük bir tepenin üstünde bir kurganı gösterdi bize Şlomo. Ağır bir makineli tüfek yerleştirilmişti kurganın ağzına. Bu işleri gizleme gereksinmesini duymuyorlardı. Kibutzda yaşayan kadın erkek kim varsa askerlik eğitiminden geçmişlerdi. Dışardan gelecek bir saldırıya karşı hazırlıklıydılar. Kibutzun emekçileri oldukları ölçüde bekçileriydiler de.

Başka bir hafta tatilinde Ürdün sınırına komşu Hamadiya Kibutzuna gitmiştik. Ramat Haşofed'lilerden daha zengin bir kibutzdu. Onlar bir kapı fabrikası kurmuşlardı. İsrailde bütün yapıların giriş kapıları kabul edilen tek ölçüye uyuyordu. Onlar da bu ölçüye uygun günde 300 - 400 kapı yapıyorlardı. Kibutzlar arasında şeker fabrikası,

konserve fabrikası, çimento fabrikası olanlar vardı.

Hamodiya Kibutzunun başkanı Aben, güleç bir adamdı. Kibutzun eski üyelerinden dostumuz Bn. Zabina ile birlikte gıtmıştik Hamadiya'ya. Çok iyi karşılandık. Aben, bütün kibutzu gezdirdikten sonra evine götürdü bizi. Bir yatak odası bir salonu vardı evinin. Salonun dört duvarı kitaptı. Fransızca, Rusça, Almanca, İngilizce, Marx, Lenin, Kafka, Sartre'in yopıtlarını gördüm kitaplarının orosında.

Kibutzlar üstüne ileri geri çok söz söylenir. İsraili Birleşik Amerika ile ortak kompto gören çoğu sosyolistler kötülerler kitubzları. Sovyetlerin kolhozları, öbür sosyalist ülkelerin kırsal kuruluşları ile karşılaştırırken, kibuzların başarısını, zenginliğini Birleşik Amerikanın, dışordo yaşayan yahudilerin büyük para yardımlarına bağlı görürler.

Doğru olmadığı ölçüde güzel bir tutum değil bu. Uluslararası politika çekişmelerinin dışında tutarak değerlendirmek gerekir kibutzları. Kibutzların başarısı her şeyden önce üyelerinin düzeyinden geliyor. Kibutzluların evlerini dolduron kitaplar, kanıtlıyor önce bu başarıyı. Bilinçli, ne yoptığını bilen kişilerden kurulu kibutzlar. Özverili insanlar. Kibutzların kuruluşlarından başlayarak gelişmiş bir duruma gelinceye kadar geçirdikleri aşamaları gösteren fotoğroflar tonığı bu özverili çalışmanın. Ramat Haşofed kibutzunda karşılaştığım o kümes nöbetcisini çalışma hızı kibutziu insanların çalışmalarının örneği. Çoğu kibutzlarda günde dokuz saat olarak soptonmıştı günlük çalışma. Sözüünü ettiğim iki kibutz, Homodiyo Kibutzu olsun, Ramat Hoşofed kibutzu olsun, bütün üretim güçleri seferber edilmiş, tüketimleri ise denetim altına alınmış küçük birer devlet gibiydiler. Günden güne zenginleşmeleri olagandı.

Ayrıca şu da var: Kibutzların çoğu sosyolistlerin ko-

münistlerin elinde.) Onları kötülemek niye? Kibutzlu emekçilerin başarısı bir bakıma komünizmin sosyalizmin başarısı demek olmuyor mu? Çağımızda üretimden herkesin ihtiyacına göre pay almasını uygulayabilen kuruluşlar öyle sanıyorum ki yalnız sol görüşlü kibutzlar dünyada. Bu olay sosyalist blok ile sosyalist blokuri dışında kalan devletler arasındaki çekişmenin ötesinde çok daha yalın bir gerçeği kanıtlar olsa olsa. O da sosyalizmin başarısının, bireylerin yetişkinlik düzeyleri, bilinç düzeyleri ile doğru orantılı olduğudur. Netekim Tunustan Yemen-den öbür geri kalmış ülkelerden gelen göçmenlerin kurduğu moşavların, kibutzların başarısı lie ileri ülkelerden gelen aydın göçmenlerin kurduğu bu tür kuruluşların başarısı arasında çok büyük düzey ayrılığı vardı...

IX. İSRAİL EVİ

-Bir gün Tel-Aviv'in içlerlerinde, Levinski Caddesi yakınlarında dolanırken çocukluk arkadaşım Salamonla karşılaştım. Canlı bir iş yeridir orası. Gezlci satıcılar tabloları, vitrinler önünde dura dura ilerliyordum. Bir marangaz atelyesinin önünden geçerken kapıdan karşıma çıkıverdi. Birbirmizli görür görmez tanımiştık. Yine de karşılıklı kısa bir kararsızlık geçirdik. O bana ben ona bir kez daha baktık. Türkçe «Merhaba!» dedim. «Merhaba, dedi, sen Ahmet Necati değil misin?» Birbirmizli son gördüğümüz zaman onbir oniki yaşlarında çocuklardık. Çocukluğumda beni Ahmet Necati diye çağırırlardı.

«Sen de Salamon, Caka'nun oğlu...»

Benden bir karış daha boylu, iri yarı bir adam olmuş, babasına benzemişti. Babası Dell Caka Urlada herkesin tanıdığı bir adamdı. Halk Jack adını kendi konuşmasına uydurmuş, Cakoya çevirmişti. Gürültülü patırdılı bir kişili-

ğl vardı Deli Cakonun. Urlanın ana caddesinden, pazar yerinden her geçen ya giderken ya döknerken mutlaka karşılaşırđı onunla. Mutiaka da merhabâlaşırđı. Büyük küçük herkese takılır, herkesle şakalaşırđı. Herkesin sevdiğı bir yahudiydi. Okula giderken gelirken gördükçe bana da bir merhaba demese olmazdı. «Nerde baban?» derdi gürleyerek. «Evde» diyecek olursam gülerdi: «Ne yapıyor, uyuyor mu?» Karşılığımı beklemeden eklerdi «Selâm söyle babana, duydun mu? Bu yıl üzüm̈leri bana göstermeden kimseye satmasın.»

Salamonun yüzü gülüyordu :

«Deli Cakonun, eksik söyleme..»

Karşılaşmamız benden daha çok sevindirmişti onu. Könuşması, kasketini hafif geriye iterek giyiş̈i, duruşu ile Urlalı kalmıştı. Urlalılar, dışarda bir yerde, İzmirde bile karşılaşsalar çok sevinirler görünce birbirlerini. Salamon Urlanın dışında karşılaşan bütün Urlalılar gibi sevinçliydi. Çok iyi anladım ki benden daha çok Urlalıydı hâlâ.

İlle birlikte bir kahve içmemiz için direndi. Oralarda bir yerde bir kahveye oturduk. Kahve içtik. Babasını sordum.. «Sizlere ömür» dedi. Daha İzmirden ayrılmadan ölmüştü. O Urlayı sordu. Ortak çocukluk arkadaşlarımızı sordu. Annemi babamı kızkardeşimi sordu.

Lot Havaalanına yakın bir maşavda yaşıyordu. Moşavın adını verdi. «Bir gün mutlaka gel. Urlalı Salamon dedin mi kimse sorsan gösterir...» Fırsatını bulursam uğramaya çalışacağımı söyledim. «İyiyiz çok şükür, geçiniyoruz» diye başlayıp durumunu anlattı. Üç adalı bir evi, sağmaiları tavukları, on dönüm kendi işlediğı toprağı ayrıca moşavın ortak toprağında payı vardı. «Çalışıyoruz be Ahmet Necaticiğim, iyiyiz çok şükür. Ama Urla başkaydı..» Hep böyle ikide birde Urla diyordu: «Bakalım bir daha görebilecek miyiz Urlayı?...» «Türkçe gazete geliyor mu sana? Gelsem alırım değil mi senden gazeteleri? Elin de-

ğerse sen de okudukça atma, bana postalayiver bir zahmet..»

İşte bu özlemdi bütün İsrail göçmenlerinin hastalığı. Her göçmen geldiği ülkenin sılasını çekerdi. Henüz İsraili diyebileceğimiz bir insan yoktu ortada. Her göçmen yürüyüşü, duruşu, el kol devinimleri, renkleri yüz çizgileriyle geldiği ülkenin insanlarına benzerdi. Almanyadan gelen Alman, Türkiyeden gelen Türke. Tandığım Türkiyeli göçmenler, evlerinde Türkçe konuşurlar İstanbul radyosunu dinlerlerdi. Durmodan Türk şarkıcılarının plâklarını getirtirlerdi Türkiyeden.

Çektikleri sıra, ilk yıllarda dışardan gelenleri yaklaştırmıştı birbirine. Gelen göçmenler geldikleri yerlere göre kilikleşmişlerdi. Aralarında sıkı bir dayanışma vardı. Devletin, büyük gücün Rus göçmenlerinin elinde olduğu söylenirdi. En eski göçmenler onlardı. Geçen yüzyılın sonunda gelip yerleşmeye başlamışlardı İsraile. Bütün iyi yerler onların elindeydi. Yeni işe alınanlar arasında kendilerinden olanları kayırırlardı. Öbür ülkelere gelenlerin de güçlerinin yettiği yerde tutumu buydu. Bu dayanışma, göçmenlerin çektiği sılayı daha da artırmıştı. Her klik öbür kliklerin kendisine ne kadar kapalı olduğunu gördükçe pekleştiriyordu kendi dayanışmasını. Bir de bazı kliklerin soyluluk savları vardı. Eskenazlar (kuzey çıkışlı yahudiler) kendilerini soylu, Sfaradları (İspanyol yahudileri) ayak takımı olarak görürlerdi. Rus, onların yanı sıra Polonya, Alman yahudileri, Yemen, Tunus yahudilerine tepeden bakarlardı. Bu çekişmeler ezilen kliklerin doğup büyüdükleri ülkelere olan özlemini daha da artırıyordu.

Seferis'in Nobel armağanını aldığı günlerde Information Gazetesinin yazı işlerinde, Selânik göçmeni bir gazeteci ile tanışmıştım. Coşku ile Seferis'i övüyordu. O kadar ileri gitmiş ki övgülerinde, işi Türk - Yunan çekişme-

sine kadar vardırması. Biz yazı işlerine girdiğimizde konu Seferis'ti. Tanıştırılmamızdan az sonra yazı işlerindeki arkadaşlarından biri bana «Ne diyorsunuz? diye sordu, Türkiyede Seferis ayarında bir şair bulunmadığını söylüyor..» Gülümsedim. Selânikli gazeteciye Türkçe bilip bilmediğini sordum. Kızardı biraz. Duygusal sözler ettiğini kendi de anlamıştı. Gazetenin uzun yıllar Türkiyede yaşayan dış yorum yazarı Eral Güney ile birlikteydik. Erol karıştı söze: «Yak canım, Seferis kuşkusuz büyük şair. Ama Türkiyede her dönemde büyük şairler yetişmiştir, onüçüncü yüzyıldan beri. Bugün Türkiyede birbirinden büyük en az yarım düzine şair yaşıyor..» Kısa bir süre konuşmamızdan sonra Selânikli göçmenin yumuşadığını gördüm. Sağcı biri olmaması gerekirdi konuşmalarına göre. Niye böyle, bizde de Yunanistanda da kimliklerini herkesin tanıdığı bazı bağnazların her vesile ile körükledikleri Türk - Yunan çekişmesine dökmüştü konuyu? Bu çekişmenin altında o gibi boğnaz kişilerin çok değişik çıkar hesapları gizliydi. Bir baskı yolu olarak yararlanırlardı bu çekişmeden. Türkiyede Yunanlıları, Yunanistanda ise Türkleri öne sürerek çıkarları yürütürlerdi. Onun ne çıkarı olabilirdi bu çekişmede? Söylediklerini dinlemekten çok, bunları düşünüyor, bunların yanı sıra da konuşması, ses tonu, devinimleriyle ilgileniyordum. Öylesine Rumdu ki! Solomon nasıl Urlalıysa a do öylesine Pera'lıydı. Duyduğu sılaydı belki de onu böylesine konusundan saptıran. Seferis'i övmesi için bilmediği Türk şairlerini küçültmesi gerekmezdi elbet. Nedir ki böyledir sıra hastalığı. Özlediği toplumun, iyi yanları yanı sıra bütün mikropları ile birlikte sarar tutulunun kanını. Tutulanlar sılasını çektikleri ülkenin kötü yanlarını yabancılara karşı korumaya kalkışırlar...

Bu klikleşmeler geçici bir hastalıktı yine de. Bir gün kendiliğinden çözülüp gidecekti. İsrailde doğan büyüyen

birlikte akuyup bir arada aynayan kuşaklar, hiç görmedikleri o ülkelere annelerinin babalarının duydukları sevgiyi sürdüremeyecekler, çocukluk, okul arkadaşları olarak İsraili çocuklar olarak yaklaşacaklardı birbirlerine...

O küçük İsrail ne çok renk gösterir! Güney Amerikadan, Afrikadan, Rusyaya İrana kadar dünyanın dört bir yanından gelen göçmenlerin kaynaştığı sokaklar çok değişik insanları bir araya getirir. Kızıl saçlı mavi gözlü hafif çilli bir Palanyalı ile çölün yakıp kavurduğu kayu esmer kıvr kıvr siyah saçlı bir yemenit (Yemen yahudisi) bu buluşmada bazan tanır severler birbirlerini. Evlenmelerinden duru yeşil gözlü, duman gibi, alağan üstü güzel çocuklar dünyaya gelir.

Göçmen İsraililerin çektikleri sıra hastalığını yanlış anlamamak için, sanıyorum ki terazinin öbür kefesine yahudinin o sınırsız yaşadığı yere uyma yeteneğini kaymak gerekir. İsraili göçmenlerin siyasi sanki yüreklerinin bir köşesiyle duydukları bir duygu. Yüreklerinin öbür köşesi ise İsraille bağışlanmış. Sıra çeken çoğu İsraili siyasını duygulanarak anar ya, söz İsrailden açıldı mı, İsrailde yaşamakta, kök salmakta kararlı olduğunu da saklamaz. Hiç değilse İsraili vatan olarak seçmiş tek uyruklu, tek pasapartlu İsraililer için kesinlikle böyledir bu. Liseden bir arkadaşım yaptığı bir Hindistan gezisi dönüşü İsraille uğramıştı. İsrailin dört bir yanını gezdi, inceledi. Tel-Avivde kaldığı günlerde çoğu akşamlar buluşurduk. Hayrandı yahudilerin uyma yeteneğine. Bir buluşmamızda «Biz, Sıvasta kalkıp Ankaraya geldik mi akşam alır bağlamayı elimize, düştüm bir gurbete diye yakınmaya başlarız» dediğini hiç unutmam, «Bir de şu yahudilere bak. Beş kişilik ailenin bir ağlu Arjantinde, bir kızı Güney Afrikada, üçüncüsü Avustralyada, ana baba burada, ne ağlıyor, ne üzülüyorlar. Yaşadıkları yere uymakta bir gün alsun güçlük çekmiyor, gecikmiyorlar. Dünyanın dört bir yanı

onların sanki. Ya da bütün dünya onların rahat yaşayacakları genişlikte yaratılmış..»

Arkadaşıma hak vermemek alası değildi. Bu uyma yeteneği yahudinin yetişmesinden geliyordu. Önce dünyanın neresinde olursa olsun yürütebilecekleri bir meslek, bir hüner sahibiydiler çoğunlukla. Dil yabancılığı çekmiyorlardı. Bir yere telefon edecek olsanız, ya da yolda birine bir adres sormaya kaiksanız, karşınızdaki yabancı oduğunuzu onlayınca «Hangi dilden konuşmayı yeğlersiniz? İngilizce, Fransızca, Almonca, Yidiş?» diye soruyordu. Bize gelince köyümüzden kasabamızdan yeni yeni kopmaya alışıyoruz. Köyden kopanlarımızın elinde ola ola bir kuru çapa, ya da omuzuna attığı bir urganı var. O çapa, ya da o urganla düşünüyor gurbete. Ezileceğini bile bile yola çıkıyor, o ezilmişlik içinde küçük bir tarlanın bir çift öküz sahibi olmanın özlemini çekiyor.

Yahudinin sonsuz iyimserliği de yaşadığı yere uymasını kolaylaştırıyor. İyimserliği her bakımdan kendinden memnun bir insana dönüştürür yahudiye. Kişisel yeteneklerinden, durumundan memnunlukla başlar yahudinin iyimserliği. Bizde yahudilerin dillerinden düşürmedikleri Allaha şükür, sözüyle dile gelir bu iyimserlik. İşler nasıl? diye sorarsınız, karşılığı, Aliah bin şükürdür. Çoluk çocuk? Sağlığın? diye sordukça karşılık değişmez. İsrailde daha açık görünür bu yahudiye özgü iyimserlik. Ufak ya da büyük, yaptığı işi sever, önemser yahudi. Ono kalırsa, yaptığı işi yapmasa toplumun düzeni, yaşamın gidişi aksar. Doğru dürüst bir iş sahibi olamamışsa geçici olduğu kanısındadır durumunun. Evlendiğinde en iyi yanlarını görür karısının. Karısı dünyanın en iyi en güzel kadınıdır. Burnu çirkinse, gözlerinin güzelliğiyle över beğenir karısını. Pasaklı ise tutumluluğunu öne çıkarır. Kendi otomobilini de karısı gibi herkesin otomobilinden daha çok beğenir. İki beygırlık bir citroeni varsa az benzin yak-

ması ile Cadillactan üstün tutar. Oturduğu yer her neresi ise, köy, kasaba, ya da kent dünyanın en güzel yeridir gözünde. Tel-Avivde yaşıyorsa dünyanın en güzel yeri Tel-Avivdir. Ayrıca da kendi oturduğu mahalle, kendi oturduğu sokaktır. Evi denize yakınsa denize yakınlığı ile över evini. İçerlerde ise bahçesinde tek çam ağacı bile olsa o çam ağacı ile göklere çıkarır. Başka semtlerin sıcaklığını, rutubetini yerer, kendi evinin çam kokulu esintisini ballandıra ballandıra anlatır. Evine ayrı bir sevgisi vardır. İlk kez evine gittiğiniz İsrailinin ilk işi evini gezdirmektir size. Ne diyeceğinizi öğrenmekte sabırsızdır. Daha sizi evine çağırırken övmeye başlar evini. Gezdiği sırada bu övgüleri sürdürür. Gezmeyi bitirip oturma odasına dönerken size düşen çok beğendiğinizi söylemektir evini. Son derece gönlü olur. Söz açıldıkça oturduğu semti, yaşadığı kenti, otomobilini, karısını överseniz mutlu edersiniz ev sahibinizi.

İsraili büyük bir ev gibi görür İsraili. Vatan sözü pek geçmez konuşmalarında. Beit İsrail - İsrail evidir - İsrailin adı. İsraili bütün İsrail oğullarının bir arada yaşadıkları bir ev, bir sofraya gibi duyar düşünürler. İsraili kendi evi gibi gezdirmesini sever İsraili yabancılara. İsraili dostlarınız varsa her biri mutlaka kendisiyle ilgili bir köşesini gezdirmeye çağırır sizi İsrailin. Bu ilgi değişiktir. Kendisinin bir süre orada yaşamış olması, bir yakının oralar da oturması, bir iş ilintisi olabilir. Bir kibutz, bir gençlik kampını bir hastaneyi, bir okulu, bir tiyatroyu hep böyle gezersiniz. İsraili dostlarımı genç evlilere benzetirdim böyle götürdükleri yerleri gezerken. Genç evliler nasıl evlerinin gereksinmelerini bir bir alır tamamlarsa, o eşyaların alınıp, evlerine geliş günleri anılarında yer ederse onlar da götürdükleri yerleri gezdirirlerken öyleydiler. Bir kibutz, bir tiyatro nasıl kuruldu, hastanenin aygıtları ne zaman alındı, bir bir anlatırdı. Genç bir kadının çocu-

ğunun dış çıkarmasını, emeklemeye yürümeye başlamasını anlatır gibi, sevgi yüklü bir anlatımdı bu.

Yasak böige diye bir şey yoktu İsrailde. Her şeyleri açıktı. Ber Şeba'ya giderken dikenli tellerle çevrili bir tarlanın önünde duran nöbetçi eri göstererek, burası atom araştırma merkezi, deyiveriyorlardı. Hemen her hafta tatili başka bir yere giderdik. Böyle böyle bütün İsraili karış karış dolaştık. Hiç bir yerde, dur, geçemezsin; diyen olmazdı bize. Bütün İsrail, topu topu bizim Trakya kadar bir verdi. Arapların boykot duvarıyla çevriliydi sınırları. Her gün savaş sözi eri içinde yaşıyorlardı. Yine de elinizdeki fotoğraf makinesi ile ilgilenen yoktu. Nereye isterse niz sürebilirdiniz arabanızı. Neredeydi İsrail ordusu? Halkın neredeyse beşte biri, kadın erkek, genç yaşlı asker diler. Yine de ağırlığı duyurulmadan, ekilebilir topraklard, ulaşım a en küçük bir zarar vermeden yerleştirilmişti küçük İsraildeki kışlalarına. Ordu kamyonları, zırhlı araçlar, blindirilmiş birlikler bir yerden bir yere gidecek olsalar, trafiğı tıkamamak için gece yarısına doğru yola çıkarlardı. Sadece yangın, sabotaj gibi tehlikelere karşı kışlaların yöresinde, üniformasının yakası açık, rahat, sporcu duruşlu nöbetçiler görölürdü. Bunun dışında, bütün yolları yerliye de yabancıya da açıktı İsrailin...

Sağlıklı iştahlı insanlardı. Kent otobüslerinde onbeş yılrmı dakikalık bir yere gidecek olsanız, otobüste çoğu yolcuların bir şeyler yediklerini görölürdünüz. Pazardan dönen kadınlar zembillerinden çıkardıkları bir elmayı dişlerlerdi. Yerler çocukların attıkları kabak çekirdeğı kabukları ile doluydu. İçkiye cigaraya pek düşkün değillerdi. Boğazlarından ise hiç bir şeyi esirgemezlerdi. Sabah kahvaltısında ne bulurlarsa yerlerdi. Sabah kahvaltısında, kaldığınız otelde, büyük bir bardak meyve suyu ya da ayranla, iki yumurta, beyaz peynir, tuzlu balık, bir çift sos, salam, kese yoğurdu, domates, salatalık, zeytinle dolu kocaman

bir tobak gelir önünüze. Toboğı boşoltırsınız ardından te-
reyağı, reçel ile çay ya da kohve verirler. Sabah saat 6 - 8
orosi yenir kahvaltı. Öğleye doğru 10 - 11 arasında çay
ya da sütlü kohve yanında iri bir çörekle kuşluk yenir. Res-
mi dairelerde çalışmıyo ora verilir bu sırada. Soot bir-
de öğle yemeğı. İkinci üstü meyve suyu yanında folafilli,
yo do çay yanında sondviçle, bir kohvaltı daha. Saat 7 - 9
arası akşam yemeğı. Gece soot 11 e doğru, sobahkine
benzer, fakat çeşitleri değişik, soğuk et, pasta çörekler-
le bir soffo daha kurulurdu gittiğimiz misafirliklerde. İs-
railli bir gazeteci «Ancak bu türü beslenerek doyanabili-
yoruz bu iklime, demişti yeni geldiğimiz günlerde. Biz an-
cok böyle karşı koyabiliyoruz iklime. Ne yeseniz ter olup
gidiyor. Arapların niye durdukları yerde sürekli olarak
uyukladıklarını, haisiz düştüklerini anlıyorum. Yeteri ka-
dar beslenmiyorlar..»

Gazetecinin dediklerinin doğruluğunu çok geçmeden
anladım. Tel-Avive yerleşmemizin ikinci ayı yeni doluyor-
du. Her sabah kahvaltıdan sonra çalışmak için masama
oturuyordum. Çok geçmeden başım ağırlaşıyor, neredeyse
masanın üstüne düşecek gibi oluyordu. Açılmak için ye-
rİlmden kalkıyor, evin içinde yürüyor, sokağa çıkıp dönü-
yor, kahve pişiriyordum. Hep boşunaydı. Masama otur-
mamla birlikte uyuklamaya boşlıyordum. Sonunda doya-
namayıp divanın üstüne bırakıyordum kendimi. Bırakır bı-
rakmaz da uyuyordum. On onbeş gün böyle geçti. Sonun-
da bir doktora gittim. Doktor, soydu, iç organlarımı dinle-
di uzun uzun, sinir testleri yaptı, sonunda: «Giyinin, bir
şeyiniz yok» dedi. «İyi ama,» diye karşı çıkacak oldum.
Güldü: «İsrail hastalığı bu. Ne kadar su içiyorsunuz gün-
de? Su, yoni sıvı? Biro, meyvo suyu, çoy, süt, şu bu?»

Tel-Avivin suyu berbattı. Herkes topuzim (Portakal
suyu), Eşkolyot (Greyfurt suyu), ya da bira içerdİ su ye-
rine yemeklerde. Tapuzimin eşkolyotun iç bayıltıcı bir et-

kisi vardı. Susuzluğu doğru dürüst gidermiyordu. Ayrıca iklim ne içseniz tere çeviriyordu. Terlemesini sevmiyordum. Terlememek için de elimden geldiği kadar sulu şeyler içmekten kaçınıyordum. Susuzluğum artmasın diye tuz atmayı kesmiştim yemekierime. Bunları söyledim. «Hastalığınız bu» dedi. «İsraile her yeni gelenin geçirdiği hastalık. Attığınız terle tuzunu yitirmiş vücudunuz. Bundan böyle yemeklerinizi hafif tuz serpererek yeyin, günde en az iki litre tutacak kadar bir şeyler için. Beş on gün de güneşte dolaşmazsanız bir şeyiniz kalmaz. İçin terleyin, terledikçe de için...» Doktorun dediklerini yerine getirdim. Bir hafta içinde kendimi toparladım.

İklim koşullarının gerektirdiği gibi beslenme güçlü kuvvetli çevik bir kuşak yetiştirmişti İsrailde. Yeni bir yaşama hızı yaratmıştı Orta Doğunun yakıcı gökleri altında. Lot Havaalanında daha uçaktan inince karşılaşmıştım bu hızla. Kadın erkek bütün görevliler, birbirinden güzel hostesler aşırı bir hız içinde ordan oraya gidip geliyorlardı. Gümrükte, bir havaalanının çıkış kapısına değil kapalı bir spor salonuna düşmüş sandım kendimi. Bütün görevliler bir atletizm yarışmasının düzenleyicileri gibiydiler. Oradan oraya gider gelirlerken kronometre tuton, çıkış işareti veren hakemleri andırıyorlardı. O ara, gümrükteki yolcular arasında hızla dolanan genç sarışın bir hostesin adımı seslendiğini duydum. Göründüm. Bir solukta yolcu salonunda karşılayıcımızın beklediğini söyledi. Teşekkür etmeme kalmadan uzaklaştı gitti.

Sokaklarda akan yaşamın, iş yerlerindeki çalışmanın hızı hep buydu. Bazı sıcak geceler uyuyamadığım için Jabotinski Caddesindeki evimizin balkonunda gecenin geç saatlerine kadar oturdum. Gecenin birinde ikisinde, korşı kaldırımdan tek başına evine dönen genç bir kadının iri, hızlı, yere kuvvetle basan adımlarla yürüyüşü şaşırttı beni. Bazan kendisi gibi genç kalmış karşıdan ge-

len bir erkekle korşılaştıkları olursa, ikisi de görmemiş gibi geçer giderlerdi birbirlerinin yanından. Gecenin içlnde tek düze kaldırımlara çarpan adımlarının yankılanarak uzaklaştığını duyardım.

Bu sağlıklı görünüm öylesine yer etmişti ki bende, bir gün, Türkiye göçmeni bir doktor, bizi hastanesini gzmeye çağırdığında, koridorlarda, hastane bahçesinde dolanan hasta kalabalığını görünce şaşırmış, «İsrailde hastalanan oluyor mu?» diye sormaktan kendimi alamamıştım. Doktor: «Oluyor tabii» demişti «İş koşulları çok ağır..» Nedir ki koridorlarda, bahçede hasta giysileriyle gördüklerimin çoğunun denetim için hastanede kaldıklarını eklemiştir. Herkesin sağlık sigortası vardı. Bu Sigorta hakkını kullanarak, hasta olsun olmasın herkes yılda üç gün hastanede kalıyor, genel denetimden geçiyordu.

X. YAKUBUN KOYUNLARI

Tevrattaki öykülerden birinde İshak Peygamber oğlu Yakuba «Kenan elinden kız alma. Dayının yanına git kızlarından biri ile evlen» der. Yakup babasının sözünü yerine getirmek için yola çıkar. Dayısı Leban'ın evine varmadan az önce, bir kuyunun başında Leban'ın kızı Rahel'i görür. Rahel boylu boslu düzgün yopılı güzel yüzlüdür. Rahel'e aşık olur. Doyısından Rahel'i ister. Leban kendisine yedi yıl çobanlık ederse kızını vereceğini söyler. Yakup, yedi yıl dayısına çobanlık eder. Yedi yıl, sevgisinden ana yedi gün gibi gelir. Yakubun hizmetiyle Leban'ın sürüleri çoğalır. Yedi yıl dalar. Düğün yapılır. Lebon, düğünden sonra Yakubun koynuna Rahel yerine, karanlıkta, büyük kızı Lea'yı verir. Lea, yumuşak kuzu bakışlı, yüzce vücutça güzellik yoksuludur. Yakup ertesi sabah uyanıp da yatağında Rahel yerine Lea'yı görünce, doyısına gider.

Niye sözünü tutmadığını, kendisini aldattığını sorar. «Bizde âdet böyledir, büyük kız dururken küçüğü everilmez» karşılığını alır. Dayısı ile yeni bir anlaşmaya varırlar. Yakup bir hafta Lea ile kalır. Yedi yıl daha hizmet etmeyi kabul ederek Rahel ile de evlenir. Lea doğurgandır. Yakuba altı erkek bir kız çocuk doğurur. Rahel uzun süre kısır kalır. Kız kardeşinin ardı ardına çocuk doğurduğunu görünce hizmetçisini Yakubun koynuna verir. Hizmetçisi de Yakuba iki erkek çocuk doğurur. Yakubun, Raheli sevmesini kıskanan Leo, kızkardeşinin oyununu görünce kendi hizmetçisini Yakubun yatağına sokar. Onun hizmetçisi de Yakuba iki erkek çocuk dünyaya getirir. Sonunda Rahel'in bir oğlu olur. Adını Yusuf koyarlar.

Yakup dayısı Lebaria yedi yıl Lea, yedi yıl da Rahel için çobanlık eder. Yusuf dünyaya gelince Kenan eline dönmek için dayısından izin ister. Leban: «Bana on dört yıl hizmet ettin. Evime bolluk bereket getirdin. Sayende zenginliğim arttı, sürülerim çoğaldı. Ücretlin her ne ise söyle de vereyim» der. Yakup: «Şimdiye kadar bana hiç bir borcun yok, der. Bugüne kadar sana hizmet ettiğim gibi daha da edeceğim. Ama, sürülerin arasında ne kadar kara koyunla keçi varsa, ne kadar çizgili benekli koyunla keçi varsa ayıracağım, bundan böyle doğacak bütün karo koyunlarla keçiler, çizgili benekli koyunlarla keçiler benim olacak, ücretim budur.» Leban bu anlaşmayı kabul eder. Bütün kara koyunlarla kuzularını, bütün çizgili benekli koyunlar keçilerle oğlaklarını ayırır, kendi oğullarına teslim eder, ak çizgisiz benekli koyunlarla keçileri, kuzuları oğlakları Yakuba bırakır. Oğullarının sürüleri ile Yakubun sürüleri arasına üç günlük yol koyar.

Yakup kavak dalları ile söğüt dallarını soyar. Aklarını dışarı çıkararak, koyunların su içtikleri yalaklara dizer. Sürü, su içmeye geldikçe yalakların başında kızışır, kaçlar koyunlara aşarlamış. Kavak dallarını söğüt dallarını

soyup koyduğu bu yolaklardan su içen, kolorin aştığı büt-
tün koyunlor erkeklerin oştığı bütün keçiler, çizgili be-
nekli doğururlor. Doho sonro Yakup güçlü koyunlorlo ke-
ileri, zayıf koyunlorlo keçileri ayırır. Güçlüleri kavok iie
söğüt dolılorını soyarak dizdiği yoloklardan sular. Böyle-
likle bütün güçlü koyunlorla keçilerin kuzulorı oğiolkları
çizgili benekli, öbürleri çizgisiz beneksiz doğururlar.

Aitı yıl sonra Yakup büyük bir sürü sahibi olur. Ke-
nan eline dönmek için dayısından hobersiz yolo çıkar.
Yaptığı duyulunca dayısının oğulları ardına düşerler. Ye-
tiştir, yolunu çevirirler. Leban Yokuba sorar: «Niye kızla-
rımı, torunlarımı alıp, benden savaş tutsakları gibi kaçır-
dın? Öperek sevinçle uğurlamomı önledin?» Yakup: «Sa-
na yirmi yıl hizmet ettim, suçum ne ki arkoma düştün?
Eşyalarım arasında olınmış olorak ne buldun? Yirmi yıl-
dır koyunların keçilerin yovrulorını düşürmediler. Kola-
rını yemedim. Yırtıcı hoyvanlorın yediklerinin zararını ken-
dim çektim, sana söylemedim. Gündüz kuroklık, gece kı-
roğı beni yedi bitirdi, doğru dürüst uyutmodı. Yirmi yıl
içinde on kez sözünden döndün ücretimi değıştirdin..»

Tartışma bir süre doha uzadıktan sonra tatlıya bağ-
lanır. Yakup dayısı ile ayrılır. Yola koyulur. Bu kez korşı-
laştıklarında kardeşi Esav'ın kendisini öldürmesinden,
mallorını elinden almosından korkar. Önden kardeşine
hediyelerini gönderir...

Yirmi yaşlorımda Kutsal Kitabı ilk okuyuşumda Yo-
kubun öyküsü masal gibi gelmişti bona. Unutmuş gitmiş-
tim. Tel-Avivde Tevratı yeniden okurken bu kez çok or-
pıcı geldi. Birden ışıklandırır gibi oldu içinde yaşadığım
ortamı. Yakup ile dayısı arasında uzayıp giden çekişme-
lerde yahudi mantığını, yahudinin belirgin düşünce yapı-
sını anlamoya yardımcı olacak ip uçları sezmiştim öykü-
de. Bilmiyorum bu sezgimi kesinlikle açıklığa kavuştur-
abilecek miyim burado? Fakat kavuşturamazsam bile yi-

ne de açıklamaya çalışacak değerde görüyorum. Sezgi-lerin kesin bir açıklığa kavuşturulması da söz konusu değildir gerçekte. Sezgi-ler olsa olsa aktarılır, yine sezgi yoluyla kavranılır.

Beş bin yılı aşan bir dönemden kalmaydı bu öykü. Bu eskilliğiyle benim okuduğum en eski iş sözleşmesi niteliğinde göründü bana. İşçi ile işveren arasında o gün bugün uzayıp gider anlaşmazlığın ilk yazılı belgesiydi bir bakıma. Yakup ile dayısı, karşılıklı olarak sonuna kadar savunuyorlardı kişisel çıkarlarını. Dayısı sözünden döndükçe Yakup hakkını koparmanın yeni yollarını arıyordu. Hiç de duygularına yenik bir adam değildi. Dayısının iki kızını almakla emeğinin hakkını istemeyi karıştırmıyordu birbirine. Belki de dünyada emeğinin hakkını arayan ilk bilinçli emekçiydi Yakup..

Yakubun öyküsünü okurken bir an bana öyle geldi ki, Marx'ın emek ile ücret arasındaki ilişkiler kılı kırk yaran bir incelleme, doğrulukla, açıklığa kavuşturulmasında yahudi bir aileden gelmesinin payı vardı. Küçük Marx, daha çocukluk yıllarında her olayın ardında maddesel bir neden arayan bir mantıkla yetişmiş olmalıydı.

Tel-Aviv sokaklarında her gün değişik insanlar arasında uzayıp giden ağız dalaşı sahneleriyle karşılaştım.

Dükkân komşusu esnaflar arasında, trafik kazası yapanlar arasında, görevlilerle halk arasında, alıcılarla satıcılar arasında, apartman halkı arasında, karılar ile kocalar, babalar ile çocuklar arasında.. Yumruk yumruğa, saç saça baş başa gelenlerini pek az görürdüm. Hızlı bir konuşma temposuyla savunurlardı kendilerini haklı gördükleri nedenleri. Daha bir sözünü bitirirken öbürü saldırıya geçer ya da kendini savunmaya başlardı. Dillerini bilmederi anlar gibi olurdu sanki ne dediklerini. Yüzlerinde öfkeden çok düşüncenin çizgileri görülürdü. Konu-

şan olanca hızıyla oklarını fırlatırken, susan dinlediklerinin açığını yakalamağa çalışarak dikkat kesilirdi. Aradığı açığı yakalar yakalamaz da karşı saldırıya geçerdi. Bu kez dinleme sırası gelen, yeni bir saldırıya geçmesine yarayacak ip uçları araştırarak beklerdi. Bir yandan da daha önce konuşurken söylediklerinin haklı olduğunu, doğruluğunu kanıtlayacak yeni nedenler araştırırdı sanki. Tartışmayı izleyenlerin, yatıştırmak için araya girenlerin yüzierinden, davranışlarından bu karşılıklı hak kavgasında, yan tutmadan doğru gördükleri her sava katıldıkları anlaşılırdı. «Sen doğru söylüyorsun onu ama, o da sana öyle derken haklı..» gibilerdendi bu araya girişler çağunlukia.

Bütün bu tartışmalar Yakup ile dayısı arasındaki çekişmenin süre gelmesi gibiydi sanki. İsrailin tüm sorunlarının aitında yatan anlaşmazlıktaki mantık da, Yakup ile dayısı arasındaki ilişkiyi belirleyen mantıktı.

İsrailliler iki bin yıl uzak kaldıkları topraklarına dönmüşler, yeni bir devlet kurmuşlardı. Bu devletin kuruluşunu haklı gösteren nedenler nelerdi?

Yahudinin iki bin yıldır yeryüzünde yersiz yurtsuz ser-seri bir yaşam sürdüğünü, horlandığını, ezildiğini, çektiği bunca çileden sonra tarihte vatanı olan yerlere dönüp onurlu bir yaşam sürmeye hakkı olduğunu öne sürüyorlardı. Geçen yüzyılın sonunda bu amaçla Rusyadan öbür Kuzey Avrupa ülkelerinden gelen yahudiler, yerli Araplardan para ile toprak satın almaya Filistin'e yerleşmeye başlamışlardı. Bu göç İkinci Dünya Savaşına kadar bu tür-lü sürdü. Nazilerin yahudi kırımı, akıl almaz işkencelerle, İkinci Dünya Savaşı sırasında bütün dünyanın gözünde, çektiği çileye son verilmesi gereken bir kavim durumuna getirmişti yahudilerle. Savaştan sonra hızlanan büyük göçü dünya kamu oyu bu nedenle yürekten destekledi. Dünya basını, tanınmış sanatçılar, romancılar, sinema hep yahudinin yanındaydı o dönemde.

Sonra? Kurulan yahudi devleti Filistin devleti topraklarının üçte ikisine el koydu. Binlerce yıldır Filistin toprakları üstünde yaşamış Arapları yerlerinden yurtlarından etti. Kurulan devlet ise bir din devletiydi. Yahudinin ayrıcalıklarını savunuyordu.

Hukukta bir süre aşımı ilkesi vardır. Genel bir ilkedir. Her hukuksal ilişkiye uygulanır. Söz gelişi alacaklar için süre aşımı on yıldır. On yıl alacağını aramayan bir kimse aradan an yıl geçtikten sonra alacak savında bulunamaz. Adam öldüren biri ele geçmemişse aradan otuz yıl geçtikten sonra yakalanıp yargılanamaz, cezalandırılmaz. İnsan ilişkilerini barışa, güvenliğe ulaştırmak için uyulması gereken sağlıklı, yerinde bir kurumdur süre aşımı Uluslararası ilişkilerinde bu ilkenin dışında kalması düşünülemez. Böyle olmasa kurulan yıkılan bunca devlet arasında hak çekişmelerinin sonu alınamaz. Bu durumda yahudi ikibin yıldır bırakıp gittiği topraklara geri dönüp de buraları benimdir derse, iki bin yıldır nerelerdedin? diyenler elbet haklı olurlar kendisine.

İki bin yıldır yahudinin Romalılara bırakıp gittiği topraklardan kimler gelip geçmemiştir ki! Romalılardan sonra Araplar, Selçuklular, Haçlılar, Magallar, Osmanlılar, son olarak da kısa bir süre İngilizler ile onun ardından Filistinliler. Yahudilerden önce ise Asurlular, Babilliler, Mısırlılar, Hititler, Persler, Grekler egemen olmuşlardı bugünkü İsrail topraklarına. Tarih, bir süre yaşadığı topraklar üzerinde yahudiye sahip çıkma hakkı tanırıyorsa, iki bin yıl sonra bu savla geri dönüp yerlerinden yurtlarından ettiği Araplar «Kimsin sen? Benim seninle hiç bir alış verişim yok. Seninle geçmişte yüz yüze gelmedim. Bu yerleri Romalılardan aldım. Sen git topraklarını kime kattırdınsa hakkını andan ara» diyebilirler. Ayrıca sonu gelmez bu türlü hak aramaların. Yahudi, iki bin yıl önce bu yerleri benimdi, ya da ben bu yerlerin ilk sahibiyim, gibi-

lerden Aroploşın korşıısına dikilirse, geçmişe doğru gidildiğinde, İronılor, ya do İroklılor, yonlışın vor, biz eski Persleriz, ya do eski Asurlulor Bobillileriz diye sıroyo girerier bu hak savındo. Mısırlılor, senden önce ben vordım, Musa sizi Zeytin Dağı eteklerine götürmeden önce benim topraklarımdon yola çıktı, demeye kalkorlor. Yo do Hıristiyan dünyosı, İsoy, çormıho gerenler sizlersiniz diye bunco yıl sonra o günkü kootiller yerine bugünkü yohudilerı yorgılamoyo kolkabılır.

Bu tortışmoyı uzotmonın yeri yok. Yahudi torihi ile lıgıllı bır orostırma yopıyor değilim burada. Benim bütün bu düşündüklerimin sonunda vormak istediğim, oralarında yirmi oy yaşıdığım, soygı duyduğum, unutamoyacağım dostlor edindiğim bir ülke holkının mutsuzluğuno yol açon bır duruma borışçı çözüm yolu bulobilmek.

Günümüzde her insan doğup büyüdüğü ülkede tomomlomıyor yoşomını yo do tomomloyomıyor. Yeryüzünde ekmeğini, mutluluğunu arayon insonın, kotlanmok zorunda olduğu, yonlış yo do doğru korarlorla seline kapıldığı büyük serüvenin, eski çağlardan beri bozan İnanılmaz acılor zorluklor içinde süregeien yozgısının gelip de doyandığı sorunlaro, insanlı bir çözüm yolu getiren bır onloyışın gelişmesi sonucu tanınon yeni hoklor vor günümüz insonına. Bu hokla her devlet bazı koşullorlo yobancı uyruklu kimselere açık tutuyor kendi sınırlarını. Özellikle nazi soykırımından, doho önce çorlık Rusyasında uğroğığı hoksızlıklardan sonra yahudiler Filistine dönüp yerleşmek isteyebilirlerdi bu yoldan. Nedir ki bu hakkı hiç bir zaman Filistinin yerli halkına karşı kötüye kullanmaları gerekirdi.

1949 göçmenleri, yeryüzünün yoksul yahudi aileleriydi. Sovaşın varlarını yoklorını yıktığı kimselerdi. İсроile neredeyse erkekler bır gömlek bir pantolon, kodınlor tek entari ile gelmişlerdi. Fillstinin yerli emekçileriyile bölüş-

lecek bir koz yoktu aralarında. Şu da var ki gelenler bütün dünyaya kök salmış bir örgütün buyruğundaydılar. Siyonistler avarlıyorlardı göçü. Yaşadığı ülkede işi yolunda olan zengin yahudi yerinden kımıldatılmıyordu. Onun görevi, yaşadığı yerde daha çok kazanıp kazancından İsrailde yeni kurulan yahudi devletine pay ayırmaktı. Bu para el altından İsraile ulaştırılıyordu. Yeni İsrail devletinin tutumu geçmiş dönemlerin sömürgecilerin hatıratıyordu. İşin içine din ayrıcalığı, yahudi dininden olanların üstünlüğü girince, böyle bir görüşle yola çıkanların, eninde sonunda Hitlerin Cermen ırkının üstünlüğüne inanan mantığıyla birleşmeleri kaçınılmaz bir durumdu eylemlerinde.

1949 Savaşında Kudüs yakınlarında yahudilerin bir çarpışmayı nasî kazandıklarını anlatmıştı o çarpışmaya katılan bir dostum. Binlerce boş tenekeyi yuvarlayarak gök gürütüsünü andıran sesler çıkarmışlardı. Arap ordularının iikel, geri kalmış zavallı bedevileri ürkmüşler, pa-niğe kapılmışlardı bu gürütüden. Ürdüne, Suriyeye sığınmışlardı yenilenler. Bu kaçıışı fırsat bilerek, kaçanların malını mülkünü paylaşmışlardı İsraililer. Nazilerin, Alman-yadan yahudileri sürmesi ile ne ayrılığı var bu davranışın? Yahudinin çektiklerine, çilesine üzülen insan kalbinin, Filistinli göçmenlerin çilesine kapalı kalması olası mı bu durumda?

Küçük İsrailde ayrıca kabul edilmesi olanaksız daha başka sesler de çıkıyor. İsrail sağcılar arasında öyleleri var ki, eskiden Akdenizden Bağdata kadar bütün bu topraklar bizimdi, bize geri verilmeli, diyorlar. Kendilerinden önce ya da kendilerinden sonra bu toprakların başkalarının olduğu akıllarından bile geçmiyor. Üstelik kendi dinsel devlet anlayışlarına göre benimsedikleri mülkiyet anlayışıyla da çelişiyor bu savları. İsrailde toprak mülkiyeti yoktur. Toprak işleyenindir. Kendisine ayrılan bir toprağı işlemeyen ekicinin elinden toprağı geri alınır. Bu inançta

kimselerin iki bin yıl el sürmedikleri toprakların kendilerinden alınmasını da doğru bulmaları gerekir. Bu görüşte politikacıların yönettiği bir ülkeye komşularının güven duymaması alagandır. İsraili aşırı sağcı siyanistlerin bu görüşleri bölgeye sürekli bir savaş tehdidi getirmiştir. San yılların savaşlarında İsrailin sınırlarına kattığı topraklar ise İsrailde bu düşüncede alanların sadece aşırı sağcılar olmadığını kanıtlıyor.

Kutsal kitapta, söğüt dallarını sayarak su yalaklarını yerleştiren Yakup, yatakların başında kızışan kaçlar kayunlara aştıkça dağılacak kuzuların çizgili ya da benekli olarak dünyaya geleceğini biliyordu. Siyanistlerin bütün davranışları Yakubun bu tutumunu hatırlatıyor. Kendileriyle ilgili çıkar hesaplarını çok iyi biliyorlar. Nedir ki Yakubun dayısı o dönemde anlamamıştı bu hileyi. Günümüzde ekonomi bilimi sadece yahudilerin tekelinde değil. Çıkar hesaplarını yahudi olmayanlar da yapabiliyor artık. Günümüzde Lebanon Yakubu aldatabilmesi ne kadar güçleşmişse, Yakubun dayısını atlatabilmesi de o kadar güç. Örneğin Savyet Rusya, İsraille göç etmek isteyen yahudilere güçlük çıkarıyor diye bir propogandanın ardından siyanistler bütün dünyada, Yahudilerin Savyet Rusyada ezildiğinden türlü haksızlıklara uğradığından söz ediyorlar... Nedir ki eskisi kadar bal inanacak kimse bulamıyorlar bu dediklerine. Savyet Rusya, bırakmam demiyor yahudilere. İsraille gidemezsiniz demiyor. Sadece bir hesap çıkarıyor. Ben sizi akullarımda akuttum, doktor olarak yetiştirdim diyor örneğin. Ödeyin bana alan öğrenim burslarınızı sonra buyurun gidin. Yani ben size doktor bağışında bulunamam diyor İsraille. Mühendis ya da teknik eleman bağışında bulunamam diyor. Bizde bile parasız yatılı akuyan öğrencilerden belli bir süre hizmet beklemiyor mu devlet?. Lebanon ile Yakup arasındaki çekişmeleri bilenlerin elbet kolaylıkla anlaması gerekir bu davranışın haklı olduğunu?.

Information'da, Sovyet Rusyanın Harkov Kentinde 100 gr. eksik gramajlı şiş kebapı satan bir yahudinin iki yıl hapse hüküm giydiğini okumuştum. İsraili bir tanıdığım olur mu bu? demişti 100 gr. et için iki yıl hapis? Tartışmasına girişmeden söyleyeceğim. İsrailde bir Rus yap-saydı bu işi, ya da Harkovda bir Rus bir yahudiye sat-saydı bu eti, İsraili tanıdığım yerden göğ'e kadar haklı görürdü verilen cezayı.

XI. UFUKTAKİ GÖZLER

Kamlara ayrılmış, sloganların düşüncelerin ayrıntılarına gider sağlıklı yolları tıkadığı, kütlelerin öfkeleri körüklenerek sağlanan bağınaz çoğunluklarla baskılar yaratıldığı çağımızda İsrail sorununa insancıl bir çözüm aramanın güçlükleri vardır. Günümüzün bilinen kamplarından birine kendini önceden kaptırmış olan da dinlemekten karşı çıkmaya hazırdır söyleyeceklerle. Neye yarar bu tutum? Ne getirir? Bir sorun karşısında susmak ne derece olumsuz bir tutum ise toptan yatsımaya hazır bir davranış da o derece olumsuz bir tutumdur. Yararlı alan her iki kamptan olanları kışkırtacak nitelikte bile olsa, soruna getirilebilecek barışçı çözüm yolları üzerinde durmak, zamanla İsrail halkının, İsraili tüm emekçilerin yararına bu çözüm yollarını geliştirmeye çalışmaktır.

Benim de bir Yom kipur günü sona ererken kendimle hesaplaşarak yaptığım buydu.

İsrail gerçekten sağlıklı bir toplum muydu gördüğüm tanık olduğum düzeniyle? Bu soruya karşılık arayınca, kopuk kopuk bazı olayları hatırlıyordum. Bir bayram tatilini Tel-Aviv yakınlarında Natanyada bir otelde geçirmiştik. Otelde bizden başka müşteri olarak, İncirlik hava üssünden tatillerini geçirmeye gelmiş Amerika Birleşik Devleti uyruklu bir grup yahudi vardı. Yirmi kişilik kadın-

lı erkekli bir gruptu. Akşam yemeğinden sonra otelin salonunda rehberleri bir İsrail haritası astı duvara. Gruba, İsrail üstüne bilgi vermeye başladı. Söyledikleri arasında rehberin bir sözü etkiledi beni: «Görüyorsunuz işte. Bizim memleketimiz doğru dürüst İSRAİL yazısı bile yazılamayacak kadar küçük bir ülke.» Rehber ne demek istiyordu bu sözlerle? Öylesine aşırı bir güvenle dolaştırıyordu ki bu sözlerle söylerken harita üzerinde küçük değneğini, iyi niyetine inanabilmek güçtü. Alçak gönüllülikle ilgisi yoktu sesinin. Yenenerlerin övünmesiyle konuşuyordu.

Rehberin küçücük dediği ülkesinde alt yanı orta büyüklükte bir Avrupa kentinin insan sayısını tutabilecek kadar İnsan yaşıyordu. Daha başka bir örnekle tüm İsrailin insan sayısı Kahire halkının yarısı kadardı ancak. Bu kadar insan aşırı sağdan aşırı sola kadar bir düzineye varan siyasal partiye bölünmüştü. Her parti ele geçirdiği kuruluştaki kendi doktrinini uyguluyordu. Siyonizm bir din devleti kurmuştu görünüşte. Din ise kim ne derse desin, gün günden etkisini gücünü yitiren, ancak şabat günleri yasaklarını duyuran bir kurumdu artık İsrailde. Sürgündeki yahudiye birleştiren dinin baskısından kurtulmak için otomobile atlayan kentlerin dışına kaçıyor şabat günleri. Gün geçtikçe zenginleşen Tel-Aviv çağımızda bütün tüketim toplumlarının büyük yerleşim merkezleri gibi, eski Sadamu andıran bir zevk bir eğlence kenti olma yolunda geliyordu. Paranın gücü, dünyanın Tei-Avive benzer bütün büyük kentlerinde olduğu gibi moral değerleri gittikçe eziyordu. Göz kamaştırıcı yaşamı, lüksü ile, yorgun kibutzluları, kırsal bölgelerde yaşayanları olumsuz yönde etkiliyordu bu durum. Büyük kazançlar sağlayan Tel-Avivli özel girişimcilerin bir ayağı Parlste, Londrada, New Yorktaydı. Kırsal bölgelerde yaşayanlar ise Tel-Avive kapağı atmamak düşüyle

yaşıyorlardı. Eskiler, kurucular değilse bile, onların kibutzlarda yetişen çocuklarının gözünde, pop müziği, lüks gece kulüpleri, geniş bulvarları, giyim kuşamı, bütün eğlenceleriyle erişilmesi amaçlanan bir cenneti Tel-Aviv. Yeni kibutzlar kurulmuyordu artık. San beş yıldır da tek yeni kibutz kurulmamıştı. Para içinde yüzen Tel-Avivlileri gördükçe kibutzlarda yaşayanlar ister istemez saruyarlardı kendi kendilerine: Kimin için katlanacağım bunca sıkıntıya? bunca özveriye?

Küçük bir devlette, toplu bir kenti daldurabilecek kadar insan, her telden çalan bir düzen içinde, açıkçası ezebildiği kadar eziyordu birbirini. Din devleti, din kardeşliği sözde kalıyordu günden güne...

(Bu satırları yazarken bir kez daha düşünüyorum şimdi. 1963 te dinlemiştim. Netanyahu'daki atelde karşılaştığım rehberin sözlerini.) O tarihten beri İsrail iyice genişletti topraklarını. Bir zamanlar para ile satın aldıkları topraklara para ödmeden sllâh zaruyyla elde ettiği topraklar ekledi. Haritada hem de iri harflerle İSRAİL yazısı sığabilir artık İsrail sınırları içine. Bu genişleme barış getirdi mi? güven getirdi mi İsraililere? Sanmıyorum.

Odamda küçük küçük olayları hatırlamam sürüyor du yine.

Bir tatil günü, İsraili bir dastumuz, arazi tipli cıplyle, Tabar Dağı eteklerinde bir Arap köyüne götürmüştü bizi. Köye giderken toprak yalun iki yanında aynayan Arap çocukları durmuş bize bakıyorlardı. Cıplın yan perdeleri kapalıydı. Çocukların arasından geçtik. Hızla atılan bir taş çarptı cıplın karaserine. İsraili dastum birden cıplı durdurdu. Yere atladı. Taşı kılmin attığını sardı Arapça olarak çocuklara. O güne kadar hiç görmediğim kadar sınırlanmıştı. Çocuklar amuz silkiyorlardı sadece. Geri çekiliyorlardı yavaş yavaş. Arkadaşım belki de benim yanımda fazla büyültmek istemedi bu işi. Sürekli görevi

Arap köylerinin kültürel gelişmesiyle ilgiliydi. Görevi nereden her gün o bölgedeki Arap köylerine taşınyordu. Çocuklar onu, cipini, çok iyi tanıyorlardı bu yüzden. Yanı bile bile atmıştı taşı atan çocuk. Direksiyona geçtikten sonra konuşmasından anladım ki çoğu böyle taşlanarak karşılanıyordu gittiği Arap köylerinde.

O gün gittiğimiz köyde bir Arap düğünü gördüm. Sekiz on erkek halay çekiyorlardı. Halay başını çeken bir halk şairiydi. Elinde tespih, herkes için maniler, beyitler söyliüyordu. Sonra da beyit düzülen kimsenin onuruna sürdürülüyordu halay. Arkadaşım benim adımlı verdi şaire. Şair yüzüme baktı bir süre. Necati? diye yineledi. Müslüman olduğumu öğrenince kısa bir süre susarak yine yüzüme baktı. Halaydaki arkadaşlarına döndü. Adımla uyarlı bir beyit söyledi... Arkadaşım çevirdi beyitin anlamını. Aklımda tutamadığım havadan sözlerdi.. Aklımda kalan ise Şairin, halaydakilerin durup durup bakişlarıydı bana. Keyifsiz, dargın bakişlardı gördüğüm kadarıyla. Ya da bana öyle geldi.

Yine o gün öğle yemeğini köy muhtarının evinde yedik. Sofrada üç kişiydik. Karıma, arkadaşımın yetişkin kızına, içerde başka bir odada, evin kadınlarıyla birlikte başka bir sofra kurulmuştu. Muhtar, ak saçlı sakallı bir adamdı. Yetmişinde olmalıydı. Osmanlı dönemini yaşamıştı. Arkadaşımın çeviriciliği ile konuşuyorduk. Konuştuğumuz sözler düzeyde şeylerdi hep. Kazanclar, yaşam kaşulları üstüne falan. Muhtar, arkadaşımın hoşuna gidecek sözler söyliüyordu. Rahat, büyük denilebilecek yeni bir evde oturuyordu. Köyün bütün evleri gibi iki katlıydı. Alt kat dışardan bakılınca basık kalıyordu. Ambar, yüklük olarak kullanılıyor olmalıydı. Bu katın kapısı evin arka yanındaydı. Önde, sekiz on basamaklı beton bir merdivenle varılan genişçe bir sahanlık vardı. İkinci katın, bir bakıma da evin, giriş kapısı bu sahanlığa açılı-

yardu. Yemeği evin geniş salanunda, ceviz bir masada yiyarduk. Salanun iki yanında ikişer ada vardı. Geriden bir karidarla mutfağa gidiliyardu. Arkadaşım devietin kö-yün bütün evlerinl yenilediğini söylüyardu. Uzun taksit-ler, çok uygun kaşuilarla köylülere dağıtılmıştı evler... Muhtar bütün bu güzel atıımları söylerken yine de istek-siz görünüyardu. O da şair gibi müslüman alup almadı-ğimla ilgilendi. Bir de Mustafa Kemalin başladıklarını sür-dürüp sürdürmediğimizi sardu. Aıcak sesle kanuşuyar, her sözü söylemeden önce bir süre susuyar, yüzüme ba-kıyar, sanra başını tabağına eğiyardu. Kanuştuklarımızın dışında sanki başka bir kanuşma daha geçiyardu ara-mızda. Dudağının kıyısında, ainındaki çizgilerde öyle şey-ler yazılıp bazuiuyardu ki akumakta güçlük çekmiyardum: «Madem müslümansın işin ne bu yahudinin yanında?» Yemekten önce düğünde halay çekenlerin de yüzüme bakıp bakıp bakışlarıyla söyledikleri bu olmalıydı.

Yaz artalarında bir başka tatil günü Nazarete git-miştik. İsanın dağıduğı kavuğu gördük. Sanra Nazaret çarşısında dalaştık. Nazarete Araplar çağunluktaydı. Ön-lerlnden geçtiğimiz kahvelerde, dükkânlarda bütün rad-yalar neredeyse sanuna kadar açıktı. Başkan Nâsır önem-li bir söylev veriyardu o gün Kahirede. Tüm radyalarda Kahireyi diniiyarlardı. İsrailli görevliler önlemeye kalkmı-yarlardı onların Nâsırı dinlemelerini. Önlerinden geçtiği-miz bütün Araplar, kulakları radyada, suskunlukla izle-diller geçişimizi. Bizi de İsrailli sanmış almalılardı. Ya-bancıya karşı geri çekilen, kapılarını kapatan bir karan-lık vardı bakışlarında.

Kızıldenizin Akabe Körfezi kıyısında yedi km. lik bir kıyısı vardı İsrailin. Eilat Limanı bu kıyıda kurulmuştu. Si-na Yarımadası iie Ürdün arasında, Eilata doğru İndikçe daralarak ters çevrilmiş bir üçgen gibi sarkardı İsrail toprakları. Eilat bu üçgenin tepesinde, Ber Şeba ise ta-

banı ortalarında kalırdı. Eilat ile Ber Şeba arasında yüksekliği iki yüz km. aşan bu üçgeni Negev (Necef) çölü kaplardı. Eilatın yirmi km. kadar kuzeyinde Ürdün ile Mısır toprakları arasındaki uzaklık yirmi yirmi beş km. kaddı. Süleyman Peygamberin Kuleieri diye anılan kayalıklar burada kalırdı. Mağaralar, oyuklarla doluydu bu kayalıklar. Mısır ile Ürdün arasında kaçakçılık yapan Arapların, gece karanlıkta Sina Yarımadasından gelip Ürdüne geçtikleri, bazan aynı gece içinde geri döndükleri söylenirdi buradan. Geciken kaçakçılar gündüzün Süleyman Peygamberin kayalıklarında saklanırlar yollarına devam etmek için karanlığın basmasını beklerlerdi. Geceleeri geç kalan yolcular çekinirlerdi yolları üstünde Arap kaçakçıları ile karşılaşmaktan. Eilata giderken gece yolculuk yapmamamızı öğüt vermişlerdi bize de. Gerçi kaçakçılar kendilerine sataşmayana zarar vermezlerdi ama yine de tehlikeli kişilerdi. Onun için gündüzleri de mağaraların derinlerini dolaşmamayı yeğlerlerdi.

Düşündürücü bir çelişmeydi bu. Mısır ordusunu bir kaç kez yenilgiye uğratmışlardı İsraililer. Fakat kaçakçılardan çekiniyorlardı. Çekinmekte de haklıydılar. Savaşıkları Mısır ordusu niçin çarpıştığının bilincinde değildi henüz. Bir avuç Arap kaçakçısı, daha doğrusu Mısır kaçakçısı ise ürkütücü bir güçtü, çünkü ekmeğinin peşindeydi. Derisini ucuza teslim etmezdi.

Yeni bir tatil günü Eilata gitmiştik. Sabah Akabe Körfezinde denize girdik. Denizden çıkınca kentin batı kıyısındaki deniz müzesini gezdik. Limandan kalkan gezinti motörlerinden biriyle körfezi dolaştık. Motörün dibinde camla kaplı denize açılan koskoca bir pencere vardı. Yukarda, bütün geziye katılanlarla birlikte, güvertede bu pencerenin çevresine sıralanmış oturmuştuk, denizin dibini seyrediyorduk. Denizin dibi inanılmaz güzellikle kaplı, renk renk balık türleri mercanlar, deniz dibi bitkileri ile doluydu.

Gezintiden döndüğümüzde öğleye yaklaşıyordu saat. İyice sıcak basmıştı. Kıyıya çıkarken, batı yakasından tek başına gelen bir er gördük. Sina çölü ile denizi ayıran dik dağlar arasındaki kumlarla kaplı kıyıda canlı olan, devinen bir o vardı. Yaşlı bir erdi. Saçları iyice ağarmış, yaşı neredeyse altmışa yakın, orta boylu bir İsrail eri. Üç dört yılda bir kırkbeş günlük geçici dönemler için silâh altına alınan yedeklerden olıyalıydı. Sıcakta yakasını açmış, şapkasını hafif geriye atmış, sağ kolunu omuzuna çapraz astığı tüfeği üstüne dayamıştı. Sol elindeki bir mendille alınının terini siliyordu arada bir. Yorgun argın nöbetten dönüyordu.

Bir ere, bir dağlara baktım. Akabe Körfezi kıyılarına dikine inen, donmuş kum yığınlarını andıran o tepelelerin eteğinde bodur bir ahlat ağacı gibiydi. Dağların gökle birleştiği yere takıldı bakışlarım. Sanki arada dağların doruğunda, gizlenmiş bir Arap, nöbetten dönen yaşlı erl gözlüyormuş gibime geldi. Bu sanı gittikçe sardı beni. Bir Arap, iki, derken üç oldu dağların izdüşümü gerisinde, derken yüzlerce... Bir ara bütün Mısırlılar dağın gerisinden uzanmışlar yaşlı erin nöbetten dönüşünü izliyorlar sandım.

Görünürlerde tek Arap yokken boşuna değildi kapıldığım sanı. Araplar binlerce yıldır oradaydılar. Çak eskiden yahudilerle bir arada, karışık yaşadıkları günlerden bu yana kopmamış ayrılmamışlardı yerlerinden. Böyle ortada görünmedikleri zamanlarda bile, dağların izdüşümünde, ağaçların gölgelerinde, kayalıkların kovuklarında yer etmişti varlıkları, kumların üstüne vurmuş kalmıştı. Şimdi, Nazarete dükkânların kahvelerin önünden geçenlere sessizce bakıyorlardı oturdukları yerlerinden. Birlikte yemek yedikleri safrolarda yine sessiz sabırlı bakışlarla süzüyorlardı karşılarındakinin. Düşünlerde, sokaklarda hep o sessiz bakışlarını karuyorlardı. Romalılara, Sel-

çuklulara, Haçlılara, Moğollara, Osmanlılara, İngilizlere hep böyle susarak bakmışlardı eskiden de. Vakitleri vardı. Sabır etmesini öğrenmişlerdi.

Yüzyıllardır tapraklarından gelip geçen bütün yabancılar baktıkları gibi bakıyorlardı. İsraililere de. Kimin üzerine dikilirse onu çileden çıkarırdı bu suskun, inatçı bakışlar...

XII. SUNU YERİNE

Sokaktan gelen ilk çocuk seslerini duyunca karımla evden çıktık. Jabotinski Caddesinden Dizengof'a doğru yürüdük. Gün yeni kavuşmuştu. Henüz batan güneşin ışıkları aydınlatıyordu ortalığı. Bütün kent o saate kadar tuttuğu soluğunu boşaltıyor gibiydi. Aceleci eller hep birden balkonların kepenklerin pencerelerini açıyor, her evden sesler taşıyordu. Çocuklar koşarak merdivenlerden iniyor, bahçe kapılarından sokağa atılıyor, balkonların altında durup arkadaşlarını çağırıyorlardı seslenerek. Sokaklar üç beş dakika içinde sesler, insanlarla doldu. Otobiller boşaldı. İlk otobüslerin homurtuları duyulmaya başladı.

Şabat tatillerinin sana erdiği cumartesi akşamları büyük bir kalabalık başardı Dizengof Caddesini. O akşam caddenin bütün cumartesieleri aşan kalabalığına karıştık. Beyaz gömlekli siyah pantolonlu yağız gençler, spor kılıklı genç kızların sellene kapılarak Dizengof Alanına doğru yürüdük. Göçmen İsrailileri çoğunlukla açık renklerinden ayırabilirdiniz. Ama böyle tatil sonlarında kıvr kıvr saçlı, yanık tenli, tazi gibi ince belli delikanlılarla genç kızlar doldururdu caddeyi. Sabralarla Arap gençleriydi çoğu. Bazan kendi aralarında bazan da karışık üçer beşer kişilik gruplar oluşturarak dolanırlardı. Karşıdan bakınca kim ayırabilirdi onların arasında ya-

hudi olonla olmayanı? Birleşik Amerikalı ya da Polonyalı bir yahudi nasıl zamanla öbür amerikalılara polonyalılara benzemişse, sabralar da araplara benzerdi. Öyle sanıyorum ki gençlerin kendi aralarında bu ırk ayrımını pek önemsedikleri de yoktu. Hele o tatil sonu akşamlarını dolduran, ertesi sabah fabrikalarda, iş yerlerinde tere batıp çıkarak boğucu bir çalışmaya başlayacak olan işçi çocuklarının, genç işçilerin. Onlar, bu yakıcı güneşin altında, çölden kumla karışık esen rüzgârlı havayı soluyarak ortak kahrını bölüşüyorlardı sürdürdükleri yaşam kavgasının. Emeklerinin karşılığını ödeyenler ister yahudi ister arap olsun sonunda yine de patronlardı. Birbirlerinin eşi hesaplarla çıkıyorlardı karşılırları. Patronluk siliyor eritiyordu oralarındaki ırk, din ayrılığını. Ancak cominin ya da sinogogun kapısında ayrılabilirlerdi birbirlerinden. Politikacıların davulları nasıl vurursa vursun onların da İsraili emekçiler olarak olup veremeyecekleri bir kavgaları yoktu aralarında. Böyle tatil sonlarında hep birlikte doldurdukları dansinglerde, sinemalarda, ucuz bira-hanelerde birbirlerine yaklaştıkça, ya da Dizengof Caddesinde bir aşağı bir yukarı tur atarken göz göze geldikçe yaşamlarının nasıl eş sorunları olduğunu gittikçe daha iyi anlıyorlardı. Tel-Avivin lüksünden zenginliğinden onların pâyına düşen neydi? Dış mahallelerden Dizengofa gidip gelmek için bir otobüs parası ile caddede elilerine alıp yürüye yürüye yedikleri birer dondurma parası ayırabiliyorlardı ancak eğlencelerine. Sonra da bazı haftalar bir sinemoyo ya da ucuz bir döneinge gidebilirlerse daha mutlu sayıyorlardı kendilerini...

Her hafta karşılaşa karşılaşa neredeyse çoğunun yüzü yabancım değildi aralarına karıştığım gençlerin. Elbet onlar kendi oralarında çok daha iyi tanıyorlardı birbirlerini. Tanıdıkları ölçüde birbirlerinin sorunlarını da biliyorlar aralarındaki yakınlığı duyuyorlardı. Onların arasında o gün

bütün gün düşündüklerimi bir kez daha geçiriyordum ak-
lımdan. Bütün düşündüklerim kısa özetlenmiş bir sonu-
ca ulaşıyordu: Mutsuzdu bu gençlik. Tasalıydı. Gülmesini
unutmuştu. Kendilerini aldatmadan ülkelerinin sorunları-
na çözüm yolu arayan dürüst, yürekli İsraili dostlarım
vardı. Benim gibi, onlar da görüyorlardı bu mutsuzluğu.
Ülkeleri böyle karadan bir arap husumet duvarı ile ku-
şatılmış olarak kaldıkça; İçerde İsrail halkı arasında kar-
deşlik bağlarını güçlendirecek bir sosyal adalet düzeni
kurulmadıkça, İsrailin sürekli bir barışa kavuşamayaca-
ğını biliyorlardı. Sınırlarından binlerce kilometre uzakta
güçlü bir devletin koruyuculuğuna ya da kamplar arasın-
daki denge çekişmelerine dayanarak geleceği güven al-
tına alınamazdı İsrailin. Savaşlarda kazanılan yengiler ge-
çiciydi. Yenilenler, yenile yenile gün gelir yenmesini öğ-
renirlerdi. Savaşların çok eski bir kanunuydu bu. Genç is-
rail Cumhuriyetinin her yeni doğan çocuk gibi, göbek
bağını koparması gerekirdi uzak koruyucusuyla. Doğa-
nın buyruğu buydu. Ancak bütün bölgede kurulabilecek
sosyalist bir düzen son verebilirdi şimdiki ırk din dil ayrıl-
lığına dayanan çekişmelere. İsrail halkı da ancak böyle
bir düzen içinde sağlam bir barışa kavuşur, geleceğini
güven altına alabilirdi.

Hamadiye bir sınır kibutzuydu. Kibutz Başkanı Aben,
sınır komşuları Ürdünlü Araplarla çok iyi dost oldukları-
nı söylemişti bana. Devletleri arasındaki soğuk savaş,
boykot süredursun onlar çoktan barışa ulaşmışlardı ara-
larında. Komşu arap çiftçilerle sık sık gider gelirlerdi
birbirlerine. Yemeğe kalırlar, konukseverlik gösterirler,
karşılıklı armağanlar alır verirlerdi. Birbirlerinin bitişğin-
de başlıyordu tarlaları. Onlar da çift sürerken, el sallama-
makta, selömlaşmakta, dostlukta bulmuşlardı yaşamının
tatını..

Yüz yıllarca dünyanın dört bir yanına dağılarak azın-

lık olarak yaşamış bir kavmin, aralarında yaşayan yabancıların kendi dininden olmayanlara, her kavimden daha çok hoş görülmesi davranması, azınlığın acılarını duyurmaması gerekmez miydi? Aksine halde ne hakları olabilirdi geçmişte kendilerinin çektiği acılardan söz etme? Sol görüşlü kibutzlar, kendi bağımsız uygulamaları içinde, çok iyi değerlendirmişlerdi yahudi ırkının tarihte geçirdiği acı deneyleri. Üyeleri arasında yahudi arap ayırımını kökten silip atmışlardı. İsrailli olarak eşit görüyorlardı birbirlerini. Birlikte işledikleri toprakları üzerinde, ağaçları bitkileri gibi, topraklarının ayrılmaz birer parçasıydılar onlar da. Bu kibutzlardan birinde küçük yaştan birisini severek büyüdüklerini evlendiklerini söyledim Raşit ile Donna bunun içindir ki ilk kurucularıydı geleceğin İsrailli'nin. Raşit ile Donna'nın 1963'ten bu yana kaç çocukları oldu bilmiyorum. Nedir ki onların çocuklarının, yahudi arap çekişmesini, yüreklerinde ana baba sevgisine dönüştürdüklerini düşünebilmek güç değil, ayrıca yanlış da olmaz. Eski Romanın kurucuları Romüs ile Romülüs emziren kurt gibi, aşklarından doğan çocuklarla, Raşit ile Donna gelecekteki İsraillin simgesi olacak belki de ileride,

SODOM NEREDE?

Lut Gölü'nü gösteren bir gezi afişinde, bir adam gölün üstüne bağdaş kurup oturmuş kahve içiyordu. Afiş merakımı çekiyordu. Ama asıl merak ettiğim Sodom'du benim. Tanrının günahlarından gazaba gelip, üstüne ateşle kükürt yağdırdığı, yerle bir ettiği Sodom! Beş bin yıl geçmişti o günden bugüne. Şimdi gene haritalarda Sodom diye bir köy işareti vardı. O işarete baktıkça, Sodom, yeni kurulan İsrail köylerinden biri gibi beyaz beton yapıları ile geliyordu gözümün önüne. Tanrının bağışlama gücünü yakından tanımak istercesine küçük Sodom'u görmek istiyordum.

Biz Sodom'a gitmek istedikçe «Hele yaz geçsin» diyorlardı Tel-Avivli tanidiklar. «Şimdi oralarda sıcaktan kavrulursunuz..»

Ekimin son günü yola çıktık. Ber Şeba'ya yaklaştıkça Tel-Avivin ağustos sıcaklarına döndü hava. Öğleye doğru Ber Şeba'da durduk. Motor soğusun diye arabayı gölge bir yere bıraktık.

Ber Şeba'nın pazarıydı. Yanık yüzlü çöl adamları doldurmuştu sokakları. İri kıyım bedeviler, ikiye üçer kişilik gruplar halinde, kestane dorusu harmanilerini savura savura, gürültüyle dükkânlara girip çıkıyorlardı. Bazıları binek develerinin yanında, çöldeki çadırlanna dönmeye hazırlanıyorlardı daha öğle olmadan. Bize değişik gelen sesler, gecelerin kuyuların koranlığını, pırıltısını andıran bakışlar arasında dolaştık, oyalandık. Yeniden So-

dom'a doğru yola çıktığımız zaman akşama üç dört saat bir şey kalmıştı.

Yehuda Çölü, Ber Şeba'dan Dimona'ya kadar çölden çok ova görünüşündeydi. Kavak sıraları gölgeliyordu yolumuzu. İki yanımızda uzayıp giden açıklıktaki çoğu tarlalar işlenmişti. Dimona gerilerde kaybolduktan sonra, çöle daldı yol. Topraklar, kurudu, ıssızlaştı. Çevremizi saran düzlükte yükseklerden geçen bir bulutun gölgesinden başka gölge göremez olduk.

'Sodom'a yirmi kilometre kalmıştı' olsa olsa, 'Sık sık geceyi herede geçireceğimize takılıyordu aklım. «Ein Gedi'de kalın» demişlerdi. «Sodom'da otel yok mu?» diye sormuştum. «Var ama, Ein Gedi daha hoştur» demişlerdi. «Orada bir gençlik kampı var, daha kolay yer bulursunuz...» Ben gene de Sodom'da kalmak istiyordum. Bunca günahkâr kentlerde yaşadktan sonra, günahlarını ödeyen Sodom'un hâlâ lânetli kalmasına razı olmuyordu gönlüm. Hiç değilse bir gece kalarak Sodom'u hor görmediğimi kanıtlayacaktım.

Sarı kocaman bir işaret lehvası çıktı karşımıza. Az ilerde tehlikeli dönemeçler başlayacağını okuduk. Asfalt yolun dışında, şöyle böyle bir beş dakikadan beri, gördüğümüz insan eli değmiş tek şey bu işaret levhasıydı. Az sonra, iki yanımızda duvar gibi yükselen dik, çıplak yarlar arasına girdik. Yehuda çölünün geniş düzlüğü kayboldu. Döne döne Lut Gölü'ne iniyorduk artık. Geniş bir dönemeçte sağımızdaki duvar kalktı. Aşağılarda Lut Vadisi göründü. Dönemecin kıyısında parmaklıklılı bir set vardı. Dört kişilik bir turist grubu arabalarından inmiş, vadiyi seyrediyor, fotoğraf çekiyorlardı. Onların az ötesinde durduk, karımla arabadan indik.

Durduğumuz tepe ile karşıda Ürdün tepeleri arasında kalan çukurun dibindeki geniş düzlüğü kaplayan potasyum madenleri, leylâkla sarı arasında değişen türlü

renklerle, yere serili bir gök kuşoğı gibi, Lut Gölü'nden güneye doğru uzanıyordu. Sayısız iri çatlaklar gölgeler kotıyorlardı bu renklere. Çukurun dibinde güneş vurmuş büyük bir pencere camı gibi duruyordu Lut Gölü.

Gölün kıyısında potosyum işletmeleri vardı. Bir toz bulutu sarmıştı işletmelerin üstünü. Yopıları, potasyum yığınlarını, çelik potrellerle kurulu iskeleleri, vinçleri, dekovil hottını, bocaların oğzındaki olevleri hep bu bulutun arkosından görüyorduk. Motor gürültüleri geliyordu blze kadar..

Karşıda, işletmenin gerisinde, yeşillikler içinde beyoz evleri, minoresi seçilen büyükçe bir köy vardı. Sodom olamozdı orası. Ürdün topraklarına düşüyordu.

— İyi oma Sodom nerede? Dedim karıma.

Vadinin renklerine dolmuştu.

— Göremiyorum..

— Görünmesi gerekir artık..

Turistler gitmişlerdi.

— Nasıl olso görürüz, dedi. Önce Ein Gedi'ye gidelim de...

Yola çıktık. Yokuşu sonuna kadar indik. Lut Gölü'nün batı kıyısını aldık. Solumuzda, gölgesi yolumuzu aşorok göle kodar uzanan dimdik bir kayanın dibinde bir lokantanın önünden geçtik. Lokantanın yanındaki olando birbirlerini dikine kesen iki sıro baroka vardı.

Göl kıyısı ile mokilikler orasında uzanan kıvrıntılı dalgalı bir yolda ilerliyorduk. Köy değil, tek bir ev bile yoktu ortalarda. Horitayo göre Sodom gerimizde kalmıştı artık.

On dakiko kodar sonra, vapur iskelesi gibi gölün üstüne uzonmuş yepyeni bir lakanto gördük. Bomboştı. Masolorına, sondolyelerine okşomın gölgeleri yerleşmişti.

Yukorida tepede karşılaştığımız turistlerin arabası

yalun sağında duruyordu. Turistlerin, lakantanın az altında kalan kayalık bir yerden göle girdiklerini gördük. Kıyıda göle karışan bir sıcak su kaynağını andırıyordu yıkandıkları yer. Durmayarak geçtik.

Sala Ein Gedi'ye saptığımız zaman, sağımızda kalan başka bir işaret levhasında, sınırına üç kilometre kaldığı, ileriye gitmenin tehlikeli olduğu yazılıydı.

Ein Gedi Gençlik Kampı'nı gösteren akları izleye izleye kısa bir yakuşu çıktık. Kampın önünde arabadan indik.

Çincir zeytin ağaçları arasında, üçer dörder odalı yeşli bayalı birkaç barakadan ibaretti Ein Gedi. İsraillilerin bir yere çak haş demelerinin anlamını billyardum artık. Üç beş ağacın tatlı suyun ayrı bir değerl vardı anlar için.)

Kampın alanında bir süre sağa sala bakındık. Kimseyi göremiyorduk. Barakalardan birine girdik. Tümüyle mutfak, yemekhaneydi. Yemek kokusu sinmişti her yanına. İçerde klmse yoktu. Çıktık. İkinci barakaya doğru ilerlerken ağaçlar arasından bir genç göründü. Yer bulup bulamıyacağımızı sarduk. Müdürle kanuşmamızı söyledi. «Müdür nerede?» dedik. «Birazdan gelir..» dedi, yürüdü gitti. Kampın artasında kalakaldık.

Kallarımday bacaklarımday kaşıntılar duymaya başladım. Barakaların bütün pencerelerine tel geçirildiği gözüme ilişti.

Karım hafif sıcradı yanımda :

— Bir şeyler ısıırıyor beni..

Alnımda, kulağımın dibinde iki kaşıntı birden duy-
dum:

— Beni de...

— Burada mı kalacağız?

— Bence Sodom'da kalsak daha iyi...

— İyi ama Sodom'u bulamadık ki?

— Buluruz her halde...

Dönüşte, Lut kıyısına inerken kızlı erkekli küçük gruplarla karşılaştık. Ağaçlar arasından, kestirme keç yollarından güierek çıkıyorlardı önümüze. Biz! şaşırtmak için kampı boş bırakmışlar, bizimle şakalaşmışlardı sanki.

Aşağıda, büyük bir asker kamyonu duruyordu. Kız erkek kırk kadar asker canlandırmışlardı o bomboş kıyıyı. Soğuk su duşlarının önünde sıra bekleyenler vardı. Esmer, yeşil gözlü, çok güzel bir kıza erkek arkadaşı bornozunu tutuyordu. Bazıları gölde yüzüyordu hâlâ. Aralarından iki asker, üniformalarıyla, birer yanda oturmuşlar, filintalarının, ucu omuzlarında Ürdün kıyılarını gözetliyerek nöbet bekliyorlardı.

Gölün üstünde, şu gezi afişlerinde gördüğüm bağdaş kurup oturmuş kahve içen adamı aradım onların arasında.

Kıyıda durduk. Mayolarımızı giydik. Göle giren kız erkek askerlerin arasına karıştık.

Sığıdı, koyuydu su. Güç adım atıyordum. Diz kapaklarım ıslanincaya kadar yürüdüm. Sağımda solumda yüzenler vardı. Kendimi yüzü koyun suya bıraktım. Bir iki kulaç attım. Yeniden sığlaştı önüm. Doğrulmak, yürümek istedim. Suyun yukarı itişinden bacaklarımı dibe indiremiyordum bir türlü. Ellerimin yardımıyla doğrulabildim.

— Bağdaş kursak gerçekten oturulur, dedim karıma.

Yüzmekle yüzmemek arasında kararsızdı hâlâ. Dizlerine gelen suyun içinde ayakta duruyordu.

— Çok tuzlu, dedi. Ben yüzmekten vazgeçtim, çıkıyorum..

Hoşlanmıştım suyun bu oyunundan.

— Ben yüzmek istiyorum..

— Yüzmesen iyi edersin..

Dinlemedim. Üç dört adım ilerledim. Sıçradım, bālıklama suya daldım. Gözlerim bir avuç biber kaçmış gibi tutuştu birden. Zar zor doğruldum, gözlerim yana yana kıyıya doğru koşmaya başladım. Cıva kadar koyu su da koşulmuyordu da.

Yüzen gençlerden biri :

— Hemen duş a gidin.. diye seslendi Fransızca.

Kıyıda kiler alaya almadan gülümsüyorlardı halime. Duşun altındaki genç kız çıktı, yerini bana verdi.

Duş a yaklaşınca ya kadar kurumuştum. Karım yetişti:

— Un çuvalına batmış gibisin. Yüzün gözün bembeyaz..

Diz kapaklarına kadar o da un çuvalına batmış gibiydi.

Gözlerimi duş a tuttum. Yıkandım, yıkandım, neden sonra suyun tatlılığını duydum gözlerimin içinde.

Bana sırasını veren genç kız gülümsedi :

— Hepimizin boşına birer kez geldi, Lut'un tuzunu anlayınca ya kadar. Dedi Fransızca. Birazdan hiç birşeyiniz kalmaz..

Kurulanan bir delikanlı söze karıştı.

— Eh artık Lut'a girdiğiniziz unutmazsınız kolay kolay...

Biz giyinince ya kadar gölü aştı, karşıda Ürdün tepelerine tırmandı gölgeler. Hava hızla karardı. Yeniden yola çıktığımızda artık geceydi.

Artık korkular, kuş kular inliyordu vadiye. «Kollayın kendinizi» demişlerdi bize. «Karşı kıyıda n bir kurşun atılır. Gece farlarınızı yakmayın.»

Gölün iki kıyısının uzaklığı dört beşyüz metreye kadar iniyordu bazı yerlerde. Farlarını yakmış arabalar geliyordu karşıımızdan. Biz de, bütün söylenilenlerle anımsıyarak yine de farlarımız açık Sodom'a dönüyorduk.

Acıkmış, susamıştık. O gölün üstündeki lokantaya

gellnce bir daha durduk. Bir adam, lokantanın kapalı yerinin dışında, iskelenin parmaklıkları yanında oturuyordu. Küçük bir tahta köprüyü geçtik. Kapalı yerin yanından dolandık. Adama yaklaştım!

— Yemek yemek istiyoruz.

Adam, rahatı kaçmış gibi acelesiz ayağa kalktı.

— Yemek yok ki..

— Lokanta değil mi burası..

— Henüz iş mevsimi değil. Mutfak kapalı..

— Hiç mi yiyecek bir şey yok..

— Hiç bir şey yok.

Ürdün tepelerinden ay göründü.

— Peki nerede doyurabiliriz karnımızı?

— Sodom'a gidin.

Aya bakıyordu adam.

— Sodom uzak mı?

— Tam dokuz kilometre buraya.

— Yatacak yer de bulabilir mlyiz Sodom'da.

— Beiki de..

Adamı ayla başbaşa bıraktık.

Yola çıkarken kilometre saatine baktım. Gelirken gördüğümüz kayanın dibindeki lokanta ile birbirini kesen iki sıra barakanın önünde durdum.

Karıma döndüm :

— Dokuz kilometre oldu, dedim.

İlerde potasyam işletmelerinin elektrikleri yanıyordu. Bacalardaki alevler daha kızarmıştı gecenin içinde. Motor seslerini duyuyarduk. Lokantanın içi kalabalıktı.

— Lokantadan saralım..

Sodom'u bulmaktan ümitsiz görünüyordu.

İndik. Lokantaya girdik. Lokantada ayakta duran kimse yoktu. Masalarındaydı herkes. Gündüz karşılaştığımız turistler oradaydılar, yemek yiyorlardı. Bir masada birbirine kardeş gibi benzeyen bembeyaz sakallı iki ha-

ham, bir masada dört işçi, başka bir masada yemek yiyen iki mühendisle oturan beyaz gömlekli bir adam vardı.

Beyaz gömlekli adam kalktı. Mavi gözlerinde, kızıl çalan sarı saçlarında lokantanın ışıklarını yansıtarak bize doğru geldi.

— Şolom, dedim..

— Şolom..

— Özür dilerim, rahatsız ettik, Sodom'u arıyoruz.

Adam duraladı :

— Sodom'u mu?

— Evet..

— Sodom burası..

Rahatladım, güldüm.

— Otel arıyoruz.

— Yemek de yiyecek mısınız?

— Elbette..

— Bir oda bulurum size. Oturun istediğiniz masaya..

Göle bakan pencerelerden birinin önünde bir masaya oturduk. Yükselen ayı görüyorduk. Kıyıda küçük bir iskele ile iskeleye bağlı iki kayık gittikçe daha açık sepiyordu ay ışığında.

Adam mutfağa girdi. Az sonra kendisi gibi, mavi gözleri ile kızıl çalan sarı saçları ışıklar yansıtan beyaz gömlekli bir kadınla birlikte mutfaktan çıkıp yanımıza geldi. Bizi evlerinde konuk edeceklermiş gibi bir yakınlıkla davranıyorlardı.

— Odanız bir saat kadar hazır olacak, dedi kadın. Örtülerini değiştireceğim.

Rus yahudisiydiler ikisi de. Karı kocaydılar. Fransızca konuşuyorlardı. Adam ne ylyeceğimizi sordu.

Susamıştım lylce :

— Kırmızı şarabınız var mı? Ama sek olacak?

Adam alçak gönüllülükle gülümsedi :

— Bulurum..

İsrail şarapları hep tatlıdır. Bir şişe **Bordeaux** şarabı açtı bize. Yeşil salata, humus, ıskara et söyledik. Allah-tan kl kaşer değildi lokanta. Peynir istedik. «Et yediniz peynir vermem» demedi çoğu yerlerde olduğu gibi. Peynir de getirdi.

Kutsal kitabın sözlerini anımsıyarak bakıyordum çevremdeki insanlara. İbrahim Peygamber, kötüler arasında yaşayan on doğru kişi olsun varsa, Sodom'u yıkacak, o doğruları da kötülerle birlikte yok edecek misin? Diye soruyordu Tanrıya: Tanrı: On doğru kişi bulursam onların yüzü suyu hürmetine Sodom'a ilişmem, diyordu karşılığında.

İki haham ikinci şişe şaraplarına başladılar. Bitmez tükenmez bir konuşmaya dalmışlardı. Durmadan oynayan elleri kolları da karışıyordu sanki sözlerine. Biri bitirmeden biri alıyordu sözü. Biri elindeki elmayı soyamıyordu bir türlü konuşmaktan. Öbürü tam kadehini dudaklarına götürürken bırakıyor, arkadaşının elini eliyle bastırarak konuşmasını kesiyordu. İçebilirlerse ancak ikisi birden çarçabuk kadehlerini yudumluyorlar, hemen ikisi birden konuşmaya başlıyorlardı. Uzun uzun gülüştükleri alıyordu arada.

İşçiler gürültüsüzce yemeklerini yediler, bir cıbe bindiler, potasyum işletmelerine doğru gittiler. Mühendislerin yorucu, çetin bir çalışma sertleştirmişti yüz çizgilerini. Durgun, rahat duruşluydular. Alçak sesle konuşuyorlardı.

Adamla karısı, yüreklerinin doğruluğundan gelen bir güvenle dolaşıyorlardı masalar arasında.

O gece, odamıza bitişik odadan, iki hahamın konuşmalarını, kahkahalarını duyduk uyuyuncaya kadar. Sık sık meleklerin peygamberlerin adı geliyordu kulağıma. Tevrat'ın hikâyelerine dalmışlardı besbelli. Onların gürültülü konuşmalarının yeniden başlamasıyla sabah erkenden uyandık.

Kahvaltıda geceden daha kalabalıktı lokanta. Kahvaltısını bitirenler kalkıp dışarı çıktıkçe boşaldı.

Turistlerin arabası yoktu ortalarda. İki haham, konuşmalarını hiç kesmeden, lokantanın yanındaki alanda, Opel'lerinin her yanını sildiler, parlattılar. Takkeleri başlarındaydı. Biri direksiyona geçti. Öbürü onun yanına oturdu. Giderken hepimize el salladılar. Ein Gedi'ye doğru döndüler. Daha alandan yola çıkmadan, arabalarının arka camından elleri kollarını sallayarak konuşmalarını hızlandırdıklarını gördüm onların.

Az sonra lokantanın önünde duran bir otobüs, kahvaltıdan kalkan geri kalan bütün kalabalığı aldı götürdü.

Biz Eilat'a doğru yola çıkarken, yalnız adamla karısı kaldı Sodom'da. Lokantanın kapısı içindeydiler yanyana. Bize el salladılar. Gün ışığında ikisinin de gözleri, saçları geceden daha pırıltılı göründü bana.

Az sonra küçük bir yokuşu aştık. Sodom, iç rahatlığına ermiş tek karı kocasıyla, gerimizde a dık kayalığın dibinde kaldı, görünmez oldu.

HİKÂYE SEVERSENİZ

1963 Temmuz ortalarında bir gece Tiberiyat Gölü kıyısında Yaron Gençlik Kampında kaldık. Tiberiyat Gölü, haritada denizden 209 metre aşağıda görünür. Yeşillikler içindeki otele geldiğimiz zaman akşam oluyordu. Gerimizdeki dağların gölgesi gölün karşı yakasında Suriye topraklarına kadar uzanmıştı. Göl, yöresini kuşatan dağlar arasında çok geniş ağızlı bir kuyu gibi duruyordu.

(Gençlik Kampı, tek katlı yeşile boyanmış tahtadan bir barakaydı. Bir koridor üstünde iki yanda sıralanan yirmi oda, ayrıca bir de Yemekhane..)

Odamızda soyunup yüzmek için göle indik hemen. Kıyı sazlıktı. Suların pasla küf karışımı bulanık bir görünüşü vardı. Derinlerde çürüyen sazların, köklerin kokusu sinmişti havaya. Kıyıda beş on kulaç ilerde yaşlı bir erkekle bir kadın yüzüyordu. Ağarmış saçlarıyla suyun yüzünde kalan başları, suya konmuş beyaz bir çift martıyı andırıyordu. Göle gireceğimiz sırada, erkek, Fransızca: Suyun içinde sakın yere basmayın, dedi, dibi çamurdur.

Yürerken konuşmalarımızı sürdürdük. Dr. Katzdı adamın adı. Yanındaki kadın karısıydı.

Sudan çıkıp giyindikten sonra bir süre kıyıda dolaştık. Suriye tepeleri üstünde ay doğmuştu. Gölün yüzü kara kara ışıldıyordu. Yemekhaneye döndüğümüzde biraz gecikmiştik. Dr. Katzla karısı, uzun bir masada kızlı erkekli on kadar gencin arasında yemeğe oturmuşlardı.

Ertesi sabah, kahvaltı için yemekhaneye gldince, Dr. Kantzla karısını daha küçük bir masada yalnız bulduk. Bi-ze yanlarında yer gösterdiler. Zengin, ağırbaşlı insanlardı ikisi de. Kısa tümcelerle ağır ağır konuşuyorlar, birlikte yaşaya yaşaya birbirlerinin huylarını almış görünüyorlardı.

Dışarda, yemekhanenin boydanboya cam kapılarından dolan bol gün ışığı, bahçeden yükselen ısınan toprakla yaprakların kakusu, bulanık gölün üstünde leke leke balkıyan güneş, karşı kıyıda beyaz minareli camisiyle sessiz bir Suriye köyü. Sık sık, bele kadar inen saçlarını tarayıp salmış, yanık tenli kısocık şartlu genç kızlarla delikanlılar geçiyordu camların dışından. Duvarlarda kız erkek karışık gençlik topluluklarıyla tam karşımızda, pilot gömleğiyle genç bir havacının fotoğrafı vardı.

— Gençliğiniz sağlıklı yetişiyor, dedim Doktora.

Ölçülü bir gülümseme yayıldı yüzüne :

— Neden yetişmesin? dedi. Suyumuz var, güneşimiz var, bol su bol güneşle büyüyorlar.

Suyumuz var, güneşimiz var derken bir boşluk bırakmıştı arada. Sözünü etmeden, iyi de besleniyorlar, demek istediği açıktı o boşlukta. Pilotu gösterdim başımla :

— Bu delikanlı kim?

Doktor biraz ciddilleşti :

— Yaron, oğlumuz..

Karımla birbirimize baktık.

— Savaşın son günü öldü.

Üzölmüşük. İkimiz de, yazık, dedik ayrı ayrı. Doktorla karısı da aralarında bakiştılar. Aksine, gönülleri olmuş görünüyorlardı oğullarından söz etmelerine fırsat hazırladığımız için. Sen mi anlatacaksın yoksa ben mi? gibilerden bakıyorlardı birbirlerine. Kadın sözü Doktora bıraktı.

— Bir gün sonra savaş kesildi. Uçaklarımızın son uçuşuydu Suriyeye... Üç uçak gittiler. Oğlumun uçağı

geri dönmedi. Karşiki tepelere düştü. Bir gün sonra da savaş durdu..

Karı koca fotoğrafa bakarak sustular. Biz de fotoğrafa baktık onlaria birlikte. On dokuz yaşlarında bu çocuk. Kısacık kesilmiş saçlar, çizgisiz bir yüz, dünyaya kinsiz öfkesiz bakan gözler. Karşiki tepelere bomba atmaya, ya da keşif fotoğrafları çekmeye değil de, top oynamaya gitmiş bir delikanlı yüzü...

Kadın konuştu :

— Savaş işte! Bir gün önce bitseydi, ya da o uçuşa çıkmasaydı Yaron, 33 yaşında olacaktı şimdi.

Doktor bir süre bekledi.

— Ne değişir? Son günü de olsa savaş bitmemişti. Savaşın başından sonuna kadar her gün uçaklar düşüyor, pilotlar ölüyordu. Yaron'un uçağı da..

Kadın başı önünde hafifçe :

— Ama bir gün daha yaşasaydı.. diye yleneledi.

Sanki o bir gün, bugündü, yarın Yaron dönecekmiş gibi konuşmuştu...

Doktor gülümsedi blze doğru :

— Yaron son güne kadar görevini yaptı. Ne denir? Savaş bu işte! Biz, savaşın acılarını bölüşen sayısız analardan babalardan biriyiz.

Kaldığımız gençlik kampına Yaron'un adı verilmişti. Savaştan bu yana gönüllü olarak gençlik kampları yönetiminde türlü görevler yüklenmişlerdi karı koca. Sık sık hafta sonlarında bu kampa gelirlerdi. Gençler arasında geçirirlerdi hafta sonlarını..

Doktor yine gülümsedi :

— Onlar da bizim çocuklarımız.

Karısı tamamladı :

— Yaronu yitirdiğimiz yaşta çoğu. Onların arasında Yaronla birlikteymişiz gibi duyarız kendimizi.

Bir akşam Dan Otelinde yemekte dlnledim Nadyanın
hlkâyesini.

1917 kışının Odessası. Kızıl Ordunun önünden kaçan
Rus soyluları ile dolu limana çıkan bütün sokaklar. Gün-
lerce Odessada bir otelde kalmışlardı. Nadyo, beyaz
kürk şapkalar, yakası beyaz kürklü mavi paltolar glyen
saçları örgülü küçücük bir kızdı a sıralar. Annesine sık
sık Harkovdaki evlerine ne zaman döneceklerini sorardı.
Babası iie arkadaşları günlerce sağa sola koşmuşlar,
kendilerini Odessadan İstanbula götürecek bir taka bu-
lobilmişlerdi sonunda. Bir sabah salkım saçak doluşmuş-
lardı yelkenliye. Herkes gibi denkler, sandıklar bavul yı-
ğınları arasında sıkışmışlardı onlar da. Annesinin elini bi-
raz bırakacak olsa kendilerine sürünerek geçenlerin ayak-
ları arasında ezilmekten karkardı. Vüzü gözü paltoların
eteklerine gömülür, küçücük burnu nemli yün, tuzlu su, çiz-
me kokularıyla tıkanırdı.

İkinci gün kaptan Karadenizin ortasında durdurmuş-
tu yelkenliyi. Yelkenler inik, motor susmuş, tekne ine çı-
ka sallanıyordu suyun üstünde. Kaptan, geride, kaptan
köprüsünde, herkesten daha yukarıda kocaman bıyıkları-
le ayokta duruyordu. Yola çıkmadan önce kendisine ne
istediyse ödenmişti. Ödenen parayla öyle bir yelkenli en
az üç kez gidip gelirdi Odessa İstanbul arasında. Adam,
şimdi de kaptan köprüsünde ayaklarını germiş, kadın yol-
cuların yüzük küpe, iğne, saat, bilezik, kısaca takacak
neleri varsa vermelerini istliyor. Vermeyenleri denize ata-
cağını söylüyordu. Ağlamak sızlamak yoktur yahudinin ka-
nununda. Yahudi alışıktır bu türlü ödemelere. Kimseden
ses çıkmıyordu. Kaptan, hadi hazırlayın neylniz varsa, de-
mişti, biri sancak biri iskele yanından iki tayfa sürmüştü
yolcuları dolaşmaya. Tayfalar şapkalarını çıkarmış ters
çevirip uzatmışlardı önlerinde ilk gelen kadınlara. Sağ
baştaki kadın, tutamamıştı kendini. Paranızı kat kat öde-

dlk, yakışmaz, haydutluktur bu, gibilerden bir şeyler demiş olmalı. Kadınlar kolay kolay kopamazlar bu gibi şeylerinden. Kimi kadınlar için nerdeyse çocuktan kıymetlidir küpeleri yüzükleri. Kaptan, fırlamış gelmişti kadının üstüne. Kulaklarından çektiği gibi koparıp almıştı küpelerini. Kadının kulakları kanıyordu. O can acısıyla hık demeden kendisi çıkarıp vermişti kaptana yüzüklerini, saatini. Yarım saat geçmeden iki toyfa, iki şapka dolusu yüzük küpe kolye iğne kol saati iie dönmüştü kaptanlarının yanına.

Feliks, İsraille gelmeden önce Tunusta bir lisede Fransızca öğretmeni olduğunu söyledi. Habib Burgiba'nın yakın gençlik arkadaşı olduğunu anlatırdı. Aralarında doğup büyüdüğü Tunusluları sever öbür Araplardan ayrı tutardı.

1949'da, İsrail devleti, yeryüzüne dağılmış bütün yahudilerle dinlerinin kendilerine adadığı topraklar üzerinde yaşamaya çağırınca, Felix de İsraille gideceğim diye tutturmuştu. Burgiba'ya açmıştı kararını. Burgiba, gitme be Felix, demişti. Bak Tunus da genç devlet. Sen de benim kadar Tunuslusun. Kal, gereklisin sen bana! Kol, kardeş kardeş geçinir gideriz burada..

Bırak beni sevgili Burgiba, demişti karşılığında. Ben bir gorip yahudiym. Yarını, geleceği hiç bir zaman belli olmayan bir yahudi! Bırak beni gideyim, çocuklarım memleketim diyecekleri bir yerde büyüsünler!

Sarılp ayrılmışlardı dostço. İkisinin de gözleri yaşarak! Sonunda beş çocuğuyla gelmiş yerleşmişti İsraille. Amo tüccar değildi, elinde sanatı yoktu. Parasız pulsuz beş çocuklu bir Fransız ca öğretmeni idi. Ne işe yarardı İsrailde? İsteyen olursa Fransızca mektuplar yazıyor, ders-

ler veriyordu. Düşük aylıklı küçük bir işi vardı. Oğulları gazete satıyorlardı okul saatleri dışında sokaklarda ya-lınayaktılar. Büyük kızı sinemoda yer gösteriyordu. Vaal Habib Burgiba'nın dostu, o gitme kal dediği Felix'in ço-cukları..

Koca Felix hikâyesinin burasına geldi mi sarhoş olur ağlardı..

Romanya göçmeni bir yazarla tanışmıştım. Bükreşliy-di. Yüz elliyi aşkın romanı olduğunu söylerdi romence. Ka-rısı Bükreş Operasının baş solistlerindendi. Rahat bir ya-şamları vardı Bükreşte'

Tanıştığımız gün ilk sorduğu Nazım Hikmet olmuştu bana. Tanıyor muydum? İstanbuldan kaçtıktan sonra, ön-ce on gün Bükreşte kolmıştı Nâzım. Onların evinde. Ka-rı koca çok sevmişlerdi Nâzımı. Evlerinde konuk et-mişlerdi. Hele karısı çok iyi dosttu Nâzımla.

Bunları anlatırken düzdanında taşıdığı korısının fotoğ-rafini göstermişti. Sarışın, gülec, yüz çizgileri kusursuz bir kadındı. Yahudiydi. Kendisi ise Macar Romen karışımı bir aileden geliyordu. Yahudilikle ilgisi yoktu. İsrail devle-ti kurulunca, karısının da kanını sarmıştı o kutsal toprak-ların özlemi. Savaşta, Nazi işgali altında büyük korkular geçirmişti. Korkusuz yaşayacağı bir ülke olarak düşlüyor-du İsraili. Babası yahudi olmasa bile kendisi doğurduğu için yahudi sayıyordu oğullarını. Ardından kimsenin yahu-di, pis yahudi, diye bağırmadan yetiştireceği bir vatani olmalıydı oğlunun. Kendisi gibi bir ses sanatçısı aç kal-mazdı İsrailde. İki yıl geciktirebilmişti karısının düşlerli-nin gerçekleşmesini. 1952 yazında Hayfaya çıkmışlardı. Karısı, yedi yaşındaki oğulları, o, rıhtımda, bavulları denk-leri yanında, ne yapacaklarını bilemeden bakınıyorlardı henüz. Neden olduğunu anlamadıkları bir kavga kopmuş-

tu gümrük hamalları arasında. On an beş ırl yarı adam: birbirine girmiş sağa sala dalgalanarak üstlerine üstlerine doğru geliyordu. Karı kaca çacuk el ele verip kaçmak isterlerken, a dalganın altında kalmış, kapmuş savrulmuşlardı her biri bir yana. Karısının kafatası gümrük duvarına çarpmış dağılmıştı.

Çok severdi karısını. Çok severlerdi birbirlerini. Zaten kim tanıdıysa çok sevmişti karısını. Nâzım da. Bir daha evlenmeyi düşünmemişti. İsrailde kalmış, a gün bugün, hep karısını düşünerek ağılunu büyütmüştü.

Vaz ayları otobüslerde sakaklarda, kallarında Nazi taplama kamplarında vurulmuş numaralarıyla dalaşan kadınlarla karşılaştım. Sağlıklarını kazanmış, taplamışlardı artık. Numaraları kallarına dağlanmıştı. Yeniden et tutan kan gelen kallarında çürük izleri gibl dururdu. Çaklukla dört ya da beş sayılıydı. Yüzleri ise hep durgun kımıltısızdı. Gülmeyi unutmuşlardı. Kızmayı, öfkelenmeyi de...

Dünyanın dört bir yanından gelmiş yahudilerle tanıştım. Bütün göçmenler dağup büyüdükleri yerlerin özlemini çekerler, aralarında dağup büyüdükleri ülkenin dilini kanuşurlar, kendi kendilerine kalınca dağup büyüdükleri ülkelerin şarkılarını söylerlerdi. Bir kibutzda iri yarı Arjantinli bir göçmenle karşılaştım. Daha henüz bir yıllık göçmendi. Yemekhanede görevlendirilmişti. Sebze ayıklarken, yerleri masaları silerken hep İspanyalca şarkılar söylüyordu. Çevresindeki suskun, ağırbaşlı İnsanlarla uyuşamıyordu bir türlü. Ne kimse sus diyor, ne de kimse karışıyordu şarkılarına. Ama şarkılarını duran dinleyen de yaktı. Şarkısını söylerken yemekhaneden geçenlere umutla takılıyordu gözleri. Geçip gidenlerin aralı ol-

modiğini görünce, süpürgeşini daha hızlı yerlere vura vura, yükseltiyordu sesini. Belli ki daha alışmamıştı yerini yoşamına. Şarkılarla yaşıyordu. Şarkı söyledikçe Boenes Aires'teydi hâlâ. O da gün gelip kök tutmaya başladı ço yeni toprağında, yavaş yavaş seyrekleşecekti şarkıları. Gün gelip şarkı söylemesini unutacaktı çalışırken..

Allonby Caddesinin ağzında bir birahonede, bira içerken esmer, hafif çiçek bozuğu bir adamla tanışmışım. Tel-Aviv Operasının tenoru olduğunu söylemişti. Sonradan Hayarkon da, rıhtım boyunca gezinen Amerikalı turist kadınıra sarkıntılık ederken gördüm birkaç kez onu. Tahano Merkazit'te konuşkan bir berber bulmuştum. Selânlıydı. Türkçe bilirdi. Her gidişimde bir yığın hikâye anlatırdı. Dünyanın neresinde başladığı neresinde biteceği bilinmez hikâyeler. Bir gidişimde, tenoru, onun koltuğundan kalkarken gördüm. Troş olmuş gidiyordu. Berbere kim olduğunu sordum.

— Giden mi? dedi.

— Giden?

— Monovdır. Bizden dört dükkân ilerde..

— Bano operanın tenoru olduğunu söylemişti..

Berber güldü :

— Söyler. Anosının gözüdür. Her türlü boyayo girer kendini satmak için.

Az düşündükten sonra ekledi :

— Ama iyi bulmuş bu sefer. Bizim operanın tenoruna gerçekten benzer. Sohnde tenoru gören ertesi gün karıştırır iksinl.

Severdim Tahano Merkoziti. Canlı yerdı. Sürekli bir pozoryerl kolabolığı ile dolar taşardı bütün gün. Kapalı bir garajdan, İscrollin dört bir yanına sıra sıra boz rengi

otobüsler kalkardı oradan. Garajın önünde nişanlılarını uğurlayan genç kızlar delikanlılarla karşılaşmak duygulandırırdu beni.

Tel-Avivli delikanlı, kibutzlu sevgilisiyle ei ele, kopamazlardı bir türü. Ne kadarlık yoldu sanki aralarındaki? Çok çok 100 km. Ama bilirdim yaşama koşullarını. Bilirdim işten kopup gelerek buluşmalarının güçlüğü. Kibuzlardan çıkmak, Tel-Avivde iş bulmak, yerleşmek, kolay işler değildi bunlar. Uzakta, küçük yerlerde yaşayanlar için ise Tel-Aviv, kalabalığı, kaldırım kahveleri, tiyatroları sinemalarıyla her zaman özlemi çekilen bir cennetti.

Öyledir İsrail; tanıştığınız her insan, dünyanın bir yerinde başlamış başka bir yerinde türlü serüvenlerle sürüp giden bir yaşam hikâyesi anlatır size. Hikâye seven seniz, canınız sıkılmaz kolay kolay İsrailde.

BOĞAN DENİZ

Hanna, ablası eniştesi ile birlikte küçük istasyon yapısının gölgesinde bekliyordu trenin gelmesini. Göğe yeni yeni istasyonun önüne doğru dönüyordu. Durdukları yer güneşte kaldığı saatlerin sıcaklığını koruyordu henüz. Bir iki adım ötede istasyon rıhtımının betonu duman duman güneşti, bakacak olsa gözlerinin yandığını duyardı.

Sarışın adamı tren istasyona girerken gördü. Lokomotif durmayacakmış gibi geldi geçti önlerinden. Karşılıklı yan kapıları açık, boş, rüzgârlı bir yük vagonu, ardından birinci, ikinci yolcu vagonları, üzerlerine düşen istasyon boyundaki akasyaların gölgelerini kırı kırı geçtiler. Üçüncü vagon yavaşlayarak yaklaşırken adamı gördü. Sarışın, pembe yüzlü, açık yakalı, beyaz gömlekli, sessiz. Kanepenin kayu yeşil döşemesine çizilmiş, vagon penceresinin çerçevelediği bir portre gibiydi. Pencereden biraz içerde tek başına oturuyor, dışarıya bakıyordu. Öyle, oturduğu yerde kımıldasız, önlerinden geçerken, adamın dışarıyı tarayan bakışları Hanna'ya takıldı kaldı.

Hanna, «yabancı» diye düşündü. «Yüzde yüz yabancı.»

Ablası ile eniştesinden tren durmadan koptu. Önünden geçen vagonla birlikte yürüdü.

«Trenlerde daha önce hiç görmedim. Ne Hayfa'da, ne de Tel-Aviv'de... Hiç karşılaşmadım...»

Rıhtımın ucundan üçüncü vagonu yakaladı. Vagonun

kapısında, geriye, ablası ile eniştesine el salladı. Trene bindi.

«İsrail ne kadarlık yer? İsrail'de doğdum büyüdüm. Yabancı olmasa mutlaka gözüm ısırdı. Hayfa'do, Tel-Aviv'de ya da başka bir yerde daha önce görürdüm.»

Vogonun bütün koridor pencereleri indirilmişti. Önünden geçtiği bütün kompartımanların kapıları açıktı. Her kompartımonda bir ya do iki yolcu vardı. Kapılarının önünden geçerken başlarını döndürüp kendilerine bakan yolcularla göz göze gelmekten kaçınıyordu. Koridoru dolduron, yüzünü gövdesini yalayan sıcak hava akımını yara yora çobuk adımlarla ilerledi. Adamın oturduğu kompartımanı buldu.

Pencerenin deri perdesi yarıya kodar inikti. Güneş perdenin altından, kanepenin ortolarında oturan adamın ayakları dibine vuruyordu. Adam, Hanna'nın içeriye girdiğini görünce, pencereye doğru kaymak istedi. Eli, kanepede güneşin vurduğu yere değince yandı. Yer değiştirmekten vazgeçti. Gereksizdi de, Hanna, kanepeye, kapının yanına oturmuştu bile.

Adam, bakışları Hanna'da, yonan elini havada bir iki salladı, üfledi, gülümsedi.

Hanna İngilizce :

— Çok sıcak, dedi. Perdeyi biraz daha indirebilirsiniz...

Adam İngilizce karşılık verdi :

— Haklısınız...

Konuşurken güler gibiydi.

«Tanıdı beni. Az önce istasyonda gördüğü kodın olduğumu anladı. Beğeniyor beni. Güzei buluyor. Sevindi gelişime. Perdeyi indirince beni bir kez daha görmek için dönecek, bana bakacak. Şimdi gerisi dönükken aklı ben-de..»

Adam, perdeyi biraz indirdi. Şimdi ışık, pencerenin

önündeki küçük masada kırılıyor, ayaklarından bir karış ileriye düşüyordu. Döndü :

— İyi mi?

Yine gülümsüyordu.

«Yabancı. Yanılmamışım. Geçtiği yerleri görmek istiyor. Aralık bırakıyor perdeyi...»

— Sizin için iyiye benim için de iyi...

«Pek yanmamış. İsrail güneşinde uzun uzun dolaşmadığı belli. Kuzeyli olmalı, İngiliz?.. Belki de İskandinav ülkelerinden? Hollandalı da olabilir... Sanmam. Onlar daha iyi yapılı, kalın olurlar. İsveçli ya da Danimarkalı... Ne güzel oralarda yaşamak, oralardan olmak...»

Hayfa Limanında İsveç, Danimarka, İngiliz, Yunan, bir de Türk gemisi görmüştü. En çok İsveç'i yakıştırdı.

«İsveçli bence. Kaptan olmalı...»

Hayfa Limanında gördüğü gerisinde İsveç bayrağı sallanan kocaman beyaz yolcu gemisi geldi gözünün önüne. Bakışları, adamın başı üstündeki rafta kaptan şapkasını arandı. Göremeyince: «Ne de safım» diye düşündü. «Gömleği günlük beyaz gömlek. Apoletli kaptan gömleğini giymemiş ki şapkasını giysin.»

— Yabancı mısınız?

— Evet.

— Denizci olmalısınız?

Karşılığını beklemedi.

— Anlamıştım. Kaptansınız...

Adam gülerek dinliyordu. Yine karşılık vermesine sıra bırakmadı :

— Ah ne kadar güzel!..

Anlatıyordu. Abiası ile eniştesi Hayfa'nın hemen çıkışında bir moşavda oturuyorlardı. Bir gece önce onları görmek için gelmişti Hayfa'ya, Herzliya'da oturuyordu kendisi. Kadın berberiydi. Bir arkadaşı ile ortak bir salonları vardı Herzliya'da. Tel-Aviv'e on kilometreydi Herz-

liya. Uzak sayılmaz... Hayfa'yı başka türlü severdi. Tel-Aviv deniz kıyısındaydı ama deniz kenti değildi. Denizden kaçıyordu sanki. En işlek, en güzel caddeleri, alanları hep içerde kalırdı. Deniz kıyısında sönük, kısa bir rıhtımı vardı. Deniz kıyısındaki büyük otellerin giriş kapıları bile hep karaya dönüktü. Tel-Aviv kuşkusuz daha çağdaş, daha kültürlü, daha güzel eğlenen insanlarla doluydu, Hayfa'ya Kudüs'e göre. Ama Tel-Aviv'e uymasını bilenler için. Tel-Aviv'de iç sıkıntısına tutulmadan yaşayabilmek için akli Tel-Aviv'den başka bir yerde olmamalıydı insanın. Ya da canı her istediğinde uçağa gemiye atlayıp dilediği yere gidebilecek kadar parası olmalıydı cebinde. Hayfa hiç öyle değildi. Liman kentiydi. İşyerleri, depolar sarardı limanı. Bir serüven kokusu vardı havasında. İsrati'nin, London'un hikâyelerindeki gibi. Limanda sıra sıra vapurlar, şilepler; liman yakınlarında sık sık karşılaşılan gemi adamları, değişik insanlar... Bir kapı, bir pencereydi Hayfa. İnsan kanatları olsa uçabileceğini duyardı sokaklarında. Hayfalılar kentin gerisinde Carmel Dağı eteklerinde otururlardı. (Hiç çıktınız mı?) Ama gözlerini denizden ayırmazlardı Hayfa'nın dışında, neresinden bakılsa, deniz «dur!», derdi İsrail'de insana...

Tren küçük küçük istasyonlarda duruyor kalkıyordu yine. İnenler binenler oluyor, kimse bozmuyordu yalnızlıklarını. Rüzgârın etkisiyle biraz yukarıya kayan deri perdenin altından, kumiuk kıyıları, kurutulmuş bataklıklar, daha ötede aynasında balkıyan, güneşin bal ışıklarıyla neredeyse ağarmış ak kesmiş deniz görünüyordu. Koridor penceresinden muz bahçeleri, genç çamlarla kaplı korular akıyordu. Bir Arap köyü göründü hafif bir bayırda. Az sonra durdular. Yine kalktılar. Sazan balığı yetiştirilen küçük bir yapay gölün kıyısından geçtiler.

— Ah, ne güzel şey kaptan olmak!..

Erkek also mutlaka kaptan olmak isterdi. Ama ka-

dındı, kadın berberiydi. Neden sanki? Neden berber olduğunu doğrusu onloyamıyordu. Golibo moşovdo yoşomosını, toproklo torımlo uğroşmosını sevmediği için. Bu dünyoda, kodın yo do erkek, sevmediği işlerle ömür tüketen ne çok insan vardı! O insanların orasında yitip gitmek... Bir büroda, ya do bir mağazoda çalışmaktanso doho iyiydi yaptığı iş. Hiç değilse kazancı bokımından. Ama erkek olmak, kaptan olmak başka şeydi! Hoyfo'ya her gelişinde ablası eniştesi ile limonda küçük bir gezinti yoparlardı. Dün okşam yine bir dizi beyoz gemi görmüşlerdi. O gemiler, bugün yarın birer ikişer açılıp gideceklerdi talihli yolculu-
rıyla. Karşısındaki kaptan do...

— Ah, doha hiç deniz yolculuğu yapmadım. Doha bir gün olsun İsroi'den dışarıya çıkamadım.

— Neden?

Nosıl onlatmolı nedenini?/O kodor uzun bir öykü ki, boştan sono onlatmayo kalkso günler geceler ister. Ortoklaşo bir berber solanu sohibi oluncaya kodor geceli gündüzlü çalışmak zorunda kalmıştı yıllardır. Virmi yedl yaşındoydı, evlenmeyi düşünecek vakti olmomıştı)..

Anlotıyordu yine. Kara sınırlorını bir uçton öbürüne Çin Seddi gibi bir Arap duvorı kopotıyordu. Öyle bölgeler vardı ki deniz kıyısından dosdoğru yürüyecek olursoniz iki soot sonro o duvorın dibine vorırdınız. Ne zomona kodar sürecektir bu dargınlık? Ono ne bu dorgınlıktan? Ülkenin öbür duvorı ise uçtan uco denizdi. Dış ülkelerde okrobaları olonlor, zenginler oşabllirdi oncok o denizi. İsroi'de sürekli yaşoyanlor için boğucuydu deniz. Bir yosok çizgiydi. Baktıkço boğardı insonı...

Notanya çakton gerilerde kalmıştı. Herzliyo'ya geleceklerdi neredeyse.

— Çok kolocok mısınız Tel-Aviv'de?

— İki gün.

— Hangi otelde?

Otelin adını verdi adam.

— Telefon ederim size...

— Beklerim...

Sonra kendi telefon numarasını yazıp verdi :

— Siz de arayabilirsiniz beni...

Birden, adam telefon edecek, kendisini arayacak olursa ertesi gün çalışmamaya karar verdi.

— Tel-Aviv'de arkadaşlık edebilirim size...

Açık açık söylemese de, yıllardır evlenmek için beklediğim günün birinde karşıma çıkacak bir kaptandı anlamına geliyordu bu sözleri. Hep, şimdi karşısında oturan, mavi gözlü kaptanını beklemişti o. Kendisini gemisine alacak, bu boğan denizi aşırarak kaptanını... İki gün sonra, kaptanıyla Hayfa'ya birlikte dönme umudu kolan vuruyordu içinde. Gemide, kaptan köşkünde birlikte olduklarını, iki yanlarında açılan küçük dalgaların hışırtılarını dinleyerek kıyıda uzaklaştıklarını görür gibi oluyordu. Başı omuzundaydı kaptanın. Gözleri deniz ufkunda, dönüp geriye bakmıyordu bile. Özlediği, özleyebileceği ne varsa hep o ufkun ötesindeydi.

Trenden inerken kum tepeleri gerisinde kalan denize bakamıyordu. Deniz üstüne üstüne geliyordu sanki. Kalan trenin arkasından birkaç adım yürüdü, pencereden kendisine gülerek el sallayan düşlerindeki kaptanına. tren ilk dönemeçte kayboluncaya kadar, el salladı....

ESKİYEN ADAM

El - Al iş hanının asansöründe karşılaştılar. David müdürünün yanından dönüyordu. Öğretmeninden aferin aldıktan sonra dersten bahçeye koşan bir öğrenci sevinici içindeydi. Yedinci katta asansöre bütün yüzüne yayılan o sevinçle bindi. İçerde, üst katlardan inenler arasında Nathan'ı görünce coştı :

— Ooo! Vay vay vay! Kimi görüyorum?..

Nathan gülümsedi :

— Ya ben? Ben kimi görüyorum?

— Nathan!

— David!

— Şalom! (*)

— Şalom! —

El sıkıştılar!

— Görüyorsun ya unutmamışım adını...

— Ben unutmuş muyum?

— Yok, bir de unutacak mıydın?

— On üç yıl oldu karşılaşmayalı...

— Sahi! O kadar oldu mu yahu? Ne çabuk!

— Çabuk savılmaz. Görmüyor musun her şey nasıl

değişti

(1948 Savaşında orduda birlikteydiler. Nathan er olarak başlamış, er olarak tamamlamıştı askerliğini. David üsteğmenliğe kadar yükselmişti)

(*) Şalom : Selâmlaşmakta kullanılır. Barış anlamına gelir.

— Neyse, bırakalım şimdi bu lâfları. Nerelerdesin bu kadar yıldır? Ne işin var senin bizim handa? Nereden geliyorsun böyle?

Kendiilğinden üsteğmen olarak Nathan'a buyruklar verdiği tonu almıştı sesi. Asansördekilerin kendisine tuhaf tuhaf baktıklarını göremiyar, yüzünde hâlâ o mutlu gülüşle, ileri geri, aklına geldiği gibi konuşuyordu

— Büromdan...

— Bürandan mı? Sen bizim handa mısın?

Nathan bir süre süzdü onu :

— Galiba...

— Allah Allah, ilk kez görüyorum seni...

— Her zaman gelmem!

— Hangi kattasın?

— On iki..

On ikinci kat! İş hanında herkesin lüksünden söz ettiği o ünlü kat! Baştan başa İsrailin en ünlü yapı ortaklığı tutardı o katı. Mimar, hesap uzmanı, sekreter yüzü aşkın insan çalışırdı ortalıkta. Gazetelerde, radyoda, sinemalarda, ilânlar, reklâm programları; yol kıyılarında kentlerin en büyük alanlarını kuşatan yapıların çatılarında, renk renk, kaca kaca tabelâlarla adı her İsrailinin beynine işlemişti. Yapı işleri kollarından biriydi sadece. Bunun dışında meyva suları, butan gazı, bira, reklâmcılık, büyük gıda satış mağazaları gibi bol para getiren tüketim alanlarına kal atmıştı. Bütün bu işlerin arkasında bir Nathan adı gecerdi. Bütün İsrail bilirdi ki bütün bu işleri çekip çeviren eilnin altında tutan aydu. Nathan?.. Sakın a Nathan?.. Sağına saluna bakındı. Asansördekilerin danuk bakışlarından deminden beri bütün sarularının ne kadar sersemce kactığını anladı. Asansör dördüncü katta durmuş yeni binenler David'i kapının ağzından Nathan'ın üstüne üstüne itiyorlardı. Aç gözünü gör, a enayl, der gibi. Nat-

han'ın ipek gömleği, İngiliz kumaşı elbisesi, Fransız kravatını dolaştı bakışları. Kendisi böyle bir kravat takmayı düşleyemezdi bile.

— Demek sen.. dedi.

Nathan, eninde sonunda sendeleyeceğini biliyormuş, sırasını bekliyormuş gibi süzüyordu onu.

— Sen ne alemdesin bakalım?

— Bildiğin gibi..

— Gene Histadrut'ta mısın? (*)

— Öyle.

— Hâlâ mı? Daha kurtulamadın mı?

Davit kızardı. Nathan, genel mağazalardan alınmış sıra malı ceketini, klr kaldırsın diye seçtiği koyu renk gömleğini beğenmediğini söylüyordu sanki.

— Olmadı işte...

Giriş katında asansörden birlikte çıktılar. Hanın kapısına doğru ilerlerken Nathan saatine baktı :

— Günler kısa. Yedide fabrikada oimalıyım. Dokuzda kurtulursam yine iyi...

Davit sustu.

Hanın önünde kaldırıma yanaşmış bir **Mercedes** duruyordu. Şoförü ayaktaıdı. Nathan'ı görünce arka kapıyı açtı. Geri çekildi

Ayrılmadan önce arabanın yakınında durdular.

— Yafa'ya doğru gidiyorsan bırokayım..

— Eksik olma. Arabam var.

— Burda mı?

— Burda..

Davit, düşünmeden az ilerde duran, ön kapısı üstünde Histadrutun hizmet arabası olduğu yazılı yeşil bir cıbe doğru baktı.

— Başka bir gün buluşalım, birlikte bir yemek yiyelim..

(*) Histadrut : İsrail İşçi Birliği.

— İnşallah..

El sıkıştılar, Nathan arabasına bindi. Şoför, yerine geçti. Davit kaldırımında durmuş bekliyordu. Araba giderken Nathan'ın elini kaldırdığını gördü. O da elini kaldırdı. Gülecek gibi oldu. Kendini Mercedes'in ardında kaldırım-da tek başına kalmış bulunca gülümsemesi dudaklarında dondu.

Canı sıkkın cibine doğru yürüdü. Şoför kapısına attı elini. «Hâlâ Histadrut'ta mısın?» Nathan sanki cibin kapısı yanında durmuş onu bekliyordu.

Yerine oturdu. Kontok anahtarını yerleştirdi. Bir eli anahtarda, öbürü el vitesinde direksiyona eğildi kaldı. «Hâlâ Histadrut'ta mısın?» Nathan yanındaki boş koltuktan sesleniyordu şimdi de.. Çevirdi anahtarı. Motörün gürültüsünü duydu. Arabayı vitesine takmadan gazladı.

— Hırt! dedi yüksek sesle.

Neden durup beklemişti kaldırımında? Neden hanının kapısından çıkar çıkmaz ayrılmamış, yürümemişti cibine? Kimin kimi uğurlaması gerekirdi? Vitesi taktı. Pezevenk!

Ben Yehuda'dan Allenby'ye çıktı. O yukarı döndü.. Şimdi doğuya doğru bütün Tel-Aviv'i geçecek, kentin 15 km. dışında Ramat Hatayası'm'deki evine gidecekti. Trafik sıkışmıştı. Sık sık durmak önürüdekilerin yürümesini beklemek zorunda kalıyordu. İki yanını önünü ardını dâiduran Avrupa arabaları arasında tek cip onundu. Direksiyonlarda şık kadınlar, başkalarıyla dünyaya meydan okuyan erkekler. Durdukça onlardan biriyle göz göze geliyordu. Bir ona bir cibine bakıyorlar, sonra 'ilgilenmiyorlardı. Herbirinin hâlâ Histadrut'ta mısın? dediğini duyar gibi oluyordu.

Savaştan sonra Nathan da Histadrut'ta çalışmıştı bir süre. Altı ay kadar. Sigorta servisindeydi. 1951 başlarında son karşılaşmalarında. «Ben burada durmam» demişti.

Burada iş yak. Benden paydas.. O, ama.. diye bir şeyler söyleyecek aimuştu, dinlememişti. Kalanlara helâl olsun.

İşte milyonları vardı şimdi. On üç yıl yetmişti miilyon üstüne miilyan kaymasınal Şaşılacak şey! Demek bu kadar çabuk miilyoner alabiliyordu insan? Zenginlik bu kadar değer verilen bir durumsa, bu kadar kolay elde edilmemesi gerekirdi. 13 yıl, neydi ki? On üç yıl önce okula başlayan bir çocuk üniversitenin ilk sınıflarında olırdı ancak. Bir memur üç derece alır, on üç yıl önce ekilen bir zeytin ağacı yeni yeni meyve vermeye başlardı...

Caddenin yukarılarında trafik daha da sıkıştı. Durup kalktıkça Tel-Aviv'in çocukluğundan beri nasıl değiştiğini, savaştan bu yana olanları yeni yeni görüyor anlıyordu sanki. İki yanda her yıl katları artan yapılar yirmi beş katı bulmuştu. Kaldırım üstünde sıralanan lüks giyim kuşam, elektrikli aygıtlarla dolu vitrinler... Arabalar arabalar, arabalar, ışıklar ışıklar ışıklar...

Dokuz on yaşlarında bir çocuktı o Tel-Aviv'i ilk gördüğünde. Tel-Aviv, Yafa yakınlarında küçük bir kasabaydı henüz. Kıyı boyunca uzanan kabarık bir kumsal, kum yığını bir iki tepe, deve kolları, çadırlar, Ailenby Caddesinin ağzında, İstasyonun yakınlarında tek tük yapılar... Savaş sonuna kadar kent kasaba görünüşünü karumuştı. Dağma büyüme İsrailiydi o. Polonyalı bir baba ile Yemenli bir ananın kanından dünyaya gelmişti. Kudüs yakınlarında bir kibutzda, nerden nereye birbirini bulan iki yahudi.. Kibutzda doğmuş büyümüş, küçükten azla yaşamasını öğrenmişti. Para diye bir şey yoktu kibutzda. Yemekhanede herkes ne yerse o da onu yer, bütün çocuklara ne giyim alınırsa ana da a alınırdı.

İsrail büyük bir evdi onun bildiği. Bütün İsraililerin hep birlikte yaşayacakları büyük bir ev. Kibutzlar o evin bir köşesi. Onun doğup büyüdüğü yıllarda ondan yaşlı tek bir çam ağacı yoktu bütün İsrail'de. Bütün ülke kum

yıgınıydı. Savaş bitince daha büyük bir savaş başlamıştı. Bu, ağaçsız kalmış, ekilebilir topraklarını rüzgârların çöllerden taşıdığı, kıyıların denizin getirip yığıldığı, kumlar örtmüş, susuz, bakımsız evi, döşer dayar gibi hep birlikte donatacaklardı. İşçi birliği ordunun yerini alıyordu bu savaşta. Çoğu savaş arkadaşları ile birlikte bunun için işçi birliğinde görev almıştı o. Şu son beş altı yıldır henüz kooperatifleşmemiş köylerde ön çalışmaları düzenlemekte görevliydi. Kendisine verilen hizmet taşıtıyla sabah altıda çıkıyordu evden. Tel-Aviv'in 50 - 60 km. kuzey doğusunda, Tabor, Guilboa dağları eteklerindeki Arap köylerine gidiyor, akşam saat altıya doğru dönüyor, El-Al iş hanına uğruyor, müdürüne bilgi veriyor, kooperatifçilik çalışmalarının plânlandığı toplantılara katılıyordu. Yıllar geçtikçe kendi durumunda büyük bir değişiklik olmasa bile, İsrail değişiyor, güzelleşiyordu. Daha bol düşen yağmurlar, yetişen ağaçlar, yükseilen yeni yapılar sevin-diriyordu onu. Sanki evinin bahçesiymiş ağaçlanan. Bütün o yeni yeni narenciye bahçeleri, muz bahçeleri, onun, yeni beton yapılar onundu. Akşamları, müdürünün, arada bir, iyi çalışıyorsun David, demesi yüzü gülererek eve dönmesi için yetiyordu.

Çocukları büyüyorlardı. O, her akşam evde, Achkelon'da yüz blokluk yeni bir mahalle yapıldı, Hayfa'da 10.000 çam dikildi, Ramleh'e bol yağmur düştü, diye sevinçle anlatmak istedikçe, karısı artan pahalılıktan yakınıyor, verdiği para ile evi döndüremediğini söylüyordu. Cigarası, kumarı, içkisi yoktu. Eline geçen bütün parayı karısına veriyordu. Ne yapalım? Verdikleri bu, diyordu. Bize daha bol para vermeye gelinceye kadar İsrail'in türlü eksikleri var. Artsa elbet bize daha çoğunu verirler.

1950 de bir pantolon bir gömlek dolaşırdı bütün erkekler. Kadınlar bütün yaz tek basma entariyle. Kimse- nin dolabında ikinci bir giysisi yoktu. Savaştan sonra pa-

ralı göçmenler gelmişti dünyanın dört bir yanından. Geride kalan yakınları türlü yollardan para gönderiyorlardı onlara. Batı Almanya, toplama kamplarında yakınları ölenlere milyanalr ödemişti. Parayı getirenler alışkanlıklarını da birlikte getiriyorlardı. Getirdikleri parayı en kısa sürede iki üç katına çıkarmak hırsındaydılar. Ne kadar para getirirlerse kendilerinde başkalarından o kadar iyi yaşamak hakkı görüyorlar; paraları ölçüsünde ülke üzerinde ayrıcalıklar sağlamak istiyorlardı. İki uyrukluydular. Bir yandan yahudiyiz diyorlar, bir yandan geldikleri ülkenin pasaportunu ceplerinde tutuyorlardı. Hükümet dış geçiremiyordu bu gibilere. Döner giderler, paralarını da geri götürürler diye çekiniyordu. Gelenler şöyle bir bakıyorlardı sağlarına sollarına. Memleket bir bakara masasıydı sanki. Üç kayup dört almadılar mı, yetmez diyorlardı. Beş on el oynuyor, kayboluyorlardı ortadan. Bir gün bir evi, bir iş yerini başalmış görüp de soracak alursa nerede diye, Amerika'ya, Hollanda'ya döndü, oluyordu karşılığı. O, yetmez diyenler, böyle böyle, Rotterdam'a, Londra'ya, Tahran'a, Hamburg'a, Paris'e dönüyorlardı.

Hâlâ Histadrut'ta mısın? Bu sözü altı yedi yıl önce, çamaşır suyu işine atılan bir çacukluk arkadaşından duymuştu ilkin. Aradan beş altı ay geçtikten sonra, biri, hâlâ Histadrut'ta mısın? diye sorunca daha çok şaşırmıştı. Arkadaşı bir mobilya atelyesi kurmuştu. Ne çıkarsa, piyasada kapış kapış gidiyordu. Ondan sonra eski arkadaşlarından kiminle karşılaşsa hâlâ Histadrut'ta mısın? diye soruyordu. Paralı paralı işlere gecmişlerdi her biri. Biz çalışacağımız kadar çalıştık İsrail'e, diyorlardı. Bırak şimdi biraz da sırası gelenler çalışsın. Bırak bu akli, bırak bu eski kafayı...

Karısı müdürün elbet beğenir seni, diyordu. Nerden bulacaklar böyle senin gibi dağ tepe günde on iki saat koşacak başka bir enayiyl. Çevrelerdeki yeni zengin-

lerin yaşıyışlarını sokuyordu gözüne. Evlerini, hanlarını, köşklerini, arabalarını sayıyordu. Lüks yaşıyışlarından kulağına gelenleri anlatıyordu. Oğlu, kızı, özel otomobilleri, telefonları olmayışından yakınıyorlar, büyüyünce zengin olacaklarını söylüyorlardı.

İyi ama neden? diye soruyordu kendi kendine. Ne olduık böyle biz? Dünü unuttuk mu? Memleket sevgisi pazarlıkla mı? Bitti mi İsrailin dertleri? Borışa kavuştuk mu? Karım, bütün eski dostlarım neyimi beğenmiyorlar benim? Çocuklarım neden dudak büyüyor her dediğıme? Neden küçük görüyorlar beni?...

Tel-Aviv'den çıktı. Lot Havaalanına giden, evinin önünden geçen asfalttaydı şimdi. Hızlanıyordu arabası. Rüzgâr uğulduyordu kulaklarında. Hâlâ Histadrut'ta mısın?..

İt! Neydi o çalım? Yafa'da meyve suyu fabrikasına uğrayacaktı her halde! Bana ne? Uğrayacaksan cebini daha da şişirmek için uğrayacaksın! Ortak mıyız? Ben en azından senin kadar çalışıyorum. Neyim var dünyada? Hâlâ taksitlerini ödeyemediğim 80 metre karelik bir ev...

Savaşta yaralı bulduğı günü hatırladı Nathan'. Tel-Aviv'in 30 km. yakınlarına kadar sokulmuştu Mısırlılar.. Vurulduğı yerde bıraksa belki de kurtulamazdı. Bir sağlık arabası buluncaya kadar bir saate yakın omuzunda taşımuştı. Yafa'ya doğru gidiyorsa bırakayım, diyordu şimdi ana... Yüzsüz!..

Şimdi anlıyordu neden, araban burda mı? dediğini. Görcekti nasıl bir arabası olduğunu. Allahım, söyle, ne oldu böyle bize? Neden böyle dün ne olduğumuzu şaşırdık? Savaşta ölenleri ne çabuk unuttuk? En iyilerimiz, en zeki, en çalışanlarımızdı ölenler! Yollarda onların ölülerini bıraka, bıraka ulaştık Kudüs'e. Bir gün, biz niye öldüklerini unutacak olduktan sonra onlar niye öldüler?

Nathanlar için mi? Bururıları bile kanamadan banknotla-
rıyle dışardan gelip, çocukluk arkadaşlarımı, karımı, oğ-
lum, kızımı, paranın en kutsal değer ölçüsü olduğuna
inandırmaları için mi?

Çölde, kibutzlarda sabraların (*) ya da yoksul yahu-
di göçmenlerin teriydi hâlâ toprağa akan. Dağı taşı ça-
lısından kayasından arıton, kum yığınlarını narenciye
bahçelerine dönüştüren, onlardı yine. ~~S~~'ine paraya el sür-
meyen kibutzlularla, İsrailli emekçiler nöbet tutuyorlardı
sınırlarda, kurganlarda. Niçin? Niçin olacak ne onların
ne benim gidecek başka bir yerimiz yok da onun için!

Evet hâlâ Histadrut'tayım ian hayvan! Söyle, ne ola-
cak? Söyle, sen neden değilsin?..

(*) Sabra : İsrail'de doğup büyüyen.

ELİ'NİN EVİNDE

I. GÖÇ

Eli, küçük bir manifaturacıydı otuz beş yaşına kadar. Sultanhamamı'nda iki adım eninde, yalnız girişinden güneş alan daracık bir dükkânı vardı. Kuledibi'nde güneşsiz bir evde otururdu. Otuz beş yaşına kadar sabahın yedisinde dükkânını açıp akşamın yedisinde kapatarak, Sultanhamamı ile Kuledibi arasında yaşardı Eli. O yıllarda biri çıkıp da «Sen rencper alacaksın» deseydi, kiral olacaksın, ya da başbakan alacaksın demiş kadar şaşırabilirdi Eli'yi.

1949 yılı mayısı sanlarında İzmir'den Hayfa'ya kalan bir vapurda üç bin yahudiydiler. İstanbul, İzmir, Bursa, Edirne, Çanakkale'den dinlerinin vaad ettiği tapraklara göçen, küçük esnaf, ayak satıcısı, tezgâhtardı hep vapurdakiler. Zenginler kımıldamamıştı yerinden. Din yaksulların diniydi. Her zamanki gibi dinin buyruklarını yerine getirmek yaksullara düşüyordu. Eli, karısı, dört yaşındaki ağlu, iki yaşındaki kızı, iki yatak yorgan dengi, bir tahta sandık, büyüklü küçüklü birkaç ucuz yıpranmış bavlul, bir küfeye yerleştirilmiş kap kacağı ile karıştı İsrail'e göçenlerin arasına. Vapur İzmir'den kalktıktan sonra, küpeşte parmaklıklarından denize bakıyor, İsrail'de ne iş tutacağını, nereye yerleşeceğini düşünüyordu a da öbür yalcular gibi. İstanbul'da nesi var nesi yak satıp savıp el altından İsrail'e geçirdiği bütün parası olsa olsa bir yıl

yeterdi geçimine. Tel-Aviv'in bir köşesinde, Sultanhamamı'ndakine eş küçük bir dükkân açmaktan başka iş göremiyordu baktıkça suların aynosında.

Otuzunda İzmirli bir delikonlu vardı oralarında. Adı Sardinas'tı Fransız ortaokulunu ticaret lisesini bitirmişti. İzmir'de bir tüccarın muhasebecisiydi. Vopurda küpeşteden sulara bokıp düşünmeyen bir oydu yolunuz. Durmadan ortoda doloşüyor, herkesle tonışıyor, herkese eski işini, İсроil'de ne yopmoyu tosorlodığını soruyordu. Dalgın bir saatinde Eli'yi de buldu. Eli, onun nasıl korşılıyacağını, nasıı tepki göstereceğini kolloyarak «Manifoturacılık...» dedi. «Yok» dedi Sardinas: «O işler bizim için geçti. O türlü işleri unutmalıyız bizler. Bizi ekilmemiş topraklar bekliyor İсроil'de...»

Eli, şoşırdı. Ellerini uzattı: «Beni mi?...» Ellerinin bütün hüneri, kumaş toplerını yuvorloyıp tartarak oçmok, sarmak, tahtadan bir metrenin iki ucunda katlayarak kumaş ölçmekti onun. Arpa ile buğdayı yanyana görse ayıromazdı. Bütün sebzeleri, meyveleri manav dükkânından tanırdı.

Sardinas tonıyordu İсроil'i. 1948 de gitmiş, savaşıo kotılışı, bir oy önce yakınlarını olmak için dönmüştü İzmir'e.

«Sen yo Eli kordeş. Hem sen istesen de monifaturacılık yopomozsın İсроil'de. Kime, ne sotocaksın? Giyim kuşom düşünen yok henüz aroda. Hem hongı dille süreceksin molını? İbranice, İngilizce, Arapça bilmiyorsun. Hongi sermaye ile iş tutocaksın? Ameriko'don, Franso'dan öbür zengin ülkelerden gelenler milyanlarla geliyor, milyonlar yatırıyor senin işine. Ama topraklar boş. Devlet isteyene toprak veriyor..»

«İyi ama çiftci değilim ki ben?..»

«Hangimiz çiftciyiz? Hongimiz ekiciyiz? Torımla uğraşon yahudi var mı ki yeryüzünde? Amo şimdi olacak,

Cünkü yahudinin toprağı yoktu. İsrail'e daha önce gelip toprak satın alanlar çiftçi oldu. Biz de olacağız...»

Eli susuyordu.

«Ben muhasebeciyim. Ben de anlamam topraktan. Ama muhasebeci olmadan önce muhasebeciliğı de bilmezdim. Bir işe başlamadan o iş öğrenilmez ki. Kitaplar var, kurslar var, hep beraber öğreneceğiz.»

«Hele bir İsrail'i görelim» dedi Eli.

Hayfa'ya çıktılar. Tel-Aviv yakınında bir göçmen kampına yerleştirildiler. Eli, üç beş günde İsrail'i dolaştı. Tel-Aviv, Hayfa, Kudüs birer küçük kasabaydı o yıllarda. Üçünü toptasan bir Beyoğlu etmezdi. Erkekler bir gömlek bir pantolon, kadınlar tek basma entariyle dolaşıyordu sokaklarda. Bildiğı bozuk İspanyolcayı konuşan yoktu. Anlatabilirse Türkçe anlatıyordu derdini karşılaştığı yabancılara. Tel-Aviv'in ana caddelerinde büyük konfeksiyon mağazalarının temelleri atılıyordu. Dükkân bulmak, malfaturacılığa başlamak, sürüm sağılamak düştü artık kendisi gibi küçük bir Sultanhamam esnafı için...

Sardinas kamptaydı. Her gün aralarında dolaşiyor birlikte moşav (*) kurabileceğı gönüllüler arıyordu.

Eli ile birlikte doksan aile, olur, dediler Sardinas'a. Sardinas gidilecek yerlere gitti. Kamu kurumlarına başvurdu. Sonunda Hayfa yakınlarında dört bin dönüm toprak kopardı kuracakları moşava.

Yer yer bataklık, yer yer kum tepecikleriyle kaplı geniş bir sazlıktı kendilerine ayrılan toprak. Tel-Aviv - Hayfa yolu topraklarının arasından geçiyordu. Yolun kara yönünde, sazlığın bitiminde çıplak, kayalık, bodur makilerle lekeli bir dağ yükselmeye başlıyordu. Ağustos giriyorlardı. O yaz güneşlerinde gölgesine sığınabilecek-

(*) Moşav : Kooperatifçilik esasına dayanan İsrail köyü. Tarım araçları ortaktır. Bazı ürünler ortak yetiştirilir ortak satılır.

leri tek ağaç yoktu toprakları üstünde. Kamptan ekecekleri toprakları görmeye gelen göçmenler, yılgınlıkla umutsuzlukla İstanbul'un, İzmir'in, Bursa'nın gür yeşil kırlarını arıyordu yörelerine baktıkça.

Sardinas : «Dağın eteğinden denize kadar bu dört bin dönüm işledikçe bizim» diyordu sevinçle. «Dağın etekleri de tepeye kadar işlersek olduğu gibi bizim..»

«Neye yarar? Ne yapacağız bu taş yığınınını?»

«Kendisi taş yığını, etekleri bataklık.. Ne yetişir burada?»

«Denize kadar dediğin yer kumluk, kotaklık. Plâj mı işleteceğiz?»

Sardinas hiç de onlar gibi düşünmüyordu : «Daha ne isteriz? Taş da kum da ayağımızın dibinde. Doksan aileyiz. İlk başta doksan ev gerek bize. Moşavın ortak yapıları, ambar, hangar, ohır şu bu saydık mı ikiyüz yapı eder. Ne taş para vereceğiz ne kuma. Yapılarımız ucuza çıkacak. Dağı tepelerine kadar çam ormanına çevireceğiz. Eteklerinde bataklıkta ortak muz bahçesi yetiştireceğiz, kendiliğinden kuruyacak. Kumu üstten üç beş karış aldık mı ekilebilir toprak çıkacak altından..»

Bütün toprakları nasıl değerlendireceklerini şimdi den tasarlamıştı kafasında. Köy, deniz yönünde, Hayfa yalundan beş yüz adım içerde, yola paralel açacakları ikinci bir yol üzerinde, tek sıra evler olarak kurulacaktı. Her oileye bir ev ile her evin hemen arkasında başlayan otuzar dönüm ekilecek toprak ayrılacaktı. Köy yolu ile Hayfa yolu arasındaki yer ortak atlıkları olacaktı.

«Sabır, diyordu. Bir yıl, en çok iki yıl sabır...»

İçlerinden on delikanlıyı motor kurslarına gönderdi Sardinas. Geri kalanlar, göçmen kampından kendi topraklarında gelecekteki evlerini yapacakları yerlere kurdukları bez çadırlara göçtüler!

Güç günlerdi yoşadıkları günler. Güçlükler içinde ge-

çen yaz günleri daha da uzundu. Toprak yanıyordu ayaklarının altında. Çadırlar güneşte tutuştu tutuşacak kadar sıcaktı. Çocuklar, eski satıcı kızlar, güneşsiz mağazaların saluk yüzlü tezgâhtarları hep hastaydılar. Gelişlerinin verdiği tedirginlikle her adımda, o güne kadar topraklarının gerçek sahibi olan yılanlar, kaplumbağalar, kertenkeleler, iri karıncalar çıkıyordu karşılına. İri sivrisinekler gece gündüz oman vermiyordu. En kötüsü suları yoktu. Arezozlarda ısınmış, testilerde serinlemek nedir bilmeyen yavan bir suydü içtikleri. Kadınlar, hastalanan çocukları kucaklarında, güneşten sıcaktan barınacak bir yer bulamamanın öfkesi içinde, gürültücüydüler. Bağırıp çağırıyor, olur olmaz nedenlerle ağlamaya başlıyor, «Ben burada durmam» diye bozguna itiyorlardı kocalarını.

Çadırların yanına sazdan çardaklar kurdular. Geri kalan sazlıkları, çalılıkları ateşe verdiler. Kaçısan yılanlar, kaplumbağalarla savaşa giriştiler/ Sardinas, her gün ya Hayfa, ya Kudüs, ya Tel-Aviv'deydi. Araç, ilâç, doktor, her gün bir şeyler koparıp dönüyordu kampa

Kursa katılan gençler üç hafta sonunda moşava döndüklerinde, krediyle alınmış iki traktörü, bir kamyonu vardı moşavin. Traktörler yakılan sazlıkların altını üstünü getirmeye başladılar. Sürücüler nöbetle çalışıyor, güneş battıktan sonra, sabaha kadar gidip gelen traktörlerin farlarından vuran ışıklar çadırlarını yalıyordu. Bataklıklar DDT'lenmişti. Dağın eteğinde kayalar dinamitlemiyor, kamyon dağdan taş, deniz yönünden kum çekiyordu çadırların önüne. Göçmen bürosunun gönderdiği bir ekib, bir arteziyen kuyusu açıyordu çadırların başladığı yerin yakınlarında.

Eylül sonunda, kumu alınmış, bataklıkları doldurulmuş, nadaslı büyük bir tarlaydı yerleştikleri düzlük. Arteziyen kuyusunun kazıldığı yerden bir su motörünün patpatları duyuluyordu. Evlerinin temelleri kazılmıştı. Evleri-

nin önünden geçecek yol boyunca su boruları döşeniyordu. Kolları, sırtları alışmıştı toprak işine. Geceleri yattıklarında ilk günlerdeki gibi ağrıyıyordu. Aralarından ek-meklerini başka işlerde aramak için hep hepsi dört aile ayrılmıştı. Kalan Türkiye göçmeni doksan altı aile «Geva Ha Karmel» köylüleri olarak kökleşmişlerdi topraklarında.

II. DOMATESLER

Bir tobağa biraz tohum boşalttılar. Parmaklarıyla karıştırırsa karıştırırsa baktılar bir süre. Doğaya, o güne kadar duymadıkları bir hayranlık duygusu kımıldadı, büyüdü içlerinde. İnsan, koca bir insan neydi ki ana rahmine ilk düştüğü gün? Ellerindeki o küçücük sarı çekirdek bile değil!

Çadırlarının gerisinde on adım uzunluğunda bir adım genişliğinde tohumları ekecekleri fidanlığı hazırlamışlardı karı koca. Ertesi sabah fidanlığa serptiler tohumları. Üstünü ince bir toprak tabakası, sonra da gübre ile örttüler. Fidanlıklarını çalıdan örülmüş kapaklarla kapattılar. Öğleye doğru işleri bittiğinde, birbirine takılan bakışları sorular, kuşkularla doluydu. Fidanlıktan ayrılıp çadıra dönerlerken birşeyler yitirmiş gibi üstlerini başlarını aramak gereksinmesi duyuyorlardı.

Eli, çadıra girmeden fidanlığa yaklaşıyordu dağın eteklerindeki işinden her dönüşünde. Karısı «Hiç bakmıyordun, daha bir şey yok» —Sen baktın mı?— Bakmaz olur muyum? Hem de kaç defa... Gene öyle kuşkularla takılıyordu birbirlerine bakışları.

Sabahları ince bir sis yükseliyordu çalı örtülerin ör-güleri arasından. Yağmurların arası uzadığı günler, örtülerini kaldırıyor suluyorlardı fidanlığı. Böyle böyle onbeş günü doldurdu tohumları toprağa serpmeleri. Hâlâ kara

bir gübre tabakasıydı toprağın yüzü. Sabırsızlanıyorlardı gittikçe. Onbeşinci gece yattıklarında uyuyamadılar. Kalktılar, feneri alıp fidanlığı yokladılar. Akşamdan nasılsa öyleydi gördükleri gübre tabakası. Çadırlarına döndüler. Bir süre daha uyuyamadan yastıklarının altından toprağa kulak verdiler.

Sabah erkenden kalktılar. Günler uzuyordu hızla. «Dayanamıyorum» dedi Eli.

«Ben de..»

«Şöyle bir kıyısından açıp toprağa baksak mı?»

«N'olur bakalım. Meraktan ölüyorum ben de..»

Fidanlığın çalı örtülerinden birini kaldırdılar. Avuç kadar bir yerin toprağını üstten hafif elle sıyırdılar. Ektikleri tohumlara benzer bir şey yoktu görünürlerde. Önce şaşırdılar. Sonra, parçalanmış iplikleri andıran sayısız kıvrıntılar gördüler toprağın arasında.

Yanıbaşlarında dikilen komşuları «Onlar işte, dedi, aradıklarınız.»

«Ne bunlar?»

«Tohumlar çatlamış, ilk kökler o gördükleriniz. Bir on gün daha bekleyin..»

On gün daha geçti, geceleri başlarını yastığa koyunca toprağı dinleyerek. On gün sonra sabah baktıklarında, sayısız yeşil benekler vardı çalı örtülerin altında. Dayanamadılar gene. Örtülerden birini kaldırıp, a küçük beneklerden birini topraktan çekti çıkardı Eli. O incecik iplik parçası hafif bir karşı koyuş ile kurtuldu topraktan. Görünüşü çok değişikti şimdi. Kök salkım saçaktı. Toprak parçacıkları yapışmıştı saçacakların üstüne. İnce, henüz kısa bir gövde uzuyordu kökün boğumu üstünde. Gövdeden sonra küçücük bir yeşillik başlıyordu. Fidanlığın örtülerini çektiler, güneşle karşı karşıya bıraktılar o küçük benekleri. İki üç gün sonra sık bir yeşillik kapladı fidanlığın üstünü. Gün günden boyattı, sıklaştı, ka-

İnlaştı o yeşillik. Daha en çok bir ay önce, küçük bir kesekâgıdını dalduran ufacık tahumlar, fidanlıklarına sığmıyordu şimdi.

Şubat sanlarına doğru fidanları tarlalarının arıklarına saptlamaya başladılar. İlk gün gene umut kırıcıydı gördükleri. Fidanlar önce saldular, eğildiler yeni yerlerinde. O geceyi de merakla geçirdiler karı kaca. Ertesi gün yeni arıkları dikerken bir gün önce diktikleri fidanların yavaş yavaş doğrulduklarını gördüler gerilerinde kalan arıklarda.

Ondan sonraki geceler başlarını yastığa kayup kulak verince duyuyarlardı artık toprağın gücünü. Tahumları yarıyor, köklerini kendine çekip gövdelerini yukarı itiyordu toprak. Binlerce memeli binlerce kalçalı bir anaydı üstüne uzandıkları. Toprağın sesini duydukları gece anladılar rençper olduklarını karı kaca.

Baharda temelleri çıkan evlerin yapıları yükselirken, değişmişti maşav topraklarının görünüşü. Damatesler, gün günden ağırlaşan yüklerini taşıyacak güçte dizbayu bir yeşillikti. Bastanların, salatalıkların kolları uzuyordu toprağın üstünde. Sağanlar bay atıyorlar, patatesler geniş yapraklarıyla işaretliyorlardı yuvalandıkları yerleri. Diktikleri yüzbin çam fidanı, emeklemekten yürümeye geçen çocuklar gibi doğruluyordu cırıl çıplak teslim aldıkları dağın eteklerinde. Muz bahçesi kuruyan bataklığın yüzünü güldürüyordu yeşilliğiyle. Artık Geva Ha Karmel köyünden ayrılmayı düşünen yaktu aralarında.

III. YAHUDİ OLMAK GÜCTÜR

1963 mayısında Eli'nin evinde kahve içiyorduk. Hikâyesini anlatıyordu karımla bana. Üç yatak odası, yemek adası ile oturma adası olarak kullandıkları büyücek bir salanı vardı evinin. Radyasu, buzdolabı, çamaşır ma-

kinesi vardı. Akar suyu, elektrîği vardı. «Sanmayın yalnız benim evim böyle» diyordu sık sık. «Benim evimde ne varsa hepimizin evinde o var.»

Yetiştirdikleri orman altı yüzbin ağaçlı genç bir çamlıktı şimdi. «Atatürk Ormanı» takmışlardı adını. Ormanın girişinde büyük bir mermer plâkada, Eli'nin evine gelmeden önce, Türkiye yahudilerinin Atatürk'e sunduklarını okumuştuk ormanı.

«Neden ormanınıza Atatürk'ün adını verdiniz Eli?»

Eli duygulandı :

«Hepimiz öyle istedik. Hepimiz onun adında birleştik.»

Canlanmıştı. Durmadan kımıldayarak konuşuyordu oturduğu koltukta :

«Biz yahudilerin başka ülkelerde çektiklerini çekmedik Türkiye'de. Ona borçluyuz bu güveni. Ah, yahudi olmadan anlayamazsınız yahudinin duyabileceği sevgiyi, minnet duygusunu. Yahudi olmak, yahudi kalmak zordur, güç iştir yaşadığımız dünyada.»

Başka ülkelerin yahudileri en küçük bir hayrını görmedikleri devlet adamlarıyla övünürlerken, ırk din ayırmayan, kendilerine seçme seçilme hakkı tanıyan Atatürk'le bütün öbür yahudilerden daha göğüslerini gere gere övünebilirlerdi bir avuç yoksul Türk yahudisi olarak onlar...

İsrail'de insan heykeli dikmeyi yasaklar din. Onlar hahâm sokmamışlardı moşavlarına. Lâikliğin tadını tatmışlardı, geri dönmeyeceklerdi. «Ormanımız bir milyon çamı bulacak» diyordu Eli. «Şimdi bir plâkamız var Atatürk'e sunulmuş. Çok yakında ormanın en güzel yerine Atatürk'ün heykelini de dikeceğiz...»

Odaya oğlu ile kızı girdiler bir ara, karımla bönüm ellerimizi sıktılar. Oğlan bir karış daha boyluydu Eli'den. Kız da uzun boylu sağlam yapıydı. Dışarıya çıktıklarını.

da, «Açık havada, güneşte büyüdüler» dedi Eli. «Ben bile Sultanhamamı'ndaki manifaturacı Eli'den daha iriylim elim toprağa değdiğinden beri.» Toprağı övdü uzun uzun. Toprak kadar yaşamayo zaman bırakan cömert başka bir uğraş yoktu dünyada. Kümesi, üç ineği, otuz dönüm tarlası günde ortalama bir saat hizmet bekliyordu ondan. Bol bol okuyordu, yüzüyordu yürüyordu kaç yıldır.

«Manifaturacı Eli'nin yaşayacağından en az on kez daha uzun yaşayacağım toprağımın üstünde öldüğüm gün» diyordu Eli.

İÇİNDEKİLER

YAKUBUN KOYUNLARI

Sayfa

I.	İsraili Düşündüm	5
II.	Pis Yahudi	13
III.	Venedikli Tefeci	16
IV.	Gülen Sam	18
V.	Emekçinin Dönüşü	20
VI.	Gülmeyen Şlomo	27
VII.	Raşid ile Donna	34
VIII.	Kibutzların Bekçileri	38
IX.	İsrail Evi	46
X.	Yakubun Koyunları	56
XI.	Ufuktaki Gözler	66
XII.	Sunu Yerine	72
	SODOM NEREDE	76
	HİKÂYE SEVERSENİZ	86
	BOĞAN DENİZ	95
	ESKİYEN ADAM	101
	ELİNİN EVİNDE	110
I.	Göç	110
II.	Domatesler	115
III.	Yahudi Olmak Güçtür	117

Fotoğ: Bilal Meşe

YAKUBUN KOYUNLARI

Elinizdeki kitap adını Tevrat'taki öykülerden birinden alıyor. Yakup Peygamber, dayısına yirmi yıl çobanlık eder. Uzun çekişmelerden sonra dayısının sürüsünden koyunlarını ayırarak çekkin olur. Yine Tevrat'a göre Yakup Peygamber, İsrailoğullarının atası sayılır.

- Necati CUMALI, 1963-64 yıllarında Tel-Aviv Tanıtma Atışesi olan eşiyle birlikte 20 ay İsrail'de yaşad. Bu yirmi ay içinde İsrail'in her yanını girdi, İsraili dostlar edindi. İsrail'in yaşayışına karıştı. Böylelikle sorunları ile birlikte İsrailileri de yakından tanıdı.

YAKUBUN KOYUNLARI'nda yazar, aradan geçen onbeş yıla yakın süre içinde değeriendirip duruluğa kavuşmasını beklediği İsrail izlenimlerini öyküleştirek okuyucularına sunuyor. İsraililerin yaşamından değişik kesitler yansıtarak yahu Arap-İsrail anlaş

Çağımızın t
ya kamuoyu ör
güçlü kitap bu..